VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETO
TEOLOGIJOS-FILOSOFIJOS FAKULTETO LEIDINYS

Dr. P. Malakauskis

Bažnytinių teisių šaltiniai

Kaunas 1931

IMPRIMATUR.

Nr. 3211.

Datum Kaunae, die 1 decembrii 1931 anni.

C. Šaulys,
Vicarius Generalis,
Praelatus S. S.

(L. S.)

„Šviesos“ spaustuvė, Jakšto g-vė, 2.

Turinys.

Turinys . . . . . III-IV
Prakalba . . . . . V-
Literatūra . . . . . VI-VII
Klaidos . . . . . VIII-

I skyrius.

Apskritai.

Nr.		Psl.
2—	Bažnytinių teisių šaltinių apibrėžimas	3—
3—	Bažnytinių teisių šaltinių padalinimas	3—5
4—	Bažnytinių teisių šaltinių mokslo reikalingumas . .	5—

II skyrius.

Buities ir konstitutyviniai bažnytinių teisių šaltiniai.

5—11	I. Dievo teisių šaltiniai	6—16
5— 7	1. Dievas ir įgimtoji teisė	6—13
8—11	2. Dievas ir pozityvios Dievo teisės . . .	13—16
12—28	II. Bažnytinės teisės	16—41
14—15	1. Apaštalai ir apaštališkosios teisės . . .	18—19
16—22	2. Papa ir jo teisės	19—29
23—24	3. Visuotiniai Bažnyčios susirinkimai . . .	29—33
25—28	4. Romos kūrijos dikasterijos	33—41
29—37	III. Nerašytiniai visuotiniai bažnytinių teisių šaltiniai	41—47
29—31	1. Padavimas	41—43
32—33	2. Įprotis	43—45
34—35	3. Observancija, kūrijos stilius ir jurisprudencija	45—47
36—37	4. Šv. Tėvai ir kanonistai	47—
38—43	IV. Dalinių bažnytinių teisių šaltiniai	48—56
39—	Visuotinių teisių autoriai—dalinių bažnytinių teisių šaltiniai	48—
40—	Konkordatai	48—51
41—	Vietos ordinaras	51—52
42—	Plenariniai ir provincialiniai susirinkimai .	52—53
43—	Diecezinis sinodas	54—56
44—48	V. Valstybių įstatymai	56—60
45—	Apskritai	56—57
46—	Romėnų teisės	57—59

47— Prieškodeksiniai pasauliniai įstatymai ir bažnytinių teisių šaltiniai . . . . . 59—60
48— Kodeksas I. C. ir pasauliniai įstatymai . . . 60—

III skyrius.

Depozityviniai bažnytinių teisių šaltiniai.

49—53 I. Apskritai . . . . . 61—63
54—84 II. Depozityviniai bažnytinių teisių šaltiniai . 63—87
54—57 1. Seniausių baźnytinių teisių depozityviniai šaltiniai . . . . . 63—67
58—67 2. Senųjų bažnytinių teisių depozityviniai šaltiniai . . . . . 67—75
68—73 3. Naujųjų bažnytinių teisių depozityviniai šaltiniai . . . . . 75—79
74—84 4. Naujausiųjų bažnytinių teisių depozityviniai šaltiniai . . . . . 79—87
75—81 Kodeksas I. C. . . . . 79—87
82—83 Acta Apostolicae Sedis . . . . . 87—
84— Privatinės kolekcijos . . . . . 87—

IV skyrius.

Bažnytinių teisių mokslo ir literatūros istorija.

86—90 Apskritai . . . . . 88—109
87— I periodas . . . . . 88—
88— II periodas . . . . . 88—92
89— III periodas . . . . . 92—105
90— IV periodas . . . . . 105—109

V skyrius.

Citavimas.

92— Corpus I. C. . . . . 110—111
93— Corpus Iuris Civilis . . . . . 111—
94— Codex I. C. . . . . 111—
95— Papos raštai . . . . . 111—112
96— Kongregacijų raštai . . . . . 112—
97— Bažnytinių susirinkimų įstatymai . . . 112—
98— Vyskupų raštai . . . . . 112—
99— Kai kurios oficialinės knygos . . . . 113—
100— Šv. Raštas ir šv. Tomo Summa . . . 113—
101— Šiaipjau knygos ir žurnalai . . . . . 113—115

Alfabetinė rodyklė . . . . . 116—117

„Bažnytinių teisių šaltiniai“ skiriami vadovėliu Vytauto Didžiojo Universiteto, Teologijos - Filosofijos Fakulteto, Teologijos Skyriaus, studentams. Rašyta suglaustai.

Autorius.

Kaunas,
1931 - XII - 1.

Literatūra.

1) Bernareggi, Metodi e sistemi delle antiche collezioni e del nuovo Codice di diritto canonico, Monza 1919.
2) Bersani Fr., Le fonti del diritto canonico prima della codificazione, Roma 1918.
3) Boux M., Tractatus de principiis iuris canonici, Parisiis 1852.
4) Chelodi I., Ius de personis, Tridenti 1922.
5) Cicognani H. I., Ius canonicum, Romae 1925, II.
6) Del Giudice, Saggio di bibliografia del Codex I. C., Modena 1921.
7) Friedberg E., Quinque compilationes antiquae, Lipsiae 1882; Die Canonensammlungen zw. Gratian und Bernhard von Pavia, 1897.
8) Funk. F. X., Doctrina duodecim apostolorum, 1887; Die apostolischen Konstitutionen, Rottenburg 1891; Didascalia et Constitutiones Apostolorum, Paderborn 1905.
9) Fournier P. et Le Bras G., Histoire des Collections canonique en Occident depuis les Fausses Décrétales jusqu'au Décret de Gratien, Paris 1931.
10) Galante A., Fontes iuris canonici selecti, Oeniponte 1906.
11) Gousset Th., Exposition des principes du droit cononique, Paris 1856.
12) Hermann H., Das Gesetzbuch der katholischen Kirche, Basel 1918.
13) Hübler H., Kirchenrechtsquellen, Berlin 1893.
14) Hüffer H., Beiträge zur Geschichte der Quellen des Kirchenrechts, 1862.
15) Karlowa Otto, Römische Rechtsgeschichte, Leipzig 1885.
16) Köniģer A. M., Grundriss einer Geschichte des katholischen Kirchenrechts, Köln 1919.
17) Laurin F., Introductio in Corpus I. C., Friburgi 1889.
18) Lietzmann Hans, Didache, Bon 1903.
19) Lijdsmann B., Introductio in ius canonicum, 1924-1930, I—II.
20) Maassen Fr., Geschichte der Quellen und der Literatur des canonischen Rechts im Abendlande bis zum Ausgang des Mittelalters, Gratz 1870.
21) Maroto Ph., Institutiones iuris canonici, Matriti 1919, I.

22) Noval P. I., Codificationis Iuris canonici recensio historico-apologetica et Codicis Piano-Benedictini notitia generalis, Romae 1918.
23) Ojetti B., Commentarium in Codicem I. C., Romae 1927, I.
24) Perathoner A., Das kirchliche Gesetzbuch [5], Bressanone 1931.
25) Pitra I. B. F., Iuris ecclesiastici graecorum historia et monumenta, Romae 1864-1868.
26) Pometti, Il Decretum di Graziano nei suoi precedenti storici e nelle sue consequenze storico-ecclesiastiche, Corigliano Calabro 1918
27) Richter A., Beiträge zur Kenntnis der Quellen des kanonischen Rechts, Leipzig 1834.
28) Riegger P. I., De Decreto Gratiani, Vindob. 1760.
29) Schneider Ph., Die Lehre von den Kirchenrechtsquellen,[2] Regensburg 1892.
30) Schulte I. F., Die Lehre von den Quellen des kanonischen Kirchenrechts, Giessen 1860; Geschichte der Quellen und Literatur des canonischen Rechts, Stuttgart 1875-1880.
31) Scharnagl A., Das neue kirchliche Gesetzbuch, München 1918.
32) Simson, Die Entstehung der pseudo-Isidorischen Fälschungen in Le Mans, Leipzig 1886.
33) Singer, Die Summa Decretorum des Magister Rufinus, Paderborn 1902.
34) Stutz U., Der Geist des Codex Iuris Canonici, Stuttgart 1918.
35) Strewe A., Die Canonensammlung des Dionysius Exiguus in der ersten Redaktion, Berlin 1931.
36) Wasserschleben H., Die Irische Canonensammlung,[2] Giessen 1885; Beiträge zur Geschichte der vongratianischen Krichenrechtsquellen, Leipzig 1839.
37) Wernz Fr., Ius Decretalium, Prati 1913, I[3].
38) Vermeersch A. et Creusen I., Epitome iuris canonici, Romae 1921, I.

Klaidos.

Psl.	Strofa	Eil.	Išspausdinta:	Turi būti:
9	5	1	Ethicos Nic.	Ethica Nic.
23	7	5	grieštąja	griežtąja
24	1	3	grieštesne	griežtesne
64	4	1	Didaschalia	Didascalia

I SKYRIUS.

Apskritai.

1. Medžiaga. — 1. Bažnytinių teisių šaltinių apibrėžimas, 2. Bažnytinių teisių šaltinių padalinimas ir 3. Bažnytinių teisių šaltinių mokslo reikalingumas.

2. Bažnytinių teisių šaltinių apibrėžimas. — Šaltinis tikrąja prasme vadinasi ta vieta, iš kur veržiasi arba trykšta į viršų vanduo iš žemės. Metaforiškai juridiškai šaltinis yra tai, iš kur teisės kyla ir kame jos galimos rasti. Taigi bažnytinių arba kanonų teisių šaltiniai yra ne kas kita, kaip jų pradžia esse atžvilgiu ir depozitas.

3. Bažnytinių teisių šaltinių padalinimas. — Bažnytinių teisių šaltiniai skirstomi štai kaip:

1) Buities arba ekzistencijos (fons existentiae seu existendi), konstitutyviniai (essentiae seu essendi, constitutivus) ir depozityviniai (cognitionis seu cognoscendi, depositarius).

Teisės buities šaltinis yra tas pat, kas teisės padarančioji priežastis arba autorius. Todėl bažnytinių įstatymų arba teisių buities šaltiniai yra jų autoriai, pav., Dievas, J. Kristus, apaštalai, papa, vyskupai, bažnytiniai susirinkimai ir tt. Buities šaltiniai seniau dažniausiai buvo vadinami pradais (principia).

Konstitutyviniais bažnytinių teisių šaltiniais vadiname atskiras esmines bažnytinių teisių rūšis. Romėnų privatinių teisių konstitutyviniai šaltiniai buvo natūralinės, tautų (gentium) ir civilinės teisės[1]). Bažnytinių teisių konstitutyviniais šaltiniais galima laikyti įgimtoji teisė, pozityvios Dievo teisės, apaštalų įstatymai, papos konstitucijos, bažnytinių susirinkimų kanonai ir dekretai, įpročio teisės ir tt.

Depozityviniai teisių šaltiniai dažniausiai vadinasi teisių rinkiniai (knygos, kodeksai, kolekcijos). Taigi pozityvių Dievo įstatymų depozityvinis šaltinis yra Šv. Raštas ir padavimas; apaštališkųjų teisių — Šv. Raštas| ir padavimas; visai bažnytinių teisių — Korpusas I. C., bularai, papos raštai arba aktai, Kodeksas I. C., Apaštališkojo Sosto raštai ir tt. Bažnytinių teisių depozityviniai šaltiniai seniau tam tikrai buvo vadinami stačiai šaltiniais.

---

[1]) § 4, I, l; fr. 1, §2, D. I, 1. Plg. P. Vidal, Institutiones iuris civilis romani, Prati 1917, n. 3.

Kai kurie kanonistai bažnytinių teisių šaltinius dalina į buities arba konstitutyvinius ir pažinimo arba depozityvinius[1]). Pirmuosius kai kurie dar vadina materialiniais, o antruosius formaliniais [2]). Galop, yra ir tokių, kurie dar kitaip skirsto bažnytinių teisių šaltinius. Bet jie galimi praleisti — smulkmenos.

2) Materialiniai arba pavyzdiniai (fontes exemplares). Tai tos teisės, kurios ėjo bažnytinių įstatymų medžiaga arba pavyzdžiu. Jų pavyzdžiai — Moizės įstatymai, romėnų ir germanų teisės ir tt. Nes iš jų daug ko paėmė Bažnyčia savo įstatymams. Pavyzdžiai — legalinės gentystės kliūtis (iš romėnų teisių), gentystės laipsnių apskaičiavimas (pirma iš romėnų, o paskiau, būtent, nuo VIII amžiaus, iš germanų teisių, ką patvirtino papa Aleksandras II 1063 m.).

3) Papildomieji (fontes suppletorii). Tai tos teisės, kur Bažnyčia leidžia ar liepia vartoti, nesant kuriuo atveju bažnytinių įstatymų. Seniau bažnytines teises papildydavo romėnų teisės ir tt. Šiandien apie papildomąsias bažnytines teises Kodeksas I. C. kalba štai ką: „Jeigu kuriuo klausimu nėra visuotinio ar dalinio įstatymo, tai norma imti reikia, nebent jeigu būtų pritaikinimas bausmių, iš panašių atvejų įstatymų; iš apskritų teisių principų, laikantis kanoniškojo teisingumo; iš Romos kūrijos stiliaus ir praktikos; iš bendros ir nuolatinės daktarų nuomonės“ — kan. 20.

4) Aiškinimo (interpretationis). Tai tie dalykai, kurie padeda aiškinti bažnytines teises. Iš senovės teisių Kodekso I. C. paimtųjų kanonų aiškinimo šaltiniai yra anos senovės teisės ir jų aiškintojai kanonistai (kan. 6, nn. 2 - 5).

5) Dievo teisių ir pozityvių teisių šaltiniai. Pirmieji — įstatymų leidėjas Dievas ir Dievo teisės, o antrieji — bažnytinių įstatymų leidėjai ir bažnytinės teisės. Be to, pirmieji dar skirstomi įgimtosios teisės ir pozityvūs Dievo įstatymai, arba apreikštosios teisės.

6) Pirmykščiai ir antrykščiai (fontes primarii et secundarii seu derivati). Absoliutiškai pirmykštis bet kurių, taigi ir bažnytinių, teisių šaltinis tėra Dievas ir Dievo teisės. Kiti įstatymų leidėjai ir pozityvios teisės tėra antrykščiai šaltiniai. Relatyviškai pirmykštis bažnytinių teisių šaltinis gali vadintis papa. Nes jis Bažnyčioj yra vyriausias įstatymų leidėjas. Papa vienas betarpiškai iš Dievo tėra gavęs galią leisti įstatymus. Visi kiti bažnytinių teisių leidėjai įstatymų leidybą yra gavę iš papos. Todėl jie jau papos atžvilgiu priskirtini yra prie antrykščių bažnytinių įstatymų šaltinių.

---

[1]) Pav.: Fr. Wernz, Ius decretalium, Prati 1913, I[3] n. 77; S. Aichner, Compendium iuris ecclesiastici [10], Brixinae 1905, § 8; I. B. Ferreres, Institutiones canonicae, Barcinone 1920, I[2] n. 17; M. De-Luca, Praelectiones iuris canonici, Romae 1897, n. 18.

[2]) Plg. D. M. Prümmer, Manuale iuris ecclesiastici [2], qu. 12 išn. 1.

7) Rašytiniai ir nerašytiniai (fontes scripti et non scripti), veizint į tai, ar kuri teisė yra išleista raštu ar neraštu. Prie paskutiniųjų pridera įgimtoji teisė, padavimo teisės, įpročio teisės, kūrijos stilius, observancija, Šventųjų Tėvų ir kanonistų mokslas ir tt.

8) Visuotinių ir dalinių teisių.

9) Tikrieji (fontes proprii) ir padedamieji (fontes auxiliares). Pirmieji vadinasi tie šaltiniai, kurie iš tikrųjų eina teisių šaltiniais ir tai stačiai, pav., papa ir jo Kodeksas I. C. Antraisiais yra vadinamos tos teisės ar principai, kur savaime neturi juridiškos vertės bažnytinėj srity, tik kai kuriais atvejais gali būti vartojama kanonų teisėse. Tai papildomosios bažnytinės teisės.

4. Bažnytinių teisių šaltinių mokslo reikalingumas.— Reikia žinoti bažnytinių teisių šaltinių mokslas arba stačiai šaltiniai. Nes: 1) Kiekviename moksle reikia pažinti jo šaltiniai. Bažnytinės teisės yra mokslas. Taigi. 2) Jeigu nežinosi bažnytinių teisių šaltinių mokslo, tai nemokėsi vartoti tų teisų šaltinių. 3) Jeigu nežinosi bažnytinių teisių šaltinių, tai gali patekti į neteisingus šaltinius. Neteisingas šaltinis — neteisingas bus taip pat įstatymas arba teisė ir tt.

— ———

II SKYRIUS.

Buities ir konstitutyviniai bažnytinių teisių šaltiniai.

I. Dievo teisių šaltiniai.

1. Dievas ir įgimtoji teisė.

5. Medžiaga. — 1. Įgimtoji teisė ir 2. Įgimtoji teisė — bažnytinių teisių šaltinis.

6. Įgimtoji teisė. — 1. Įgimtoji teisė (ius naturale) vadinasi tos žmogaus elgimosi taisyklės ar normos, kurios glūdi pačioj daiktų įgimty ir kurias diktuoja sveikas protas. „Įgimties teisei pridera", sako V. Cathrein: „visa tai, ką mes natūrališku protu ir be pozityvių bet kurių įsakymų ar draudimų sužinome esant priederme"[1]). Taip, kas vien apreikštųjų teisių, Bažnyčios ar valstybės įsakyta ar uždrausta, tai jau nebe įgimtoji teisė. Tai pozityvūs Dievo ir kiti įstatymai ar įsakymai. Įgimtosios teisės pavyzdžiai: kas tau netinka, kitam nedaryk; atiduok, kas kam pridera; nevok, nemeluok, neužmušk, gerbk tėvus, laikykis tvarkos, mylėk artimą ir tt.

Įgimtoji teisė glūdi pačių daiktų įgimty. Jos dėsniai jau egzistuoja. Kalbamoji įgimtis reiškia daiktų esmę, entelechiją, sąmoningą daikto veržimąsi prie tikslo, jo ideją, tobulą daikto sąvoką. Atbulai, įgimtis čia nereiškia dvasios ir kultūros, fiziologinių veiksmų ir jausmų palinkimų priešpastatymą.

Žmogaus protas įgimtosios teisės dėsnius ima iš daiktų įgimties. Ima, visų pirma, iš žmogaus įgimties. Paskum, ima iš kitų daiktų. Kitaip ir negali būti, nes žmogaus veiksmai liečia ne tik jį patį, bet dažnai taip pat kitus žmones, gyvulius, daiktus ir tt. Protas įgimtosios teisės dėsnius ima iš įgimties, stebėdamas, įsigilindamas į daiktų esmę, analizuodamas, lygindamas, sintetizuodamas ir tt.

Įgimtoji teisė rodo, ką žmogus turi ir ko neturi daryti. Bet ji neatima laisvos žmogaus valios. Žmogus fiziškai gali neklausyti įgimtosios teisės, bet to daryti neprivalo, tai draudžiama ir tt.

---

[1]) Moralphilosophie, Freiburg i. Br. 1911, I [5] 380: „Alles, was wir durch die natürliche Vernuft und abgesehen von jedem positiven Gebot und Verbot als unsere Pflicht erkennen, gehört also zum Naturgesetz".

2. Įgimtosios teisės buvimą įrodo štai kas:

1) Visų daiktų analogija. Visa gamta turi tam tikrus dėsnius. Kiekvienas jų elementas turi savo dėsnius — dėsnius mechaninius, fizinius, cheminius, gyvybės, jausmų. Tai daiktų ar gamtos įgimti dėsniai. Todėl ir žmogus turi turėti savotišką įstatymą, elgimosi normą. Kitaip jo įgimtis būtų menkesnė už kitų daiktų įgimtį. To tvirtinti niekas negali. Toliau, žmogus yra tobuliausias sutvėrimas. Todėl ir jo savas įstatymas turi būti tobuliausias. Dar toliau, tam tikras žmogaus elementas yra dvasinis — siela su protu ir laisva valia. Todėl ir specialinis jo įstatymas turi būti dvasinis. Tai ir yra įgimtoji teisė.

2) Įgimtosios teisės didelis reikalingumas. Nes žmogus yra sociališkas sutvėrimas. Vadinasi, jis be kitų negali sėkmingai egzistuoti ir juo labiau tobulėti. Bet be įstatymų žmonės negali sugyventi su kits kitu ir veikti. Tada užvirtų visuotinė fiziška būvio kova. Suirutės — žmonijos pražūtis. Bet kas žmoniją sutvarkys? Juk jos kūdikystės dienomis niekas nė svajoti nesvajojo apie šiaipjau įstatymus. Antra vertus, pozityvūs įstatymai vieni ne visa gali apgrėbti, numatyti. Todėl reikia tokių teisių, kurias žmogus pats su savimi nešiotų — įgimtų teisių.

3) Kasdieninis patyrimas.

Taip, sveikas protas sako, jog daug dalykų yra savaime gerų ir savaime blogų. Savaime reiškia įgimtimi, neveizint į jokį įstatymą, į jokį draudimą ar įsakymą. Visi žino, jog negalima užmušti, vogti, meluoti ir tt. Vieni iš savaime gerųjų veiksmų yra taip geri, jog apleisti yra savaime bloga. Kiti jų yra tokie, kurie apleisti nėra savaime bloga. Tai patarimas. Pav., savaime gera šelpti beturčiai. Bet taip pat savaime bloga niekada galint jų nešelpti. Savaime gera būti gailestingąja sesute. Bet jeigu ja nebūsi, vis dėlto nenusidėsi.

Iš antros pusės, nenoromis jaučiame, jog būtinai turime vengti savaime blogų veiksmų. Tai jausi net tada, kai jie tėra visai vidujiniai, kai kas verstinai verstų, įkalbinėtų, aukso kalnus žadėtų, kas net mirtimi grąsintų ir tt. Taip pat jaučiame, jog turime daryti gera, kur apleisti savaime bloga. Sunku, lengva, naudinga, kenksminga — turi sava padaryti. Giriame tai, kas apleisti nėra savaime bloga. Čia nuopelnas. Bet jeigu tai apleistumime, nejaustumime jokios nuodėmės.

Išvengėme bloga, padarėme gera — jaučiame malonumą. Atbulai, sulaužei savo priedermę, padarei bloga — sudieu ramybė.

Padarei tu bloga, negiri. Tai padarė kitas — tas pat. Padarė pats prezidentas, vis vien peiki, laikai bloga.

Kas yra anas vidujinis žmogaus balsas, draudimas: to nedaryk, įsakymas: tai daryk? Tai yra ne kas kita, kaip tam tikras mumyse pačiuose egzistuojąs įstatymas. Kito išėjimo nėra. Tą įstatymą vadiname įgimtąja teise.

Daug jau savaime egzistuoja teisių, kurios nepareina nuo jokių įstatymų ar įsakymų. Jau vaikutis nuo pat pirmosios savo gyvybės įgijimo sekundos turi teisę egzistuoti. Jis yra savo kūno ir galių valdovas. Čia labai gražiai sako V. Cathrein: „Akys, kuriomis pabudęs kūdikis pirmąjį kartą pažvelgia į motynos veidą, ir rankos, kuriomis jis apkabina motynos kaklą, nuo pat pirmosios gyvenimo dienos yra jo nuosavybė. Jos yra jo nuosavybė Dievo, tik ne valstybės, ne žmonių ir net ne gimdytojų malone“[1]). Todėl būtų neteisinga vaikeliui atimti gyvybę, suardyti sveikata, sužeisti kūnas ir tt.

Kas bekalbėti apie suaugusį žmogų? Kiekvienas žmogus savaime arba pačia daiktų įgimtimi turi teisę gyvuoti ir gyventi. Turi teisę į visa tai, ko reikia gyvybei palaikyti. Todėl turi teisę į žemės vaisius. Jam pridera žemės dalytė ar bent turi darbo teisę — teisę reikalauti darbo, kad tuo būdu įgytų žemės vaisių ar daiktų, reikalingų gyventi. Ką žmogus uždirba, tai jo nuosavybė. Savo nuosavybę galiu kitiems parduoti, dovanoti ir tt. Kas mano nuosavybę palies be mano sutikimo, tas vagis. Tai neteisingumas.

Kiekvienas žmogus yra savo kūno, fizinių ir dvasinių galių valdovas. Turi sveikatos teisę. Didelis neteisingumas žmogžudystė, sužeidimas kūno ir tt.

Kiekvienas žmogus yra laisvas. Todėl žmogaus pavergimas — neteisingumas ir tt.

Aš turiu daug teisių. Bet tokias pat teises turiu pripažinti ir kitiems.

Tėvai turi teisę ir priedermę auginti ir auklėti vaikus. Vaikai turi tėvus gerbti, mylėti ir tt.

Valstybė turi teisę valdyti valdinius. Bet tai daryti turi teisingai. Kiekviena tauta turi teisę egzistuoti, pati tvarkytis ir tt. Visa tai savaime egzistuoja.

4) Hipotetiškas arba sąlygiškas reikalingumas. Nes be įgimtosios teisės negalėtų būti nė kalbos apie laikymąsi valstybių įstatymų. Taip, valstybės įstatymų reikia klausyti. Bet dėl ko? Atsakymas: dėl to, kad juos išleido teisi vyriausybė. Paskutinioji turi įstatymų leidybą pačia daiktų įgimtimi. Jeigu taip, tai ir turime įgimtąją teisę.

5) Valstybių gyvenimas. Įvairių valstybių kodeksuose randame tas pačias pamatines taisykles, didžiąsias normas. Tai yra ne kas kita, kaip įgimtosios teisės dėsniai, įdėti kalbamuosiuose kodeksuose.

---

[1]) Recht, Naturrecht und positives Recht[2], Freiburg im Br. 1909, 246: „Das Auge, mit dem das erwachende Kind zum erstenmal in das Angesicht der Mutter schaut, die Arme, die es um ihren Nacken schlingt, si sind vom ersten Augenblick sein eigen, si sind sein von Gottes Gnaden, nich von Staat oder Menschen Gnaden, selbst nich von Eltern Gnaden“.

Jeigu valstybės įstatymas įžeidžia kieno teises, tai reikalaujama pakeisti ar atšaukti. Tai daroma įgimtąja teise. Niekas negali man uždrausti gintis nuo užpuoliko. Tai daryti leidžia taip pat įgimtoji teisė.

6) Jeigu nebūtų įgimtosios teisės, tai gautumime protui prieštaraujančių padarinių. Kiekvienas toks principas savaime yra klaidingas. Taip, jeigu nebūtų įgimtosios teisės, tai valstybė galėtų daryti visa tai, ko tik įsigeistų, pav., žudyti žmones, atimti nuosavybę, išleisti laisvąją meilę, persekioti tautas, tikybas ir tt. Būk net Neronas, vis dėlto būsi nekalčiausias. Nesąmonė! Be to, jeigu nebūtų įgimtosios teisės, tai neteisingiausi įstatymai būtų teisūs. Tai taip pat nesąmonė. Toliau, kas neigia įgimtąją teisę, tas taip pat turi neigti tarptautinę teisę. Nes jos laikytis liepia pats protas: laikykis sutarties ir tt. Neigi įgimtąją teisę, tuo pačiu turi neigti šį dėsnį.

7) Visa žmonija. Nes visos tautos, net nekultūringiausios, turi vienodas tam tikras elgimosi taisykles. Visi atskiria gera nuo bloga, dorybę nuo nusikaltimo. Visi pripažįsta, jog gera darytina, bloga vengtina. Visos tautos turi teisės ir teisingumo sąvoką ir tt.

8) Visų laikų mokslininkai, pav., Aristotelis[1]), Seneka[2]), Platonas[3]), Ciceronas[4]), šv. Anzelmas[5]), šv. Augustinas[6]), šv. Tomas Akvinietis[7]), Hugo Grotius[8]), Fenetti[9]), A. Taparelli[10]), C. Augias[11]), De Leben[12]), T. Meyer[13]), A. Ferretti[14]), V. Cathrein[15]), Hertling[16]), J. Mausbach[17]), Voltaire[18]), Rousseau[19]), Kantas[20]) ir tt. ir tt.

---

[1]) Ethicos Nic., dist. 10, 11346, 18; II dist. 6, 1107, a. 8; Retorika, I dist. 13, 1373, 6, 2.
[2]) Epist. 4, De beneficiis, 4, 12.
[3]) Apologia Socratis, dist. XVII; Respublica, L. IV.
[4]) De legibus, L. I, dist. 6; L. II, dist. 4; De respublica, L. III; Pro Milone, L. IV, dist. 10.
[5]) De voluntate Dei, dist. 2.
[6]) Confessiones, L. II, dist. 4.
[7]) 1, 2.
[8]) De iure belli et pacis, Lausanae 1751.
[9]) De principiis iuris et gentium, Venetiis 1777.
[10]) Saggio teoretico di diritto naturale[4], Roma 1928.
[11]) Del potere civile e dei sui limiti, Ancona 1871.
[12]) Instituciones du droit naturel, 1809.
[13]) Institutiones iuris naturalis, Friburgi i. Br. 1885.
[14]) Institutiones philosophiae moralis, Romae 1899.
[15]) Recht, Naturrecht und positives Recht[2]; Moralphilosophie.
[16]) Kleine Schriften zur Zeitgeschichte und Politik, Freiburg i. Br. 1897; Recht, Staat und Gesellschaft[5], München 1918.
[17]) Naturrecht und Völkerrecht, Freiburg i. Br. 1918.
[18]) La loi naturelle, 1791.
[19]) L'Emile ou l'éducation.
[20]) Kritik der praktischen Vernuft, 1788; Grundlegung zur Metaphysik der Sitten, 1785.

3. Įgimtosios teisės objektu eina savaime blogi ir savaime geri žmogaus veiksmai.

Savaime gera yra tai, kas žmogui savo įgimtimi, arba stačiai žmogaus įgimčiai naudinga ar reikalinga. Atbulai, bus savaime bloga.

Žmogus savo įgimtimi yra sociališkas sutvėrimas. Todėl kas naudinga visuomeniškam žmogaus gyvenimui, tai bus savaime gera, pav., filantrofija, moterystė, valdžia, teisingumas ir tt. Kas kenkia visuomenei, tai savaime bloga, pav., vagystė, žmogžudystė. melagystė ir tt.

Žmogus negali gyventi be augalų, padargų, gamtos gėrybių ir tt. Todėl kas naudinga ir reikalinga žmogui gyventi, tai savaime gera. Kas kenksminga, savaime bloga.

Kiekviename dalyke reikia laikytis saiko ir mato. Kitaip bus ne nauda, tik skriauda. Todėl laikais saiko ir mato, savaime gera. Nesilaikai, savaime bloga, pav., persivalgai, pasigeri, persidirbi ir tt.

Pačia daiktų įgimtimi žmogaus kūnas turi tarnauti sielai. Kas prieštarauja sielos reikalams ar jos savumams, protui ir valiai, tai savaime bloga, pav., paleistuvavimas, girtavimas ir tt. Kas naudinga sielai, protui ar valiai, tai savaime gera, pav., mokymasis, lavinimasis, abstinencija ir tt.

Vyriausias žmogaus tikslas yra amžina laimė. Kas nuo jos žmogų šalina, tai savaime bloga, pav., nuodėmė. Kas prie jos artina, tai savaime gera, pav., dora.

4. Įgimtosios teisės dėsniai suvedami į vieną aksiomą, būtent, gera daryk, bloga venk. Todėl ji vadinasi absoliutiškai vyriausia. Pav., nevok, neužmušk. Kodėl? Tai yra bloga. Gerbk savo tėvus, šelpk beturčius. Kodėl? Tai gera. Tai pasakytina apie visus įgimtosios teisės dėsnius.

5. Įgimtoji teisė skirstoma šiaip:

1) Pirmosios, antrosios ir trečiosios rūšies.

Pirmosios rūšies yra pirmučiausios ir visuotinės taisyklės, iš kurių, savaime žinomų, išvedamos visos kitos taisyklės. Pav.: kas tau nepatinka, to kitam nedaryk; atiduok, kas kam pridera; elkis teisingai, garbink Sutvėrėją, gerbk geradarius, daryk gera ir tt.

Antrosios rūšies yra tie dėsniai, kurie lengvai, truputį pagalvojus, galimi išvesti iš bendrųjų, t.y. pirmosios rūšies, įgimtosios teisės pradų, pav., iš pradų: nieko neskriausk, teisingai elkis, net tamsūs asmens išveda, jog negalima vogti, šlovės plėšti, užmušti.

Trečiosios rūšies vadinasi tie dėsniai, kurie iš pirmosios rūšies išvesti tegalimi tarpiškai, o betarpiškai išvedami iš antrosios rūšies. Bet čia reikia ilgai ir subtyliai galvoti. Tai filosofų darbas. Tos rūšies pavyzdžiai: už neteisingumą negali pats keršyti, rastą daiktą sugrąžink savininkui, negalima suardyti moterystės ryšio.

2) Moraliniai įsakymai ir šiaipjau įgimtosios teisės. Pirmieji vadinasi visa tai, kas neliečia teisingumo. Čia įeina priedermės savęs atžvilgiu, pav., negirtauk, dirbk, saugok savo sveikatą; priedermės Dievo atžvilgiu, pav., garbink Sutvėrėją ir klausyk Jo įsakymų, ir priedermės kitų atžvilgiu, pav., nevok, mylėk artimą ir tt. Antrosios — teisingumo dėsniai. Jie rodo, kas kam pridera. Jie sako, kas yra mano, tavo, savo.

3) Pirmykščios ir antrykščios teisės. Pirmosios vadinasi tos įgimtosios teisės, be kurių moralinė visuomenės tvarka negali išsilaikyti. Jų laikytis įgimtis absoliutiškai reikalauja, verčia. Antrieji—be kurių moralinė visuomenės tvarka gali išsilaikyti, bet netobulai, negerai, neideališkai. Jų laikytis įgimtis taip pat reikalauja, bet ne taip absoliutiškai. Pirmykščios įgimtosios teisės pavyzdžiu gali eiti draudimas poliandrijos, antrykščios — draudimas poliginijos.

4) Absoliutiniai ir sąlyginiai įsakymai, veizint į tai, ar visada saisto, pav., garbink Sutvėrėją, nemeluok, nepaleistuvauk, ar tai pareina nuo įvairių sąlygų, pav., ką pažadėjai, padaryk. Paskutinysis dalykas reiškia: jeigu pažadėjai galima ir nedraudžiama, tai turi padaryti; pažadėjai negalima ar draudžiama, to daryti niekas negali versti.

5) Teigiamosios ir neigiamosios teisės, veizint į tai, ar kas įsakoma ar draudžiama daryti. Į neigiamąsias įeina visi savaime blogi veiksmai. Todėl visada saisto. Į teigiamąsias teises įeina savaime geri veiksmai. Jie saisto neabsoliutiškai visada, lotyniškai sakoma „semper et non pro semper". Vadinasi, yra tokių aplinkybių, kurios pateisina nuo nuodėmės ar nusikaltimo, pav., tėvai gerbtini yra ne dieną naktį, bet tam tikru metu ir tam tikroj vietoj.

6) Draudžiamosios ir panaikinamosios teisės. Pirmosios tik draudžia. Antrosios draudžia ir naikina priešingą veiksmą, veiksmas yra netikras, pav., draudimas tuoktis tėvui su dukterim.

6. Specialiniai įgimtosios teisės savumai yra šie:

1) Visuotinumas. Vadinasi, įgimtoji teisė saisto visą pasaulį, visus žmones. Nesvarbios tautybė, valstybė, tikyba, socialinė ar ekonominė būklė ir tt.

2) Vienodumas, nes įgimtoji teisė turi vieną subjektą — žmogų, vieną tikslą — tą žmogų padaryti gerą, vieną skelbėją— žmogaus protą ir labiausiai visi įsakymai ir draudimai galimi sutraukti į vieną aksiomą, būtent, daryk gera, venk bloga.

3) Aiškumas, atsieit, įgimtosios teisės dėsnius protas kuo lengviausiai sužino. Joks žmogus negali nežinoti pirmosios rūšies įgimtosios teisės. Antrosios rūšies tegalima nežinoti trumpą laiką. Tik trečiosios rūšies įgimtosios teisės galima nežinoti ilgai.

4) Neatšaukomumas ir nepakeičiamumas. Nes įgimtosios teisės negali atšaukti ar pakeisti nei valstybė, nei Bažnyčia, nei pats Dievas. Pirmųjų dviejų pamatas yra tas, kad ne jos yra įgimtosios teisės autoriai. Antrojo dalyko pamatas yra tas, kad Dievas, švenčiausias, negali norėti ir leisti daryti savaime bloga; teisingiausias — negali leisti ardyti pasaulio tvarkos.

7. Įgimtosios teisės subjektas — žmogus. Jis gimsta — jau turi įgimtąją teisę. Pats gimimas suprantamas kuo plačiausiai, t. y. čia įimamas pats žmogaus užsimezgimas. Įgimtoji teisė baigiasi tada, kai žmogaus širdis paskutinį kartą suplasnoja, žmogus paskutinį kartą kvėptelėja — žmogus miršta.

8. Įgimtąją teisę diktuoja protas. Iki žmogus dar neturi proto, įgimtoji teisė guli jame, lyg letarge. Protas pradeda atbusti — ima budinti įgimtąją teisę, ir juo protas aukščiau iškyla, daugiau išsilavina, juo aiškiau ir plačiau supranta ir pasakoja anas teises. Jeigu žmogus nustoja proto, tai įgimtoji teisė vėl įkrinta lyg į letargą.

9. Įgimtosios teisės autorius yra Dievas. Nes: 1) Įgimtoji teisė liečia net visai vidujinius veiksmus. Paskutinieji yra uždengti nuo žmogaus akių, žmonių įstatymų ir tribunolų. Tą slaptąjį pasaulį težino Dievas. 2) Įgimtoji teisė įsako savo naudai pašvęsti visa, ką tik turi, net gyvybę. Niekas negali įsakyti herojiškų darbų visam pasauliui. Tai padaryti tegali Dievas. 3) Įgimtoji teisė saisto visą pasaulį. Čia įimami net karaliai, prezidentai, papa. Tai rodo, jog ją išleido tas, Kurs valdo visą pasaulį — Dievas.

10. Įgimtoji teisė yra pasaulinės valdžios ir pasaulinių įstatymų pagrindas. Nes žmogus, sociališkas sutvėrimas, pačia daiktų įgimtimi, negali gyventi be valstybės, o ši be valdžios ir įstatymų.

Jeigu arčiau pažvelgsime į pasaulinius įstatymus, tai pamatysim, jog daug jų yra įgimtosios teisės, pav., neužmušk, nevok ir tt. Čia pasaulinė valdžia paėmė įgimtosios teisės įsakymus ir draudimus ir įdėjo į savo įstatymus. Bet paskutinieji vis dėlto nesiliauja buvę įgimtoji teisė ir vadinasi pasauliniai arba valstybės įstatymai vien dėl to, kad iš naujo žmonėms paskelbiami ir sutvirtinami tam tikra kita sankcija. Toliau, valstybė apskritai pasakytuosius įgimtosios teisės dalykus determinuoja, pav., mokesčių kokį ir kiekį, bausmių kokį ir kiekį ir tt. Tai visai pasauliniai įstatymai ir tt. Dar toliau, valstybės įstatymai niekada negali prieštarauti įgimtajai teisei. Kitaip jie būtų jokie ir tt. Galop, įgimtoji teisė reikalauja, kad valstybės valdžia tarnautų tik visuomenės gerovei ir tt.

11. Įgimtajai teisei negali prieštarauti nė bažnytiniai įstatymai ar įsakymai taip pat, kaip valstybės įstatymai.

7. Įgimtoji teisė — bažnytinių teisių šaltinis. — Seniau kai kurie kanonistai bažnytinių teisių šaltiniu telaikė Baž-

nyčią, o įgimtąją teisę mūsų klausime ar visai nutylėdavo ar stačiai atmesdavo [1]). Be to, seniau kai kurie visai bažnytinių teisių šaltiniu laikė įgimtąją teisę ir iš jos norėjo išvesti net pačios Bažnyčios konstituciją [2]). Vieni ir antri klydo. Klydo pirmieji, nes bažnytinėse teisėse rasime daug įgimtosios teisės dalykų. Klydo antrieji, nes pati Bažnyčia yra antagamtinės sferos, o ne įgimtosios teisės padaras. Be to, didžioji dalis kanonų teisės yra Bažnyčios išleista.

Šiandien visi žinome, kad įgimtoji teisė yra bažnytinių teisių šaltinis šiais atžvilgiais: 1) Įgimtoji teisė yra bažnytinių teisių buities ir konstitutyvinis šaltinis. Nes kai kurie Bažnyčios įstatymai yra paimti stačiai iš įgimtosios teisės, pav., pirmosios kartos tiesiosios linijos gentystės kliūtis, priešbuvės ir amžinos negalios kliūtis ir tt. Jie yra ir įgimtoji teisė ir bažnytiniai įstatymai. Be to, įgimtoji teisė saisto visą žmoniją. Todėl saisto taip klausomąją, taip mokomąją Bažnyčią. Ar galimos tokios teisės išmesti iš bažnytinių teisių šaltinių? 2) Įgimtoji teisė yra įrodomasis bažnytinių teisių šaltinis. Nes įgimtąja teise galimos įrodyti kai kurios Bažnyčios galios ar teisės. Pav., viešosios bažnytinės teisės mums sako, jog Bažnyčia yra tobula draugija. Tokios draugijos savaime gali leisti įstatymus, teisti ir bausti. Taigi ir Bažnyčiai pridera įstatymų leidyba, teismas ir bausmės. 3) Įgimtoji teisė padeda aiškinti bažnytinius įstatymus. Be kitko, padeda suprasti jų teisingumą ir išmintingumą. 4) Visos pozityvios, taigi ir kanoniškosios, teisės be įgimtosios teisės neturėtų pagrindo. Nes įgimtoji teisė aiškiai sako, jog teisios valdžios teisių įsakymų reikia klausyti ir tt.

2. Dievas ir pozityvios Dievo teisės.

8. Medžiaga. — 1. Apskritai, 2. Šv. Rašto S. Įstatymas — bažnytinių teisių šaltinis ir 3. Šv. Rašto N. Įstatymas — bažnytinių teisių šaltinis.

9. Apskritai. — Dievas jau Rojuj išleido kai kuriuos įstatymus ir davė įsakymus, pav., uždraudė valgyti gero ir blogo pažinimo medžio vaisius, paskelbė moterystės monogamiją ir nesuardomumą. Paskiau buvo įkurta sinagoga ir paskelbtos Moizės ir kitos S. Įstatymo teisės. Tai S. Įstatymas. Kristus taip pat daug išleido įstatymų. Po Jo nebėra naujų pozityvių Dievo teisių — uždarytas apreiškimas. Principalinis ir artimiausias (proximus) S. ir N. Įstatymų autorius yra Dievas. Moizė ir kiti Šv. Rašto įkvėpti rašytojai tėra paskelbėjai tiesos ir Dievo įrankiai.

---

[1]) Pav., Schulte, Scherer, Hinschius, vz. D. M. Prümmer, Manuale iuris ecclesiastici [2], qu. 15, ir Fr. Wernz, Ius decretalium, I[3], n. 81.

[2]) Vz. Th. Maroto, Institutiones iuris canonici, Matriti 1919, I n. 317.

10. Šv. Rašto S. Įstatymas — bažnytinių teisių šaltinis. — 1. S. Įstatymas galimas padalinti į dogmatus ir įsakymus.

Vieni iš S. Įstatymo dogmatų yra bendri taip S. Įstatymui, taip N. Įstatymui, pav., Dievo vienumas. Kiti S. Įstatymo dogmatai, pav., Mesijos atėjimo, tėra S. Įstatymo nuosavybė. Visi S. Įstatymo dogmatai yra teisingi. Tik S. Įstatymo dogmatinė teologija pridera ne šiandienykščiams kanonistams.

S. Įstatymo įsakymai, apskritai, taip pat nėra bažnytinių teisių šaltiniai. Nes mirus sinagogai ir su pagarba ją palaidojus, didžioji dalis S. Įstatymo taip pat mirė arba atšaukta. Kai kurie Jo dalykai pasidarė net mirtingi (res mortifera) ir draudžiami dėl šiandien nustotos savo reikšmės.

Plačiau kalbant, S. Įstatymo įsakymai galimi padalinti į teismo, apeigų ir moralinius įsakymus.

Teismo įsakymai buvo išleisti vien „išrinktajai" tautai. Taigi uždarius sinagogą, jie savaime atšaukti.

Apeigų įsakymai — ateities šešėlis ir tipai. Todėl patekėjus teisybės saulei, arba N. Įstatyme, savaime išnyko. Kai kurios apeigos, kaip kalbėjome aukščiau, pasidarė net mirtingos. Tai pasakytina labiausiai apie Mesijos atėjimo tipus.

Bažnyčia kartkartėmis yra priminusi savo valdiniams, kad S. Įstatymo apeigų įsakymai esą atšaukti. Pav., papa Inocentas III paaiškino, jog moterys po mažo galinčios eiti į bažnyčią Moizės įstatymo apsivalimo metu [1]). Papa Eugenius IV pasmerkė apipjaustymo krikštą, kur kai kurie krikščionys praktikavo [2]). Tai atkartojo dar S. C. S. Off., instr. 1866 m. 20 liepos.

S. Įstatymo apeigų įsakymai išnyko ne iš karto ir ne vienu metu. Jie tebebuvo gyvi ir nemirtingi prie gyvos Kristaus galvos. Miršta Kristus — miršta ir jie. Bet mirtingi tepasidaro, Evangelijai plačiau paplitus. Todėl šv. Petras, Povilas ir Jokūbas, net Kristui mirus, kurį laiką laikėsi žydų apeigų. Laikėsi dėl to, kad neįsižeistų jų tautiečiai. Ir Povilas apipjausto žydės sūnų Timotiejų, bet to nedaro pagonės Titui.

Moraliniai S. Įstatymo įsakymai, galima sakyti, mažne visi tebeturi galią net šiandien. Tik jie saisto ne S. Įstatymu. Ne; jie saisto dėl to, kad yra įgimtosios teisės ir įsakyti N. Įstatyme. Iš tiesų S. Įstatymo moraliniai įstatymai mažne visi buvo įgimtosios teisės. Dievas buvo juos įdėdinęs į Šv. Raštą. Tai padaryta tam, kad žmonės juos geriau atsimintų ir uoliau jų laikytųsi. Neįgimtosios teisės S. Įstatymo dorovės įsakymų tebuvo ne daug. Pav., subatos šventimas — visai pozityvios teisės. Tik žydų dorovė buvo apsinešusi, aprūdijusi. Kristus S. Įstatymo dorovę apvalė, išaiškino ir patvirtino [3]).

---

[1]) C. un. X, *de purificatione post partum, III, 47.*
[2]) Const. „Cantante Domino", 4 febr. 1441.
[3]) Mat. 5, 17.

2. S. Įstatymas yra bažnytinių teisių šaltinis štai koks:

1) Materialinis arba pavyzdinis. Nes daug Bažnyčios įstaigų arba institutų ir teisių yra paimtos iš S. Įstatymo, pav., kai kurios dvasiškių privilegijos, iregularitatės, pirmųjų vaisių ir gyvulių aukos, dešimtinė ir tt. Kai kurios bažnytinės apeigos taip pat paimtos iš S. Įstatymo, pav., bažnyčios pašventimas, kai kurie liturgijos rūbai, smilkymas, bažnytinės lempos, giedojimas, šventas vanduo ir tt. Iš S. Įstatymo paimta net bažnytinių baudžiamųjų įstatymų, pav., tyčia padarytas ar atsitiktinis užmušimas žmogaus, svetimoterystės, vagystės, neteisingumo nusikaltimai ir tt.

2) Aiškinimo. Nes ne vienas, kaip sakėme, bažnytinis įstatymas yra paimtas iš S. Įstatymo. Todėl norint juos gerai suprasti, reikia žiūrėti, kaip S. Įstatyme buvo suprantami ir tt.

Pastebėjimas. — Pažymėtina, kad tie įstatymai, kuriuos Bažnyčia yra paėmusi iš S. Įstatymo, saisto ne S. Įstatymu — jie yra bažnytinės teisės.

11. Šv. Rašto N. Įstatymas—bažnytinių teisių šaltinis. — 1. Kristus buvo ne tik pasaulio Išganytojas ir mokytojas, bet taip pat įstatymų leidėjas. Tai rodo Šv. Raštas. Be kitko, Šv. Raštas Kristų vadina tikru ir absoliutiniu karalium[1]). O toks asmuo gali leisti įstatymus. Iš Šv. Rašto taip pat matome, jog Kristus buvo toks vyriausias teisėjas, kuris net bausmes gali dovanoti[2]). Toks teisėjas savaime gali leisti įstatymus. Galop, pats Kristus sako: „Duota man yra visa galia: eidami tat“[3]). „Tai darykite mano atsiminimui“ [4]). „Naują įsakymą duodu Jums“ [5]). „Kieno atleisite nusidėjimus, atsileis“ [6]) ir tt.

2. Kristus, įstatymų leidėjas, yra pirmučiausias ir svarbiausias bažnytinių teisių šaltinis.

Visų pirma, Kristus paskelbė tikybos tiesas, arba dogmatinius įstatymus. Bet tai dogmatistų sritis. Toliau, Kristus patvirtino S. Įstatymo moralines teises. Tik jas apvalė, pav., atšaukė daugpatystę de iure (de facto jos jau nebebuvo pasauly nei žyduose, nei romėnuose, nei graikuose) ir „libellum repudii“. Tik prie moralinių įsakymų pridėjo daug patarimų. Žinomiausi jų yra trys, būtent, skaistybės, neturto ir paklusnumo. Dar toliau, Kristus išleido substancialinę mišių ir kitų sakramentų formą. Galop, Kristus įkūrė savo Bažnyčią ir davė Jai plačiausią jurisdikciją.

Bet Kristus savo mokslą skelbė ir įstatymus išleido ne raštu, tik žodžiu. Jis nepaliko jokios savo mokslo knygos. Tiesa,

---

[1]) Jon. 18, 33-37.
[2]) Jok. 4, 12.
[3]) Mat. 5, 1; 28, 18-20.
[4]) Luk. 22, 19.
[5]) Jon. 13, 34.
[6]) Jon. 20, 23.

Euzebius sako, jog Edessenų karalius Abgaras rašęs laišką Kristui ir iš Kristaus gavęs laišką. Net laiško tekstą duoda [1]). Bet tai apokrifas.

Be to, Kristus siuntė apaštalus skelbti Evangeliją, tik nieko neįsakė rašyti. Apaštalai taip ir darė — skelbė žodžiu Kristaus mokslą. Paskiau tik jie ir kiti įkvėpti asmens tam tikromis progomis surašė dalį Kristaus mokslo ir įsakymų. Tai keturios Evangelijos ir kitos Šv. Rašto N. Įstatymo knygos. Kita didžioji dalis Kristaus mokslo nesurašyta. Tai Dievo padavimas.

3. N. Įstatymas yra štai koks bažnytinių teisių šaltinis:

1) Konstitutyvinis.

2) Materialinis arba pavyzdinis, nes daug bažnytinių teisių yra stačiai pozityvių Dievo teisių determinacija, pav., klebonų rezidencija, metinė išpažintis, velykinė komunija ir tt.

3) Aiškinimo ir tt.

II. Bažnytinių teisių šaltiniai.

12. Medžiaga. — 1. Bažnyčios galia leisti įstatymus, 2. Apaštalai ir apaštališkosios teisės: a) apskritai, b) apaštališkosios teisės - bažnytinių teisių šaltiniai; 3. Papa ir jo teisės: a) apskritai, b) papos galios savumai, c) papos įstatymų leidyba in specie, d) papos įstatymų leidybos istorija, e) įvairios papos raštų rūšys, f) papos raštų formos ir g) papa—bažnytinių teisių šaltinis; 4. Visuotiniai Bažnyčios susirinkimai: a) apskritai ir b) visuotiniai susirinkimai — bažnytinių teisių šaltiniai, ir 5. Romos kūrijos dikasterijos: a) apskritai, b) kongregacijos in specie, c) tribunolai in specie ir d) Romos dikasterijos — bažnytinių teisių šaltiniai.

13. Bažnyčios galia leisti įstatymus. — 1. Bažnyčia gali leisti įstatymus. Tai įrodo štai kas:

1) Bažnyčios įgimtis. Bažnyčia yra tobūla draugija. Todėl natūrališka konsekvencija Jai pridera įstatymų leidyba. Be to, Kristus įkūrė Bažnyčią, tam tikrą dvasinę ir antagamtinę valstybę. Valstybė negali tobulai tvarkytis be įstatymų. Kristus savo Bažnyčiai davė visa, ko reikia Jos tikslui pasiekti. Todėl būtinai turėjo Jai duoti įstatymų leidybą.

2) Kristaus žodžiai. Kristus sakosi siuntęs apaštalus taip, kaip pats buvęs siųstas savo Tėvo [2]). Kristus buvo ne tik mokytojas, bet taip pat tikras įstatymų leidėjas. Todėl ir apaštalams duota įstatymų leidyba. Be to, Kristus šv. Petrui davė Bažnyčios jurisdikcijos primatą. Į Bažnyčios jurisdikcijos primatą tikriausiai įeina ir įstatymų leidyba. Toliau, Kristus šv.

---

[1]) Historia ecclesiastica. Lib. I. 36.

[2]) Jon. 22, 21.

Petrui pasakė: „Ganyk mano avis“[1]). Šis avių ganymas tikrai suponuoja įstatymų leidybą. Dar toliau, Kristus šv. Petrui ir kitiems apaštalams davė dangaus raktus ir plačiausią galią surišti ir atrišti[2]). Tai taip pat yra ne kas kita, kaip įstatymų leidybos suteikimas Bažnyčiai. Nes raktai reiškia visą valdžią į tuos daiktus, kurie yra užrakinti pačiais raktais. Mūsų atveju raktai reiškia tai, kad apaštalams buvo duota visa valdžia į tuos, kurie eina į dangaus valstybę. Tobuloj draugijoj arba valstybėj turėti visa valdžia principališkai ir pirmučiausia reiškia turėti įstatymų leidyba. O rišti ir atrišti suprastina ne fiziškai, bet morališkai. Tai reiškia užrišti moralinis ryšys arba uždėti priedermė ką daryti ar ko nedaryti. O tai yra įstatymų leidyba.

3) Apaštalai. Apaštalai turėjo įstatymų leidybą ir leido įstatymus. Šv. Povilas, pav., sako: „Aš gi giriu Jus, Broliai, kad Jūs visame atsimenate mane ir kaip Jums padaviau, užlaikote mano įstatymus“[3]). „Nes žinote, kokius aš jums daviau įsakymus per Viešpatį Jėzų“[4]). Jeruzalės susirinkime apaštalai išleido įsakymą susilaikyti nuo kraujo ir pasmaugtos mėsos[5]). Apaštalai dar išleido vyskupų savumų įstatymą, uždraudė šventinti bigamus, išleido kunigų teismo procedūrą, jungtuvių įstatymų ir tt. Apaštalai buvo siųsti skelbti tiesos. Todėl tyčia meluoti negalėjo — tyčia sau priskirti tai, ko neturėjo. Taigi turėjo įstatymų leidybą.

4) Apaštalų įpėdiniai. Apaštalų įpėdiniai leido įstatymus, dekretus ir įsakymus.

5) Bažnyčios pareiškimai. Pati Bažnyčia nekartą yra autentiškai pareiškusi, kad turinti įstatymų leidybą. Pav., Tridento susirinkimas sako: „Jeigu kas sakytų, jog pakrikštytieji esą laisvi nuo rašytinių ir nerašytinių Bažnyčios įsakymų ar nenorėdami neturį jų laikytis, tebūna ekskomunikuotas“[6]). Vatikano susirinkimas ir Kodeksas I. C. rašo, jog papa turįs: „Vyriausią ir visą jurisdikcijos galią visoj Bažnyčioj taip tikėjimo ir dorovės, taip Bažnyčios drausmės ir valdymo klausimuose“[7]) — kan. 218, § 1. Į Bažnyčios jurisdikciją tikriausiai įeina įstatymų leidyba.

---

[1]) Jon. 21, 15—17.
[2]) Mat. 16. 19; 18,18; 28, 19.
[3]) 1 Kor 11, 2.
[4]) Tes. 4, 2.
[5]) Ap. Darb. 15, 18.
[6]) Sess. VII, *de sacramentis in genere*, can. 8: „Si quis dixerit, baptizatos liberos esse ab omnibus sanctae Ecclesiae praeceptis, quae vel scripta vel tradita sunt, ita ut ea observare non teneantur, nisi se sua sponte illis submittere voluerit; anathema sit“.
[7]) „Romanus Pontifex, Beati Petri in primatu Successor, habet non solum primatum honoris, sed supremam et plenam potestatem iurisdictionis in universam Ecclesiam tum in rebus quae ad fidem et mores, tum in iis quae ad disciplinam et regimen Ecclesiae per totum orbem diffusae pertinent“.

6) Istorija. Bažnyčia visada leido ir leidžia savo įstatymus. Pats Kodeksas I. C. yra bažnytinių teisių rinkinys.

2. Bažnyčios įstatymų leidyba yra visai atskira ir nepriklausoma valstybės. Tai rodo aukščiau kalbėtieji Kristaus žodžiai, apaštalų darbai ir Bažnyčios nepriklausomumas niekieno arba suverenumas.

1. Apaštalai ir apaštališkosios teisės.

14. Apskritai.—1. Apaštalai turėjo įstatymų leidybą. Ją buvo davęs Kristus. Be to, apaštalai iš tiesų leido įstatymus, kaip matėme aukščiau (nr. 13).

2. Apaštalai įstatymus leisti galėjo kolegiališkai. Pavyzdys — Jeruzalės susirinkimas. Be to, kiekvienas apaštalas galėjo leisti įstatymus skyrium. Tokios galios kaip tik jiems labai reikėjo. Nes apaštalai ėjo savo pareigas įvairiose vietose ar kraštuose ir dažniausiai toli nuo vienas kito. Aplinkybės buvo įvairios. Todėl vienu matu nebuvo galima visa matuoti.

Šv. Petras turėjo jurisdikcijos primatą. Vadinasi, jis turėjo vyriausią, visišką ir visuotinę įstatymų leidybą. Šv. Petro priklausė visi kiti apaštalai.

Kitų apaštalų įstatymų leidyba taip pat galima pavadinti visuotine. Bet tai tam tikra prasme, būtent, kad apaštalai visur galėjo leisti dalinius įstatymus ir jų išleistieji įstatymai paskiau pasidarė visuotiniai. Paskutinysis dalykas įvyko, sutinkant šv. Petrui, Bažnyčios galvai. Tai įrodo šie dalykai: 1) Jeigu kiekvienas apaštalas būtų leidęs visuotinius įstatymus skyrium, tai būtų buvęs chaosas. 2) Kitaip daliniai apaštalų įstatymai nebūtų galėję pasidaryti visuotiniai.

3. Apaštalų išleistieji įstatymai ir įsakymai vadinasi apaštališkosios teisės (ius apostolicum).

Apaštališkosios teisės skirstomos yra „ius apostolicum divinum“ ir „ius apostolicum humanum“. Pirmosios vadinasi tie įsakymai ir įstatymai, kuriuos pats Kristus buvo davęs ar išleidęs, o apaštalai paskiau, liepiami Kristaus ar įkvėpti Šventosios Dvasios, nupasakojo ar net paskelbė, pav., paskutiniojo patepimo ir sutvirtinimo sakramentai. Antrosios—tos teisės, kurias apaštalai patys išleido. Tą apaštališkųjų teisių skirtumą aiškiai pažymi šv. Povilas. „Tiems“, sako jis: „kurie yra surišti moterystės ryšiu, įsakau ne aš, bet Viešpats, kad moteris nuo vyro nesiskirtų“ [1]). „Nes kitiems aš sakau, ne Viešpats“ [2]).

„Ius divinum apostolicum“ yra ne kas kita, kaip pozityvios Dievo teisės. Todėl jos nepakeičiamos ir neatšaukiamos. Atbulai, „ius apostolicum humanum“ tėra pozityvios Bažnyčios teisės.

---

[1]) 1 Kor. 7, 10.
[2]) 1 Kor. 7, 12.

Todėl galimos atšaukti. Tik Bažnyčia dėl jų senumo ir autorių svarbumo niekada jų neliečia.

Be to, apaštališkosios teisės skirstomos rašytinės ir nerašytinės. Pirmosios yra Šv. Rašte. Antrosios padavime ir tt.

15. Apaštališkosios teisės yra bažnytinių teisių šaltiniai. — Apaštalai yra bažnytinių teisių buities ir apaštališkosios teisės—konstitutyviniai bažnytinių teisių šaltiniai. Paskutinysis dalykas pasakytina taip apie „ius apostolicum divinum", taip apie „ius apostolicum humanum" ir tt.

2. Papa ir jo teisės (ius pontificium).

16. Apskritai. — Papa Bažnyčioj turi vyriausią įstatymų leidybą. Tai plačiai įrodinėja dogmatistai Šv. Raštu, bažnytiniais susirinkimais, tradicija, Šv. Tėvais ir tt. Kanonistams užteks šių įrodymų:

1) Papa yra vyriausia Bažnyčios galva. Tokioms pareigoms eiti reikia turėti įstatymų leidyba ir tai vyriausia.

2) Papa yra šv. Petro įpėdinis. Šv. Petras turėjo vyriausią įstatymų leidybą. Taigi ją paveldėjo įpėdinis — papa.

3) Istorija sako, jog žiliausioj senovėj papa leisdavo įstatymus ir pažymėtai primindavo klausyti savo dekretų.

4) Kalbamąją galią papai pripažindavo visa Bažnyčia, kaip matysime žemiau (nr. 19).

5) Kodeksas I. C., kan. 218, § 1 sako: „Romos papa, šv. Petro primato įpėdinis, turi ne tik garbės primatą, bet taip vyriausią ir visišką jurisdikcijos galią visoj Bažnyčioj, taip tikėjimo ir dorovės, taip tuose dalykuose, kurie pridera prie visuotinės Bažnyčios drausmės ir tvarkos" [1]). Į jurisdikciją, kaip jau nekartą kalbėjome, įeina taip pat įstatymų leidyba.

Įstatymų leidybą papa gauna betarpiškai iš Dievo. „Romos papa, teisiai išrinktas, sutikęs su išrinkimu, Dievo teisėmis tuoj įgyja visišką ir vyriausią jurisdikcijos galią" [2]) — kan. 219.

17. Papos galios savumai. — Papos įstatymų leidybos galia kan. 218, §§ 1—2 yra štai kokia:

1) Vyriausia (suprema). Vyriausia — vyriausia už visas kitas įstatymų leidybas Bažnyčioj. Todėl visi krikščionys, nors eitų vyriausias pareigas, pav., prezidento, dvasinėj srity yra papos valdžioj.

---

[1]) „Romanus Pontifex, Beati Petri in primatu Successor, habet non solum primatum honoris, sed supremam et plenam potestatem iurisdictionis in universam Ecclesiam tum in rebus quae ad fidem et mores, tum in iis quae ad disciplinam et regimen Ecclesiae per totum orbem diffusae pertinent".

[2]) „Romanus Pontifex, legitime electus, statim ab acceptata electione obtinet, iure divino, plenam supremae iurisdictionis potestatem".

2) Visiška (plena), t. y. papa gali tvarkyti visa tai, ko reikia Bažnyčios tikslui pasiekti.

3) Visuotinė (universalis). Vadinasi, liečia visus — taip atskirus asmenis, taip jų sumą, arba visus krikščionis, ir jų gyvenamuosius kraštus.

Dogmatiniai papos įstatymai būtinai yra visuotiniai ir bendri, nes jie yra Dievo teisių skelbimas. Atbulai, drausmės arba disciplinariniai papos įstatymai gali būti visuotiniai ir daliniai. Visuotiniai — kai išleidžiami be jokios restrikcijos, pažymėtos ar įsaistytos. Daliniai—kai tie dalykai bet kaip yra pažymėti. Paskutinieji tesaisto tam tikrą kraštą ar žmones. Toliau, šiaipjau papos dispozicijos, liečiančios tam tikrus reikalus ar privatinius asmenis, pav., teismo reskriptai, nėra visuotiniai. Bet kartais jie vis dėlto gali pasidaryti visuotiniai ar bendri. Tai yra tada, kai papa pareiškia ar tam tikru būdu paskelbia. Dar papos aktų yra tokių, kurie formališkai yra daliniai, bet tolygiu būdu (aequivalenter) yra laikytini visuotiniais. Tai yra tada, kai atskiras atvejis liečia bendrą visos Bažnyčios reikalą. Pav., vyskupas klausia papą, kaip suprastinas esąs tam tikras bendras įstatymas kuriuo atveju, ir atsakoma.

4) Betarpiška (immediata). Betarpiška pasyviai ir aktyviai. Betarpiška pasyviai reiškia tai, kad papa savo galią gavo ne iš kur kitur, tik betarpiškai iš Dievo. Betarpiška aktyviai reiškia tai, kad papa gali ją vartoti be jokio dvasinio ar pasaulinio, pav., valstybės, tarpininkavimo. Taigi jis gali betarpiškai leisti įstatymus kiekvienai vyskupijai ar kraštui, įsakyti kiekvienam krikščioniui [1]) ir tt.

5) Nepriklausoma (independens). Nepriklauso pasaulininkų ir jokios pasaulinės valdžios [2]), pav., valstybės ir tt. Todėl papa Pijus IX pasmerkė šį tvirtinimą: „Bažnyčia negali vartoti savo valdžios be pasaulinės valdžios leidimo ir sutikimo“ [3]). Toliau, papa nepriklauso jokios dvasinės valdžios, pav., vyskupų, kardinolų, visuotinio susirinkimo ir tt. [4]) Bet iš to dalyko dar neišplaukia to, kad papos valdžia būtų absoliutiškai niekieno nepriklausoma. Ne; papa visai negali atšaukti ar pakeisti įgimtosios teisės ir pozityvių Dievo įstatymų. Net dispensuoti tikrąja prasme nuo jų negali. Toliau, papa, Bažnyčios galva, negali leisti visai pasaulinių įstatymų ar visai pasauliniais objektais, atsieit, kai dalykas neliečia Bažnyčios tikslo. Paskutinius dalykus tegali tvarkyti netiesiog, būtent, kai kas kliudo ar būtinai yra reikalingas Jos tikslui pasiekti. Dar toliau, papa, leisdamas įstaty-

---

[1]) Kan. 1557, 1569, 1431.

[2]) Kan. 1556.

[3]) Syllabus errorum, prop. 20: „Ecclesiastica potestas suam auctoritatem exercere non debet absque civilis gubernii venia et assensu“.

[4]) Conc. Trident. sess. VII, *de ref.*; sess. XXV, *de ref.*, c. 21; Pius. VI, const. „Auctorem fidei“, 28 aug. 1794; conc. Vatican., sess. IV, c. 3.

mus, turi atsižvelgti į Bažnyčios įgimtį, savumus, fundamentalines teises, naudą ir visuomenės gerovę. Galop, papa negali leisti įstatymų be teisingos priežasties.

Dogmatiniuose ir dorovės dalykuose papa neklysta (est infallibilis). Tai bus, kai kalba ex cathedra. Atbulai, disciplinariniuose dalykuose griežtai to pasakyti negalima. Todėl papos įstatymai gali kartais savaime būti ne labai tobuli ar geri, labiausiai, kai jo vardu juos išleidžia Romos dikasterijos. Tik paties papos išleistieji disciplinariniai visuotiniai įstatymai negali prieštarauti tikėjimui ir dorovei: čia jis yra „infallibilis".

18. Papos įstatymų leidyba in specie. — Papa gal: daryti štai ką:

1) Gali leisti naujus dalinius ir visuotinius įstatymus.

2) Gali atšaukti bet kuriuos bažnytinius įstatymus, būtent a) Savo įstatymus. Tai savaime aišku. b) Savo pirmatakų įstatymus. Nes kiekvienas papa turi tokią pat galią, kur ir jo pirmatakas. Be to, istorija sako, jog ne vieną savo pirmatako įstatymą yra papa pakeitęs ar atšaukęs. c) Visuotinių susirinkimų įstatymus. Nes visuotinis susirinkimas nėra vyresnis už papą, iš jo gauna visą juridišką savo galią ir visuotiniai susirinkimai dažnai savo įstatymuose pažymi „salva tamen auctoritate Sedis Apostolicae" [1]), papa nekartą yra atšaukęs, pakeitęs ar papildęs visuotinių susirinkimų kanonus [2]).

3) Gali leisti įstatymus prieš bet kuriuos dalinius bažnytinius įstatymus, prieš dalines ir visuotines bažnytines įpročio teises, bet kurias privilegijas, dėl teisios ir proporcingos priežasties prieš ius quaesitum ir tt. Pamatas yra tas pat, kur ir pirmatakų įstatymuose — įstatymų leidybos pilnatis.

4) Gali duoti privilegijas, indultus, dispensas ir tt. Tai rodo praktika.

5) Gali aiškinti visas bažnytines ir Dievo teises.

6) Gali reikalauti, kad krikščionys laikytųsi bažnytinių įstatymų. Todėl papa vadinasi kanonų sargas, gynėjas ir vykdytojas.

7) Gali atšaukti ar jokiais paskelbti tuos valstybės įstatymus, kurie prieštarauja įgimtajai teisei, pozityviems Dievo įstatymams ar bent bažnytinėms teisėms [3]).

8) Papa, pasaulinis valdovas, savo valstybėj gali leisti visai pasaulinius įstatymus. Tai savaime aišku.

19. Papos įstatymų leidybos istorija.—Papa įstatymus leidžia nuo pat Bažnyčios pradžios. Pirmuosius tokius pėdsakus

---

[1]) Pav., conc. Trident., sess. XXV, *de ref.*, c. 25; conc. Vatican., sess. IV, c. 3, 4.

[2]) Vz. c. 4, X *de concessione praebendarum*, III, 8.

[3]) c. 7. 10, X, *de constitutionibus*, I, 2; c. 2, 10. X, *de consuetudine*, I, 4; Benedictus XIV, De synodo dioecesana, Lib. IX cap. 18; Syllabus errorum, prop. 42.

randame jau šv. Klemenso laiške korintiečiams (apie 95 m.). Toliau, papa Viktoras I (195) išsprendė velykų meto ginčus Azijoj ir tt. Tai buvo persekiojimo krikščionių laikais. Patekėjus Bažnyčios laisvės saulutei, papa daugiau galėjo leisti įstatymų ir tt. Papos įstatymų leidyba ima plačiau klestėti labiausiai nuo Sirijaus laikų. Papa Inocentas I (416) jau galėjo rašyti Decencijui Eugubinui, jog „visi turi laikytis..., ką apaštalų pirmininkas Petras yra įsakęs Bažnyčiai". Taip pat papa Zosimas (418), labiausiai Leonas D. (443) ir Gelazijus, liepia laikytis savo dekretų. Aukščiausios viršūnės pasiekė papos valdžia XII-XIII amž. prie Aleksandro III, Inocento III, Grigaliaus IX, Inocento IV ir Bonifaco VIII.

Taigi, nors papa visada turėjo įstatymų leidybą, bet nevienodai galėjo ją vartoti ar vartojo. Kalbamojo dalyko priežastys yra dvi, būtent: 1) Iš pradžių siautė persekiojimai. 2) Vėlesniais laikais papai nė reikėti nereikėjo leisti įstatymų. Nes atskiros dalys Bažnyčios tvarkėsi labiausiai savomis teisėmis, kurias leido vyskupai, labiausiai provincialiniai susirinkimai ir tt. Jeigu ko dar trūko, tai pasiskolindavo iš Bažnyčių kaimynių. Papa, tiesa, retkarčiais siųsdavo savo nurodymus. Bet tai tebuvo daliniai dalykai. Visuotiniai tebuvo kai kurie papos principai.

Kadangi toks buvo dalykas, tai senovėj bažnytiniai susirinkimai buvo įprasti ir gausiausi bažnytinių teisių šaltiniai. Pačios senovės bažnytinių teisių kolekcijos buvo daugiausia ar net vien bažnytinių susirinkimų kanonai. Tik VI amž. į bažnytinių teisių kolekcijas imta dėti papos dekretalės. X amž. bažnytinių teisių kolekcijose matome bažnytinių susirinkimų kanonų ir papos dekretų mažne tiek pat. Tai pasakytina net apie Gratiano Dekretą. Tik po Gratiano Dekreto visai iškyla visuotinės teisės.

20. Įvairios papos raštų rūšys. — 1. Bet kurie papos raštai, apskritai, vadinasi šv. tėvo konstitucijos. Bet kadangi, labiausiai šiandien, papa daug raštų leidžia ne betarpiškai pats, tik jo dikasterijos, tai grieščiau kalbant, papos vardu leidžiamieji raštai vadinasi apaštališkosios konstitucijos, o Romos dikasterijų pačių — dekretai.

2. Papos raštai skirstomi štai kaip:

1) Dogmatiniai ir drausmės arba disciplininiai. Pirmųjų objektas — tikėjimas ir dorovė. Antrųjų — šiaipjau Bažnyčios tvarka.

2) Visuotiniai ir daliniai, veizint į tai, ar visą Bažnyčią ar tik dalį Jos saisto.

3. Senovėj papos raštai įvairiai buvo vadinami, pav., Romani Pontificis arba Sedis Apostolicae epistolae, litterae, constitutiones, constituta, statuta, dogmata, decreta, decretalia arba decretales, epistolae arba paprastai decretales, decretalia edicta,

interdicta, mandata, auctoritates, sanctiones, sententiae, responsa, regulae ir tt.

Be to, papos konstitucijos buvo skirstomos šiaip: commonitoria arba commonitoriae litterae, epistolae synodicae, epistolae a pari, familiares, paschales, tractoriae arba tractatoriae, denuntiativae, declarativae, epistolae clericales, diaconales, episcopales ir tt.

Viduriniais amžiais taip pat įvairiais vardais buvo vadinami papos raštai. Svarbiausios jų rūšys buvo šios:

1) Dekretai ir dekretalės. Seniau decretum ir dekretalės arba decreta ir decretales buvo tas pat, nes decretalis vadinosi tas laiškas, kuriame buvo įdėtas dekretas. Todėl ir Gratianus neskiria tų dviejų vardų arba kartu vartoja [1]). Paskiau derecta vadinosi papos aktai motu proprio. O decretales imta vadinti tie papos raštai, kuriais būdavo atsakoma į paklausimus.

2) Konstitucijos ir reskriptai. Seniau konstitucija buvo tas pat, kas įstatymas. Taigi papos konstitucija vadinosi jo išleistas įstatymas. Reskriptas vadinosi papos atsakymas raštu į paklausimus atskirais atvejais. Papos konstitucija griežtąja prasme buvo vadinama papos raštas, išleistas motu proprio. Reskriptas—papos atsakymas raštu į prašymą, pranešimą ar paklausimą. Taigi papos konstitucijos iš esmės buvo mažne tas pat, kas dekretai. O reskriptai — kas decretales. Sakau m a ž n e, nes atsakymas į paklausimus arba abejojimus dažnai vadinosi decretales, o atsakymai į prašymus arba suteikimas malonės dažniau vadinosi reskriptai.

Mūsų laikais papos raštai skirstomi ir vadinasi labiausiai šiaip:

1) K o n s t i t u c i j o s. Konstitucija plačiausia prasme vadinasi bet kurie Šv. Sosto raštai, konsekvenčiai ir papos ir dikasterijų įsakymai, įstatymai ir tt. Konstitucijos plačiąja prasme vadinasi tie papos raštai, kurie leidžiami jo paties ar jo vardu. Konstitucijos griežtąja prasme vadinasi tie papos raštai, kurie leidžiami jo paties ar jo vardu arba motu proprio iškilminga bulos forma ir kalba apie svarbesniuosius reikalus ir įprastai patvariai sutvarko ką visai Bažnyčiai (constitutiones generales) ar didesnei daliai Jos (constitutiones particulares). Čia tvirtinami konkordatai, skelbiami dogmatai, leidžiami svarbesnieji įstatymai. Pav., „Ineffabilis Deus“, 8 dec. 1854 (kur paskelbiamas Šv. P. Marijos nekalto prasidėjimo dogmatas); „Sapienti consilio“, 29 iun. 1908 (kur pertvarkoma Romos kurija); „Providentissima“, 27 maii 1917 (kur paskelbiamas Kodeksas I. C.) ir tt.

2) M o t u p r o p r i o. Motu proprio plačiąja prasme vadinasi tie papos raštai, kurie leidžiami jo iniciatyva, sumanymu

[1]) Plg. c. 2, D. III; D. XIX, XX.

ir tt. Jeigu pirma prašyta, tai motu proprio reiškia, jog išleista, lyg nebūtų niekas prašęs. Taigi šia prasme papos raštai motu proprio sutinka su senovės dekretais. Motu proprio griežtesne prasme vadinasi tie papos iniciatyva ar sumanymu išleistieji raštai, kurie nėra iškilmingos formos, pav., bulos ar brevės, liečia vidutinio svarbumo ir, apskritai, administratyvinius reikalus.

Motu proprio savo vardą gavo iš pradžioj rašto dedamų žodžių „Motu proprio".

Papos raštų motu proprio pavyzdžiu gali eiti „Cum iuris canonici", 15 sept. 1917, kur įsteigta Pontificia Commissio ad Codicis canones authentice interpretandos (Kodekso I. C. kanonų autentiško aiškinimo komisija).

Raštai motu proprio įprastai nėra įstatymai tikrąja prasme. Bet esama ir išimčių, pav., Pijaus X Motu proprio „Inter pastoralis officii", 8 dec. 1913 (apie bažnytinę muziką), „Sacrorum Antistitum", 1 sept. 1910 (kur pasmerkiamas modernizmas) ir tt. Tai įstatymai.

3) Litterae apostolicae. Litterae apostolicae plačiąja prasme vadinasi tie papos raštai, kurie yra leidžiami bulos ar brevės forma ir tai ar motu proprio ar ad instantiam. Todėl prie jų pridera net konstitucijos. Litterae apostolicae griežtąja prasme vadinasi tie raštai, kurie leidžiami bulos ar brevės forma, tik, apskritai, ne motu proprio, ir liečia administratyvinius dalykus.

Litterae apostolicae yra dviejų rūšių, būtent, litterae apostolicae sub plumbo ir litterae apostolicae sub annulo piscatoris. Pirmosios yra tadą, kai leidžiamos bulos forma, pav., kanonizacijos, įsteigimo vyskupijos ar bažnytinės provincijos, paskyrimo vyskupo ir tt. Antrosios yra, kai leidžiamos brevės forma, pav., privatinės koplyčios indultas, beatifikacijos, bazilikos titulo suteikimo ir tt.

Litterae apostolicae, tiesą pasakius, nėra įstatymai. Čia papa šiaip jau tvarko dalykus ir tt.

4) Epistolae arba litterae pontificiae. Epistolae arba litterae pontificiae plačiąja prasme galimi vadinti mažne visi papos raštai, nes iš tiesų leidžiami epistolarum arba litterarum forma. Epistolae arba litterae pontificiae tikrąja prasme vadinasi paprasti papos laiškai (epistolae arba litterae). Jose papa dėsto katalikų tikybos mokslą, siunčia instrukciją, sveikina, ragina, įspėja, dėkoja ir tt.

Jeigu kalbamieji papos raštai rašomi visiems ar didesnei daliai vyskupų ar tikinčiųjų, pav., ištisai tautai ar kelioms tautoms, rašoma papos iniciatyva ir labiausiai pradžioj pontifikato, tai vadinasi epistolae arba litterae encyclicae (enciklikos). Jeigu tokius raštus leidžia kongregacijos ar oficijos, tai vadinasi epistolae arba litterae circulares. Bet retkarčiais vadinasi taip pat enciklikos.

Jeigu epistalae ar litterae pontificiae rašomos tik keletai vyskupų ar mažai daliai tikinčiųjų, tai vadinasi epistolae arba litterae.

Epistolae arba litterae pontificiae savaime nėra įstatymai. Jais tėra tik retkarčiais, pav., Pijaus X modernizmo enciklikos.

5) Dekretai. Dekretais plačiąja prasme galimi vadinti bet kurios papos tvarkymo, labiausiai administratyviniai raštai. Bet šiandien šie papos raštai vadinasi kitais vardais, būtent, konstitucijos, motu proprio, apaštališkieji laiškai ir tt. Dekretai griežtesniąja prasme šiandien vadinasi bet kurie Romos kongregacijų, oficijų ir tribunolų raštai. Išimtis — teismo sprendimai. Dekretai dar griežtesne prasme vadinasi tie raštai, kuriuos savo vardu leidžia Romos dikasterijos.

6) Instrukcijos. Instrukcijos, kaip pats žodis rodo, nėra įstatymai ar įsakymai. Tai paaiškinimai, direktyvos, patarimai, įspėjimai ir tt. Bet tai, apskritai kalbant. Nes yra ir tokių instrukcijų, kurios eina tikru įstatymu ar įsakymu. Tai yra tada, kai instrukcijoj aiškiai pasakyta, jog esama įsakoma, nuspręndžiama ir tt., ar kai instrukcijoj aiškinamos Dievo teisės ar bažnytiniai įstatymai, pav., Sakramentų kongregacijos instrukcija „Iterum", 4 iul. 1921 (kalba apie jungtuves).

7) Reskriptai. Reskriptas vadinasi papos ar vyskupo atsakymas raštu. Čia tekalbame apie papos reskriptus.

Reskriptas gali būti bulos, brevės ir paprasčiausios formos. Tik turi būti atsakoma į bet kieno paklausimą, prašymą. Taigi daugelis apaštališkųjų laiškų, labiausiai brevės formos, tėra reskriptai. Apie reskriptus sk. kan. 36—62.

8) Privilegijos, galios (facultates) ir dispensos. Kas jos yra, sk. kan. 63 - 79 ir 80 - 86.

9) Deklaracijos. Tai paaiškinimas teisių ar atsakymai į abejojimus.

10) Decizijos, rezoliucijos, sentencijos. Tai yra ginčų sprendimai ir tesudaro teisę tarp tam tikrų šalių. Jeigu ginčas sprendžiamas administratyviniu būdu, tai vadinasi decizijos ar rezoliucijos. Jeigu sprendžiamas teismo keliu, tai vadinasi sentencija arba sprendimas.

11) Mandatai arba įsakymai. Tai savaime suprantama.

21. Papos raštų formos. — 1. Papa gali leisti įstatymus ir duoti įsakymus raštu ir gyvu žodžiu. Sakykime stačiai: čia jam nereikia jokios formos. Tai teorijoj. Praktikoj papa įprastai leidžia įstatymus ir duoda įsakymus raštu. Tai padeda išvengti nesusipratimų ir nebegalima teisintis nežinojimu papos valios. Retkarčiais papa vis dėlto šį tą sutvarko ar padaro taip pat žodžiu.

2. Svarbiausios papos raštų formos yra šios:

1) Chirografas. Tai paprastas apaštališkasis laiškas (litterae), parašytas sekretarijos litterarum ad principes et litterarum latinarum. Pasirašo savo ranka pats papa. Juo labiau čia įeina tie papos raštai, kuriuos pats papa rašo ir pasirašo.

2) Bula. Tai iškilmingiausia papos raštų forma. Tai yra ne kas kita, kaip litterae pontificiae apertae, parašytos iškilmingu stiliu su daug klauzulių.

Charakteringosios bulos žemės yra šios:

a) Iškilmingas rašysenos būdas.

b) Nagrinėjami svarbesnieji Bažnyčios reikalai.

c) Iki XI amž. buvo rašoma ant papiro. Šiandien rašoma ant didelio ir storo pergamino ir tai ant vienos pusės. Ant abiejų pusių terašoma tada, kai yra daug lapų.

d) Rašoma lotyniškai. Seniau Rytų Bažnyčiai buvo rašomos graikiškai. Gyvąja kuria kalba parašyta bula įtariama (suspecta). Išimtis — jeigu tikrai būtų žinoma, jog taip rašyti norėjęs papa.

e) Leidžiama papos vardu. Todėl bulos pradžioj dedamas papos vardas. Tik nededama papos vardo skaitlinės, t. y. nežymima, kelintas papa. Vietoj to dalyko dedama „servus servorum Dei". Papa Grigalius D. (590 - 604) pirmasis pradėjo taip save vadinti. Tai darė opozicijos tikslu prieš Konstantinopolio patriarchą Joną Ieiunatorių, kurs drįso pasivadinti visuotiniu patriarchu.

f) Seniau buvo rašoma gotiškomis arba teutoniškomis raidėmis, kurios dar buvo vadinamos gališkomis, lombardiškomis, liaudies kalba buliškomis, ir tai tokiomis, kur buvo vartojamos Aviniono laikais. Buvo rašoma be taškų, skirsnelių ir kitų orfografijos ženklų ir tt. Papa Leonas XIII motu proprio 1878 m. 29 gruod. rašyti bulas įsakė lotyniškomis raidėmis ir lotynišku būdu.

g) Bulos gale žymima vieta: „Romae apud S. Petrum". Seniau vieta buvo žymima: „Apud S. Mariam Maiorem". Kai kurias bulas pap. Urbonas VIII ir Benedıktas XIV išleido „In Arce Gandulphi Albanensis dioecesis". Po vietos statoma data. Čia pirma dedami metai, paskiau diena ir mėnuo paprastomis cifromis. Galop, pridedami papos pontifikato metai.

Seniau bulų metų pradžia buvo skaičiuojama nuo Kristaus įsikūnijimo, t. y. nuo 25 kovo. Tik mėnesiai ėjo paeiliui, kaip dabar. Pav., 1931 m. 26 kovo rašoma stačiai 1931 m. 26 kovo. Bet 24 kovo mūsų 1931 m. rašoma šiaip: 1930 m. 24 kovo. Konkretesniu pavyzdžiu gali eiti konst. „Officiorum et munerum". Joi buvo pažymėta 1896 m. 25 sausio. Bet ji iš tiesų buvo išleista 1897 m. 25 sausio. Papa Pijus X 1908 m. 1 sausio bulų metus skaičiuoti įsakė nuo sausio mėn. 1 d. Nūnai senovės Kristaus įsikūnijimo metai bededami konstitucijų bulose. Bet tada pažymima „Anno Incarnationis Dominicae" arba „Ab Incarnatione Dominica". Išimtys tėra trys, būtent: Benedikto

XV konst. „Incruentum", 1915 m. 10 rugp.; „Providentissima", 1917 m. 27 geg., ir Pijaus XI konst. „Infinita Dei", 29 maii 1924 (kur buvo paskelbtas jubiliejus). Čia data paprasta. Bet buvo tam tikras pamatas.

Pirmiau ir dienos buvo apskaičiuojamos romėnų būdu, kalendomis, nonomis, idais. Dabar, kaip sakiau, apskaičiuojamos paprastai.

h) Svarbesniosiose konsistorialinėse bulose, pav., kanonizacijos, pasirašo pats papa. Kitose bulose pasirašo kardinolas cancellarius su kitais raštinės vyresniaisiais ar respektyvios kongregacijos prefektu. Konstitucijų bulas pasirašo sekretorius status ir kardinolas cancellarius su respektyvios kongregacijos prefektu.

i) Dedamas tam tikras antspaudas. Tai plumba. Ji tik bulose tevartojama. Ir pats vardas „bulla" kilęs yra iš plumbinio antspaudo, kurs seniau vadinosi „bulla". Bulos antspaudas yra tam tikras medalis. Jeigu bula yra malonės, tai jis prikabinamas prie rašto su šilkiniu siūlu. Jeigu bula yra teisingumo, tai prikabinama su kanapiniu siūlu. Plumba įprastai yra švininė. Kartais būdavo auksinė. Tai imperatorių patvirtinimo bulos. Vienoj bulos pusėj yra kryžius tarp šv. Petro ir Povilo galvų paveikslų. Viršuj parašas S. P. ir S. P. (Sanctus Petrus, Sanctus Paulus). Antroj pusėj papos vardas ir kartais jo paveikslas.

Papa Leonas XIII motu proprio 1897 m. 29 gruod. trupučiuką pakeitė bulų plumbų vartojimą. Todėl šiandien plumba bededama svarbesniosiose bulose, t. y. kai jas ekspedijuoja kancelarija ar secretaria status. Kitais atvejais bulos plumbos vietoj vartojamas raudonas antspaudas. Tada bula ekspedijuojama datarijoj. Paskutiniosios bulos antspaudas turi kryžių, pastatytą šv. Petro ir Povilo galvų paveikslų tarpe. Viršuj padėtas papos vardas. Pats antspaudas dedamas žemai kairiojoj pusėj.

j) Bulos įprastai sustatomos ir ekspedijuojamos apaštališkoj kancelarijoj. Konstitucijų bulos sustatomos ir ekspedijuojamos sekretarijoj status. Paskutiniuoju atveju bula registruojama apaštališkoj kancelarijoj. Apaštališkajam Sostui rezervuotųjų nekonsistorialinių beneficijų bulos sustatomos ir ekspedijuojamos apaštališkojoj datarijoj ir registruojamos apaštališkojoj kancelarijoj.

3) Brevė. Brevė vadinasi litterae apostolicae, parašytos mažiau už bulos iškilminga forma. Jos kalba apie mažiau svarbius reikalus. Todėl ir vadinasi brevė.

Brevės žymės yra šios:

a) Rašoma vidutiniu stiliu.

b) Kalbama apie vidutinės svarbos reikalus.

c) Rašoma lotyniškomis raidėmis.

d) Rašoma ant plono, balto ir pailgo pergamino.

e) Rašoma lotyniškai. Bet kartais rašoma taip pat gyvąja kuria kalba.

f) Leidžiama papos vardu su priedu „Papa“ arba PP. ir skaitline, pav., Pius PP. XI.

g) Data paprasta. Joj pirma statoma diena ir mėnuo, paskum krikščioniškos eros ir pontifikato metai.

h) Pasirašo kardinolas secretarius status arba už jį brevių cancellarius.

i) Antspaudas raudonas. Jis atvaizduoja šv. Petrą, sėdintį laively ir traukiantį iš jūros tinklą. Todėl brevė ir vadinasi „sub annulo piscatoris“.

j) Breves sustato ir ekspedijuoja brevių kancelarija.

4) Paprastos epistolae arba litterae. Tai paprastas ir įprastas būdas rašyti apaštališkieji raštai. Rašoma paprastu būdu ir stiliu ant paprasto popierio. Jeigu papa pats siunčia, sustatomas sekretoriaus brevium ad principes et litterarum latinarum ir papa pasirašo: vardas ir PP. su skaitline, pav., Pius PP. XI. Jeigu siunčia kuri Romos dikasterija, tai rašo respektyvus sekretorius ir pasirašo kongregacijos kardinolas prefektas ir sekretorius ir tt.

5) Simplicia rescripta. Tai įprasta Romos dikasterijų raštų forma. Rašoma ant paprasto popierio ir dedami du tekstai, būtent, prašymas ir atsakymas. Prašymas dedamas in extenso ar bent „summarie“. Kartais, tiesa, atsakoma bulos ar brevės forma. Bet tada bus stačiai reskriptas, bet ne reskripto forma. Taip pat jeigu reskripte tėra vienas atsakymas arba nereferuojama prašymo, tai nebus reskripto formos. Tai bus simplicis epistolae ar dekreto forma.

Simplicia rescripta pasirašo dikasterijos pirmininkas ir sekretorius. Bet yra ir tokių reskriptų, kur pasirašo vienas tam tikras vyresnysis.

6) Dekretai. Dekretų forma yra tada, kai papos raštas neturi aiškios laiško arba epistolae formos ir ką apskritai įsako, sutvarko ir tt. Tos formos yra motu proprio ir dikasterijų dekretai griežtesniąja prasme.

7) Oracula vivae vocis. Oracula vivae vocis vadinasi Apaštališkojo Sosto paaiškinimai, privilegijos, decizijos, atsakymai gyvu žodžiu. Jie skirstomi papos ir Romos dikasterijų. Papos oracula vivae vocis dar skirstomi netikrąja ir tikrąja prasme. Pirmieji yra tada, kai papa ką žodžiu įsako daryti Romos dikasterijų vyresniesiems jų pareigų srity. Paskutinieji tai paskiau surašo. Antrieji yra tada, kai papa ką žodžiu suteikia, įsako, paaiškina, sutvarko privatiniams asmenims ar dikasterijų vyresniesiems privatiniais reikalais.

Papos oracula vivae vocis savaime tiek pat reiškia, kiek ir rašytiniai raštai, nes papos nesaisto joki raštų forma. Praktikoj vis dėlto laikomasi šių taisyklių:

a) Sąžinės srity visada galima vartoti papos oracula vivae vocis, pav., privilegijas, indultus, dispensas ir tt.

b) Išorinėj srity, apskritai, taip pat galima vartoti oracula vivae vocis. Tai bus, iki kas, pav., vietos ordinaras, užprotestuos. Tada dalykas turi būti įrodytas. Įrodyti galima taip pat, kaip ir kiti įvykiai, pav., dviem tikėtinais liudytojais, įsisenėjimo titulu, labiausiai autentiškais dokumentais ir tt. Atbulai, vieno liudytojo čia neužtenka. Be to, kardinolai turi privilegiją liudyti išorinėj srity oracula vivae vocis[1]). Čia užtenka net vieno kardinolo. Jis liudyti gali raštu ir žodžiu. Kalbamųjų įrodymų reikia papos oracula vivae vocis tikrąja prasme. Atbulai papos oracula vivae vocis netikrąja prasme užtenka dikasterijos vyresniojo liudijimo.

22. Papa — bažnytinių teisių šaltinis. — Papa yra gausiausias ir relatyviškai pirmučiausias buities ir jo raštai — konstitutyviniai bažnytinių teisių šaltiniai.

3. Visuotiniai Bažnyčios susirinkimai.

23. Apskritai. — 1. Visuotiniai Bažnyčios susirinkimai lotyniškai vadinasi „concilium oecumenicum".

2. Lotyniškas „concilium" ir graikiškas „synodos" savaime reiškia daugelio asmenų saneigą bet kuriems reikalams aptarti. Bažnytinėj srity abu terminai reiškia teisią dvasiškių saneigą bažnytiniams reikalams aptarti. Čia tuo vardu galimi pavadinti net kongregacijų, sinodų ir k. susirinkimai. Bet praktikoj „concilium" ir „synodos" turi skirtingą prasmę, būtent, „concilium" vadinasi vyskupų saneiga bažnytiniams reikalams aptarti ir spręsti. O sinodas vadinasi vyskupo ir tam tikrų dvasiškių saneiga kurios vyskupijos reikalams aptarti ir spręsti. Spręsti — tam tikra jurisdikcija. Ta prasme kalbamieji terminai neįima vyskupų konferencijos, nes jos nutarimai tėra patarimai.

3. Bažnytiniai susirinkimai skirstomi visuotiniai ir daliniai. Pirmieji yra tada, kai viso pasaulio vyskupai ir tam tikri dvasiškiai susirenka visuotiniams Bažnyčios reikalams aptarti ir spręsti. Juos sušaukia ir tvirtina papa. Antrieji — kiti Bažnyčios susirinkimai.

4. Visuotinių susirinkimų prereformatoriais yra provinciališiai ir plenariniai susirinkimai, kurie net pirmaisiais amžiais buvo dažnai daromi Vakarų ir Rytų Bažnyčiose.

Visuotinių susirinkimų buvo 20. Pirmasis yra Niciejos 325 m. Paskutinysis — Vatikano.

---

[1]) Plg. kan. 239, §1, n. 17.

Visuotiniai susirinkimai galimi suskirstyti į tris klases, būtent:

1) Pirmieji aštuoni. Jie įvyko Rytų Bažnyčioj. Jų vardai: Niciejos I, Konstantinopolio I, Efezo, Chalcedono, Konstantinopolio II ir III, Niciejos II ir Konstantinopolio IV. Juose aktyviai dalyvavo imperatoriai: sušaukė ar dalyvavo ir patvirtino. Bet tai darė ne tikra ir įgimta, bet tam tikra ministerialine teise. Tai darė ne be papos žinios, papos raginami ar aiškiai ar suponuojamai jam sutinkant ar bent paskiau patvirtinant. Chalcedono visuotinį susirinkimą papos Leono D. vardu sušaukė ir jam pirmininkavo papos legatai.

2) Kiti 11 susirinkimų, būtent: Laterano I, II, III ir IV, Lugdunense I ir II, Vienos, Konstancijos, Florencijos, Laterano V ir Tridento. Jie buvo Vakarų Bažnyčioj. Rytų Bažnyčios maža kas ar net visai nedalyvavo. Priežastis — ten siautė erezijos. Šiuos susirinkimus sušaukė ir dažniausiai juose dalyvavo pats papa. Juose imperatoriai tedalyvavo su patariamuoju balsu. Dalyvavo, kad būtų parodyta Bažnyčios ir valstybės santaika.

3) Vatikano susirinkimas. Jis pradėtas 1869 m. ir nutrauktas 1870 m. Tame susirinkime, nors nebuvo uždarytos durys pasauliniams valdovams, bet nė vieno nedalyvavo.

5. Visuotiniai susirinkimai nėra absoliutiškai reikalingi. Nes: 1) Kristus neįsakė daryti visuotinių susirinkimų. Bent to dalyko nežinome. 2) Papos primato jurisdikcijos užtenka Bažnyčiai tvarkyti. 3) Tai rodo pati praktika — ne visada šaukiami visuotiniai susirinkimai.

Visuotiniai susirinkimai vis dėlto yra labai naudingi. Nes: 1) Daug yra darbų nudirbę — daug erezijų ir atskalų išnaikinę, daug piktanaudojimų pašalinę ir pataisę bažnytinę drausmę. 2) Jie padeda aukštai iškelti papos ir Bažnyčios majestotingumą. 3) Padeda giliau įžvelgti į Bažnyčios reikalus, juos geriau ištirti ir sustatyti subrendusesnę rezoliuciją. 4) Valdiniams yra akstinas klausyti visuotinio susirinkimo nutarimų: toks daugelio autoritetų susirinkimas versti verčia savęs klausyti. 5) Patys papos gerai įvertina visuotinius susirinkimus: sunkesniais Bažnyčios laikais ir svarbesniais reikalais vis stengiasi sušaukti pasaulio vyskupus.

6. Visuotinis susirinkimas savo jurisdikciją gauna iš papos.

Visuotinio susirinkimo jurisdikcijos aktyvūs subjektai yra ne kiekvienas atskiras dalyvis, bet visas susirinkimas, vienetas: visi dalyviai su sprendžiamuoju balsu, papa ir jo delegatas. Jie yra ne tarėjai, bet tikri įstatymų leidėjai, teisėjai ir tt. Todėl ir susirinkimo protokolą pasirašo: „Definiens subscribsi".

7. Visuotinį susirinkimą šaukti teturi teisę papa. Nes: 1) Papa vienas teturi jurisdikciją visų vyskupų atžvilgiu. Taigi vienas tegali jiems įsakyti susirinkti. 2) Papa vienas teturi visuotinę jurisdikciją. Todėl vienas tegali duoti susirinkimo dalyviams ga-

lią svarstyti ir spręsti visuotinius Bažnyčios reikalus. 3) Papa yra tikras ir absoliutinis Bažnyčios monarchas. Todėl papa Pelagijus II sako: „Multis denuo apostolicis et canonicis instruimur regulis non debere absque sententia R. P. concilia celebrari, quapropter recte non concilium sed vestrum conventiculum cassatur". Kan. 222, § 1: „Susirinkimas, nesušauktas papos, negali būti visuotinis". Jei kas kitas sušauktų bažnytinį susirinkimą, tai nebūtų visuotinis susirinkimas (concilium oecumenicum). Tai tebūtų šiaipjau susirinkimas. Jis tepasidarytų visuotinis tada, kai papa patvirtintų.

Be to, „To paties R. papos dalykas yra pačiam ar per kitą pirmininkauti visuotiniam susirinkimui, įsakyti ir pažymėti nagrinėtini dalykai ir tvarka, perkelti, sustabdyti ir paleisti pats susirinkimas ir patvirtinti jo dekretai" — kan. 222, § 2.

8. Kan. 223: „§ 1. Į visuotinį susirinkimą kviečiami ir turi sprendžiamąjį balsą štai kas:

1⁰. Šv. R. Bažnyčios kardinolai, net nevyskupai;

2⁰. Rezidencialiniai patriarchai, primatai, arkivyskupai, vyskupai, net dar nekonsekruoti;

3⁰. Abatai ir pralotai nullius;

4⁰. Abatas primas, abbates superiores congregationum monasticarum, ir vyriausi išimtųjų vienuolių dvasiškių moderatoriai, tik ne kitų vienuolių vyresnieji, nebent jeigu kas kita pasakyta kvietimo dekrete.

§ 2. Taip pat titulariniai vyskupai, kviečiami į visuotinį susirinkimą, turi sprendžiamąjį balsą, nebent kas kita kvietime pažymėta". Paskutinieji buvo kviesti į Vatikano susirinkimą. Atbulai, kapitulariniai vikarai tekviečiami tam tikru indultu. Todėl, pav., Vatikano susirinkime jų nebuvo.

Iš aukščiau kalbėtųjų visuotinio susirinkimo dalyvių rezidencialiniai patriarchai, primatai, arkivyskupai ir vyskupai dalyvauja Dievo teisėmis. Kiti tedalyvauja bažnytinėmis teisėmis.

Be to, į visuotinį susirinkimą galimi kviesti ir dažnai kviečiami teologai ir kanonistai specialistai. Bet jie teturi patariamąjį balsą [1]).

Toliau, visuotiniame susirinkime dalyvauja daug sekretorių, notarų, pranešėjų ir tt.

Galop, į visuotinį susirinkimą galimi kviesti pasauliniai valdovai didesnei apsaugai ir savo dezideratams pareikšti. Bet į Vatikano susirinkimą jų nebuvo kviesta. Jie tik buvo prašyti, kad nekliudytų susirinkimo ir padėtų jam didesnei Dievo garbei ir susirinkimo gerovei.

9. Kas paprastąja teise (iure ordinario) dalyvauja visuotiniame susirinkime ir dėl teisingos priežasties negali atvykti, tai savo vietoj turi atsiųsti prokuratorių ir įrodyti kliūtį [2]). Jeigu

[1]) Kan. 223, § 3.
[2]) Kan. 224, § 1.

prokuratorium būtų kas iš susirinkimo dalyvių, tai neturi dviejų balsų. Jeigu kas kitas būtų prokuratorium, tai gali be balso dalyvauti viešuose posėdžiuose ir pasirašyti susirinkimo raštuose [1]).

Jeigu visuotiniame susirinkime negali dalyvauti kviestas titularinis vyskupas, tai turi įrodyti kliūtį, bet neturi ir negali atsiųsti savo prokuratoriaus.

10. Visuotinis susirinkimas laikomas teisiu tada, kai susirenka tiek dalyvių, kur drauge su papa galima pasakyti, jog morališkai reprezentuoja visą Bažnyčią. Kalbamąjį dalyką sprendžia papa. Taigi nereikalaujama, kad visi dalyviai susirinktų. Nes nėra tokio reikalo ir, galima sakyti, būtų fiziškai negalima įvykdyti. Nėra buvę tokio susirinkimo, kur visi dalyviai būtų dalyvavę. Daug buvo net tokių visuotinių susirinkimų, kur net mažoji dalis dalyvių tebuvo. Tai buvo net Tridento susirinkime.

11. Visuotinio susirinkimo dalyviai negali be tam tikros priežasties pamesti susirinkimo [2]). Priežastį peržiūrėti ir patvirtinti turi susirinkimo pirmininkas. Tai įsakyta netvarkai išvengti — vienas atvyksta, kitas išvyksta ir tt.

Visuotiniame susirinkime dalykai sprendžiami relatyvišku daugumu balsų.

12. Visuotinį susirinkimą ir jo nutarimus turi patvirtinti papa. Kitaip visuotinis susirinkimas negali būti vadinamas visuotiniu ir jo dekretai neturės juridiškos vertės.

Kalbamasis papos patvirtinimas skirstomas„ antecedens, concomitans et subsequens.“ Pirmasis yra tada, kai papa patvirtina iš anksto sustatytą tezę ar dekretą. Taip kartais daroma per papos delegatą. Tik čia reikia tam tikro įgaliojimo. Antrasis yra tada, kai papa pats pirmininkauja susirinkimui. Tretysis yra, kai po susirinkimo patvirtinami dekratai. Tai daroma kartais paprastai, kartais iškilmingai. Užtenka net tylaus patvirtinimo. Tai yra tada, kai papa tam tikru įvykiu patvirtina, pav., su visuotinio susirinkimo įstatymais ar įsakymais elgiasi taip pat, kaip su kitais patvirtintais įstatymais ar įsakymais, lyg su turinčiais juridišką galią ir tt.

Visuotinio susirinkimo dekretai ima saistyti tada, kai paskelbiamas papos patvirtinimas. Išimtis — jeigu kas kita pasakyta, arba būtų paskirtos ilgesnės įstatymų vakacijos.

13. „Visuotinis susirinkimas turi jurisdikciją visoj Bažnyčioj“ — kan. 228, § 1.

Visuotinio susirinkimo jurisdikcijos objektas yra šis:

1) Tikėjimo ir dorovės dalykai. Čia visuotinis susirinkimas neklysta, yra „infallibilis“.

---

[1]) Kan. 224, § 2.
[2]) Kan. 225.

2) Įstatymų leidyba. Visuotinis susirinkimas gali leisti dalinius ir visuotinius įstatymus.

3) Gali teisti ir bausti. Tik šiandien tų darbų nebedirba.

Visuotinio susirinkimo galia intensyviai nėra didesnė už papos galią; nes papa turi tokią pat vyriausią valdžią visoj Bažnyčioj ir visuotinis susirinkimas negali padaryti to, ko negalėtų padaryti taip pat papa, ir nieko negali išleisti, ko papa negalėtų atšaukti ar pakeisti. „Todėl negalima apeliuoti į visuotinį susirinkimą dėl papos sprendimų" — kan. 228, § 2. Čia net nusikalstama ir užsitraukiamos šios bausmės: fiziniai asmens pasidaro įtariami erezija ir pačiu įvykiu įkrinta į eskomuniką, specialiniu būdu rezervuotą Apaštališkajam Sostui, ir moraliniai kolegialiniai asmens pačiu įvykiu užsitraukia interdiktą, specialiniu būdu rezervuotą Apaštališkajam Sostui (kan. 2332).

Visuotinis susirinkimas ekstensyviai vis dėlto yra vyresnis už papą, nes jame yra ne vienas papa, yra daug aktyvių subjektų.

14. Visuotinio susirinkimo nutarimai ir įsakymai seniau buvo vadinami kanonais. Nuo Konstancijos susirinkimo imta skirti dogmatiniai ir drausmės arba disciplinariniai kanonai. Pirmieji po senovei vadinta kanonais. Antrieji imta vadinti dekretais. Kodeksas I. C. temini dekretus (kan. 227). Kas toliau bus, pamatysime.

24. Visuotiniai susirinkimai — bažnytinių teisių šaltiniai.—Visuotiniai Bažnyčios susirinkimai yra pirmasis po papos vyriausias bažnytinių teisių šaltinis. Jis yra tikras ir nuo papos „inadaequate" skirtingas šaltinis. Paskutiniojo dalyko pamatas yra tas, kad į visuotinį susirinkimą įeina ir papa.

Patys visuotiniai Bažnyčios susirinkimai yra buities bažnytinių teisių šaltiniai. Jų įstatymai, įsakymai ir dekretai yra konstitutyviniai bažnytinių teisių šaltiniai.

4. Romos kūrijos dikasterijos.

25. Apskritai. — 1. Romos kūrijos dikasterijos vadinasi kongregacijos, tribunolai ir oficijos.

Šv. kongregacijomis vadinamos kelių kardinolų ir šiaipjau oficialistų įstaigos, kurios tvarko tam tikrus visuotinius Bažnyčios reikalus išorinėj srity. Jos yra papos lyg ministerijos.

Kongregacijos skirstomos paprastosios ir nepaprastosios (c. ordinariae et extraordinariae), veizint į tai, ar jos yra nuolatinės ar laikinės.

Kongregacijų yra 11. Štai jos: 1) Šv. Oficijos (S. C. S Officii), 2) Konsistorialinė (S. C. Consistorialis), 3) Sakramentų

(S. C. de disciplina Sacramentorum), 4) Concilii (S. C. Concilii), 5) Vienuolių (S. C. negotiis religiosorum Sodalium praeposita), 6) Propagandos (S. C. de propaganda Fide), 7) Šv. Apeigų (S. C. Sacrorum Rituum), 8) Ceremonijų (S. C. Caeremonialis), 9) Nepaprastųjų Bažnytinių reikalų (S. C. pro negotiis ecclesiasticis extraordinariis), 10) Seminarijų ir Universitetų (S. C. de Seminariis et Universitatibus studiorum) ir 11) Rytų Bažnyčios (S. C. pro Ecclesia Orientali).

Tribunolai — papos teismai. Jų yra trys, būtent: 1) Šv. Penitenciarija (Sacra Poenitentiaria), 2) Šv. Romos Rota (S. Roma Rota) ir 3) Apaštališkoji Signatūra (Signatura Apostolica).

Oficijos — Apaštališkojo Sosto raštinės ir ekspedicijos. Išimtis — apaštališkoji kamera, kuri administruoja Apaštališkojo Sosto turtus.

Oficijų yra 5. Jų vardai: 1) Cancellaria Apostolica, 2) Dataria Apostolica, 3) Camera Apostolica, 4) Secretaria Status ir 5) Secretariae Brevium ad Principes et Epistolarum latinarum.

2. Jau pirmaisiais amžiais papa svarbesniais Bažnyčios reikalais tardavosi su savo presbiterija, t. y. dvasiškiais. Kai ilgainiui padaugėjo reikalai ir iškilo kardinolų autoritetas, bažnytiniai reikalai pradėti nagrinėti vadinamojoj konsistorijoj.

Be to, imtos kurti laikinės kardinolų kongregacijos. Paskiau jos imtos steigti lyg nuolatinės komisijos tam tikriems reikalams tvarkyti. Jų pirmučiausia yra S. C. Inquisitionis, kurią įkūrė papa Povilas III 1541 m.

Principališkas kongregacijų autorius buvo papa Sikstus V. Jis nepasitenkino viena kita daline kongregacija, bet visus Bažnyčios reikalus paskirstė tvarkyti 15 sistematingų kongregacijų.

Ilgainiui kai kurios kongregacijos atšauktos, kitos įkurtos. Nemaža pakitėjo taip pat jų kompentencija. Bet dalykas vis buvo dar neaiškus. Todėl papa Pijus X konst. „Sapienti Consilio", 1908 m. 29 birž. pertvarkė kongregacijas: įkūrė naujų, išleido tam tikrą tvarką ir kompetenciją ir tt. Tą reformą su mažomis pataisoms priėmė Kodeksas I. C.

3. Romos kūrijos dikasterijos yra reikalingos. Nes papa pats negali suskubti visa tvarkyti — reikia paskirstyti darbas ir pavesti dirbti specialistams.

4. Kongregacijas tikrąja prasme sudaro vieni kardinolai. Kiek kiekvienoj kongregacijoj jų turi būti, pareina nuo papos nuožiūros.

Vienas iš kongregacijos kardinolų yra pirmininkas. Jis vadinamas prefektu. Šv. Oficijos, Konsistorialinės ir Rytų Bažnyčios kongregacijų primininkas yra papa. Bet jų reikalus veda respektyvios kongregacijos sekretorius, o šių pareigas eina vienas iš asesorių. Kalbamaisiais sekretoriais yra kardinolai.

Be kardinolų, kongregacijoj dar yra kitų tarnautojų, oficialistų. Jie sudaro kongregaciją platesne prasme. Kongregacijų tarnautojai skirstomi vyresnieji (maiores) ir mažesnieji (minores). Pirmaisiais vadinasi tie, kurie sudaro kongregacijos tarybą (consilium), atsieit, sekretorius, substitutus, subsekretorius, asesoriai, tarėjai (consultores), cenzoriai (Šv. Oficijos) ir tt. Juos skiria papa. Antrieji vadinasi kiti tarnautojai, pav., raštininkai, notarai, advokatai, archyvarai, ekspeditoriai ir tt. Jie renkami konkurso keliu. Iš visų kongregacijos tarnautojų vyriausias yra sekretorius. Jis yra prefekto padėjėjas. Jais įprastai yra titulariniai arkivyskupai.

5. Kongregacijos tvarkomos tam tikromis ir bendromis normomis, išleistomis papos [1]).

Kongregacijų posėdžiai skirstomi plenarinės kongregacijos ir kongresai. Pirmosios yra tada, kai posėdžiauja visi kongregacijos kardinolai ir vyresnieji tarnautojai. Antrasis yra, kai posėdžiauja kongregacijos pirmininkas ir vyresnieji tarnautojai.

Plenarinės kongregacijos sprendžia svarbesniuosius abejojimus, administracijos ir disciplinarinius ginčus, nagrinėja didesnes malones ir įprastai tvarko svarbesniuosius reikalus. Kongreso objektas yra šie reikalai: rengiama medžiaga plenarinei kongregacijai, vykdomos plenarinių kongregacijų rezoliucijos ir duodamos paprastos malonės.

Plenarinėj kongregacijoj dalykai sprendžiami daugumu balsų. Balsuoja kardinolai. Jeigu balsai pasidalina, tai rašoma trumpa rezoliucija, būtent, „Dilata".

6. Romos kūrijos dikasterijos savo darbą dirba papos vardu.

Romos dikasterijų valdžia, apskritai, yra paprastoji (ordinaria). Bet dikasterijos turi daug ir tam tikrų įgaliotų galių. Svarbesniuosius dalykus dikasterijos pirma praneša papai [2]). Bet kurioms jų malonėms ir rezoliucijoms reikia papos patvirtinimo. Išimtys — kai turimos tam tikros galios ir Romos Rotos ir Apaštališkosios Signatūros sprendimai [3]).

Papos tvirtinimai Romos dikasterijų dekretų ir sprendimų yra dvejopos formos, būtent, in forma communi ir in forma speciali. Pirmoji yra tada, kai pažymima: „Facto verbo cum Sanctissimo" ar „SSmus D. N... Em - o - rum Patrum resolutionem approbare et confirmare dignatus est". Tas tvirtinimas duoda didesnę juridišką vertę dekretui ar sprendimui. Bet pačios decizijos vis dėlto nepakeičia — palieka tos pat įgimties ir konsekvenčiai nepataiso jos trūkumų, pav., reskripto netikrumo dėl substancialinės formos trūkumo. Specialinės formos papos

[1]) Kan. 243, § 1.
[2]) Kan. 244, § 1.
[3]) Kan. 244, § 2.

tvirtinimas žymimas šiais žodžiais: „Ex motu proprio“, „Ex certa conscientia“, „De Apostolicae Auctoritatis plenitudine“, „Non obstante quacunque lege seu consuetudine in contrarium“, „Supplentes omnes iuris et facti defectus“ ir tt. Čia patvirtintieji dalykai tampa papos rezoliucijomis, lyg papa pats būtų buvęs išleidęs, ir konsekvenčiai pataiso visus trūkumus, pav., netikrumo ir tt.

7. Kongregacijos ir oficijos yra administratyvinės ir vykdomosios papos įstaigos.

In specie, kongregacijos išorinėj srity ir Šv. Penitenčiarija sąžinės srity dirba štai ką:

1) Leidžia dekretus ir duoda įsakymus.

2) Dispensuoja nuo savo srities įstatymų. Tik viena kita didesnė dispensa yra rezervuota papai.

3) Duoda malones, indultus, privilegijas ir tt.

4) Aiškina savo srities įstatymus. Tik Kodekso I. C. kanonams autentiškai aiškinti yra tam tikra komisija.

5) Reikalauja ir žiūri, kad būtų laikomasi įstatymų.

Atbulai, kongregacijos negali leisti įstatymų. Tik reikale jos sustato įstatymo projektą ir įteikia Kodekso I. C. kanonų autentiško aiškinimo komisijai. Paskutinioji galutinai sprendžia jo raikalingumą, suformuliuoja ir įdeda į tam tikrą Kodekso I. C. kanoną ir tt. Be to, kongregacijos negali teisti. Išimtis — S. C. S. Officii, Sakramentų ir Šv. Apeigų kongregacijos tam tikruose bylose.

Romos kongregacijų kompetencija šiandien yra išimtina (exclusiva), nebe commulativa, kaip pirma buvo. Vadinasi, kiekviena jų turi savo sritį ir objektus. Todėl šiandien į vieną kongregaciją tegalima kreiptis dėl to pat objekto. Neigiamai atsakius vienai kongregacijai ir kreipiantis į kitą kongregaciją, reikia pažymėti. Kitaip gautoji malonė būtų netikra.

Jeigu abejojama kongregacijų kompetencijos ribomis, tai dalyką sprendžia tam tikra šiuo atveju paskirta kardinolų komisija [1]).

8. Kadangi Romos dikasterijų galia yra paprastoji, tai nesibaigia, mirus papai ar vakuojant jo sostui. Tik tada lyg sustoja (quiescit). Bet ir tada sprendžiami kai kurie reikalai. Čia Romos kalbamosios įslaigos laikosi papos Pijaus X konst „Vacante Sede Apostolica“, 25 dec. 1904. Ir tai:

1) Negali daryti to, ką tegalėdavo „Facto verbo cum SS,“ „Ex audientia SS.“, „Vigore specialium et extraordinariarum facultatum“.

2) Sustoja įgaliotosios galios.

3) Paprastąsias galias tegali vartoti ne taip svarbiuose dalykuose. Atbulai, svarbesnieji reikalai atidedami iki naujo papos.

---

[1]) Kan. 245.

Tik jeigu negalima laukti naujo papos, tai kardinolų kolegija paveda padaryti respektyvios kongregacijos prefektui ir keliems kardinolams. Sprendimas yra provizoriškas — iki naujo papos.

26. Kongregacijos in specie. — 1. Oficijos kongregacija. Ši kongregacija iki konst. „Sapienti consilio", 1908 m., dažniausiai vadinosi „Sacrae Romanae et universalis Inquisitionis". Taip pat vadino ją garsusis kanonistas Fr. Wernz. Tik jis pridėdavo „seu S. Officii"[1]). Dar seniau Oficijos kongregacija vadinosi stačiai „Inquisitionis". Ją įsteigė papa Povilas III kovoti su liuteranizmu. Tik šios kongregacijos nereikia sumaišyti su XIII amž. inkvizicija, įsteigta albigensų erezijos proga. Jos taip pat nereikia sumaišyti su Ispanijos inkvizicija, kurią įsteigė papa Sikstus IV. Paskutiniosios tikslas buvo religiškas — nacionališkas ir buvo daugiau pasaulinė, nekaip bažnytinė organizacija. Ji spręsdavo mišriuosius ir visai pasaulinius nusikaltimus.

Oficijos kongregacija vardą galutinai gavo iš papos Pijaus X. Ji tuo vardu pavadinta dėl to, kad jos objektas yra labai svarbus ir stačiai šventas, t. y. tikėjimo ir dorovės dalykai.

Oficijos kongregacijos prefektas, kaip sakėme, yra papa.

Oficijos kongregacijos paslaptis yra mažne tokia pat, kaip išpažinties. Ji saisto visus kongregacijos narius ar tarnautojus. Kalbamosios paslapties laikytis turi taip pat įgaliota vyskupijos kūrija ir kiti. Ji saisto net patį atsakovą ir liudytojus. Paslapties galima nesilaikyti tik tada, kai dalykas yra savo įgimtimi žinomas (notorium sua natura) ar toks pasidarė, paskelbus sprendimą.

Oficijos kongregacijos kompetencija kan. 247 yra ši:

1) Sprendžia tikėjimo ir dorovės dalykus, apostazijos, erezijos ir atskalos ir erezijos įtarimo nusikaltimus. Tai daro ne tik vietos ordinaro apelacijos instancijoj, bet taip pat pirmojoj instancijoj, kai stačiai kreipiamasi.

2) Jai vienai pridera Povilo privilegija ir tai, kas su ja betarpiškai ar tarpiškai yra susiję „in iure aut in facto" — kan. 247, §3. Tas pat pasakytina apie kulto skirtumo ir mišrios tikybos kliūtis. Todėl visais šiais reikalais reikia į ją kreiptis. Ji, savo nuožiūra, dalyką gali pasiųsti kitai kongregacijai ar S. R. Rotai ir tt.

3) Egzaminuoja praneštus pavojingus raštus ir reikale juos uždraudžia. Žiūri, kokie rašiniai išleidžiami, ir gali priminti ordinarams priedermę prižiūrėti savo krašto rašinius ir reikale pranešti Šv. Sostui kan. 1397 norma. Duoda leidimus skaityti ir laikyti draudžiamąsias knygas. Taigi visa bažnytinė cenzūra ir draudžiamieji rašiniai pridera šiai kongregacijai. Pirmiau daug šių dalykų priderėjo S. C. Indicis, kurią atšaukė papa Pijus X.

4) Ji viena tėra kompetentinga spręsti kunigų mišių pasninko dalykus.

---

[1]) Ius decretalium. Prati 1915, II [8] n. 658.

2. Konsistorialinė kongregacija. Ją įsteigė papa Sikstus V. Tada vadinosi „Congregatio pro erectione ecclesiarum et provisionibus consistorialibus“, nes parengdavo konsistorijoms medžiagą.

Konsistorialinės kongregacijos prefektas yra papa.

Konsistorialinės kongregacijos kompetencija kan. 248, §§ 2-3 yra ši:

1) Parengia papos konsistorijų medžiagą. Nemisijų kraštuose kuria naujas vyskupijas, provincijas ir katedralines ir kolegialines kapitulas, dalina jau įkurtas vyskupijas, proponuoja skirtinus vyskupus, apaštališkuosius administratorius, vyskupus bendradarbius ir vyskupus padėjėjus, tiria jų kvalifikacijas ir tt.

2) Žiūri, ar įvykdytos viotos ordinarų priedermės, peržiūri vyskupų pranešimus raštu apie savo vyskupijų būklę, įsako vyskupijų vizitacijas ir egzaminuoja jų rezultatus ir tt. Paskutiniuoju atveju tam tikrus dalykus siunčia atskiroms kongregacijoms.

3. Sakramentų kongregacija. Ją įsteigė papa Pijus X. Pirmiau jos objektas priderėjo įvairioms kitoms kongregacijoms.

Sakramentų kongregacijos kompetencija kan. 249 yra tvarkyti:

1) Visi sakramentai. Išimtis — S. Officii ir Šv. Apeigų kongregacijų teises sakramentų dalykuose.

2) Moterystės ir mišių aukos sakramentų dalykai, išėmus kitoms kongregacijoms rezervuotuosius dalykus.

3) Tvirtos ir nepavartotos moterystės bylos — tiria įvykį ir dispensos priežastis ir tt. Bet jas, savo nuožiūra, gali atiduoti S. R. Rotai. Šiai kongregacijai taip pat galimos siųsti net moterystės tikrumo bylos. Tik reikale giliau tirti siųstinos kompetentingam tribunolui. Tokiu pat būdu jai pridera nagrinėti aukštųjų šventimų priedermių klausimai ir ištirti ar kompetentingam tribunolui pasiųsti šventimų tikrumo bylos. Tas pat pasakytina apie kitus sakramentus.

Be to, Sakramentų kongregacijos yra dalykas: a) Leisti laikyti Šv. Sakramentas tose bažnyčiose ir koplyčiose, kur neturima teisės. b) Leisti laikyti mišios privatinėse koplyčiose. c) Leisti, kad būtų pastatytas altorius mišioms laikyti lauke. d) Leisti laikyti mišios prieš aušrą ar po pietų. e) Leisti vartoti pileola ar kepurytė (capillamentum), laikant mišias ar nešant Šv. Sakramentą. f) Leisti aklam ar neprimatančiam (coeco aut coecutienti) laikyti Šv. P. Marijos ar juodos (de requiem) mišios. g) Leisti laikyti mišios laive. h) Leisti konsekruoti vyskupas draudžiamomis dienomis. i) Leisti šventinti dvasiškiai nepaskirtu metu. j) Dispensuoti nuo komunijos pasninko. Išimtis — vienuoliai, kuriuos dispensuoja Vienuolių kongregacija.

4. Concilii kongregacija. Šią kongregaciją įsteigė papa Pijus IV. Jos tikslas buvo saugoti Tridento susirinkimo

dekretai ir pranešinėti jų abejojimai papai. Sikstus V kongregacijai Concilii pavedė aiškinti disciplinarinius Tridento susirinkimo dekretus. Tik reikėjo atsiklausinėti papa. Todėl ši kongregacija buvo pavadinta „Congregatio cardinalium Concilii Tridentini interpretum".

Kongregacijos Concilii kompetencija yra platoka. Apie tai kalba kan. 250. Taigi jos dalykas yra:

1) Tvarkyti bet kurie visų pasaulinių dvasiškių ir šiaipjau pasaulininkų krikščionių reikalai.

2) Žiūrėti, kad būtų laikomasi krikščioniško gyvenimo įsakymų ir nuo jų dispensuoti. Tvarkyti klebonų ir kanauninkų, pamaldžių sąjungų (nors priklausytų vienuolių ar būtų įsteigtos jų namuose ar bažnyčiose), pamaldžių palikimų (pia legata), krikščioniškosios labdarybės (pia opera), mišių stipendijų, benefijų ir oficijų, bažnytinių judomųjų ir nejudomųjų turtų, vyskupijų mokesčių, vyskupijų kurijų taksų ir kitų panašių dalykų reikalai, dispensuoti nuo beneficijų kandidatų įsakytų reikalavimų ar savumų, kai juos skiria ordinarai; baigti bet kurių bažnytinių turtų konfiskavimo klausimas, leisti tikintiesiems imti valstybės konfiskuoti bažnytiniai turtai.

3) Tvarkyti bažnytinis neliečiamumas (immunitas) ir spręsti precedencijos ginčai, išėmus Vienuolių ir Ceremoniju kongregacijų teises.

4) Laikyti ir peržiūrėti bažnytiniai susirinkimai ir vyskupų sanеigos. Išimtis — Propagandos kongregacijos vietos.

5) Tvarkyti jai pavestieji reikalai, kai tai daroma administratyviniu būdu. Kitaip dalykas reikia siųsti kompetentingam tribunolui.

Be to, kongregacija Concilii atlieka šiuos reikalus: a) Dispensuoja kapitulas nuo priedermės laikyti mišias ir kalbėti brevioriių in choro. b) Leidžia anticipuoti matutinum ir kalbėti mišparus ir kompletorium prieš pietus. c) Pakeičia pasauliniams kunigams brevioriaus kalbėjimą kitomis maldomis. d) Dispensuoja nuo pasninko, prieš konsekruojant Dievo namus ir tt.

5. Vienuolių kongregacija. Seniau buvo S. C. Episcoporum et Regularium. Papa Pijus X jas išskyrė ir įsteigė Vienuolių kongregaciją skyrium.

Vienuolių kongregacija tvarko vienuolių reikalus kan. 251. Išimtis — Propagandos, Officii ir Concilii kongregacijų teisės. Jeigu dalykas yra vienuolio ir nevienuolio, tai sprendžia taip pat ši kongregacija. Tik, savo nuožiūra, labiausiai prašoma šalies, gali dalyką perduoti kitai kongregacijai ar tribunolui. Taip pat teismo dalykus perduoda kompetentingam tribunolui. Be to, ši kongregacija dispensuoja vienuolius nuo visuotinių įstatymų ir komunijos pasninko. Išimtis — nuo mišių pasninko dispensuoja S. C. S. Officii [1]).

[1]) Pontificia Commissio ad Codicis canones authentice interpretandos, 13 et 27 nov. 1922, vz. Acta A. S., XV (1923) 39.

6. Propagandos kongregacija. Ją įsteigė papa Grigalius XV. Iki Pijaus X prie jos dar priderėjo Congregatio pro negotiis Rituum orientalium.

Kalbamajai kongregacijai pridera tvarkyti misijų kraštai[1]). Tik tikybos ir moterystės dalykus, bendras šv. apeigų normas ir pačių vienuolių dalykus turi persiųsti respektyvioms kongregacijoms.

7. Šv. Apeigų kongregacija. Ją įsteigė papa Sikstus V. Papa Pijus X prie jos prijungė Congregationem Indulgentiarum et Reliquiarum.

Šv. Apeigų kongregacija kan. 253 daro štai ką:

1) Žiūri ir tvarko visa tai, kas tikrai prideraų prie šventų Vakarų Bažnyčios apeigų ir ceremonijų. Atbulai, jai nepridera tie dalykai, kurie ne taip tikrai tepridera prie šventų apeigų, pav., precedencijos ir į ją panašios teisės.

2) Labiausiai žiūri, kad šventai būtų laikomasi šventų apeigų ir ceremonijų, laikant šv. mišias, administruojant sakramentus, laikant pamaldas. Dispensuoja nuo šv. apeigų įstatymų ar įsakymų, duoda insignijų ir garbės asmens, vietos laikines ir amžinas privilegijas, priklausančias prie šventų apeigų ar ceremonijų, ir žiūri, kad tuose dalykuose neįsiskverbtų piktanaudojimų.

3) Tvarko beatifikaciją, kanoninaziją ir šventas relikvijas.

8. Ceremonijų kongregacija. Ją įsteigė Sikstus V.

Ceremonijų kongregacija kan. 254 tvarko papos koplyčios ir rūmų ceremonijas ir tas kardinolų šventas funkcijas, kurias laiko nepontifikalinėj koplyčioj. Be to, jai pridera kardinolų ir valstybių pasiuntinių Vatikane precedencijos klausimai.

9. Nepaprastųjų bažnytinių reikalų kongregacija. Ją įsteigė pap. Pijus VI ir Pijus VII.

Nepaprastųjų bažnytinių reikalų kongregacija kan. 255 steigia ir dalina vyskupijas ir stato vyskupų kandidatus, kai dėl tų dalykų turimas reikalas su valstybėmis. Be to, ji tvarko tuos dalykus, kurie yra susiję su valstybių įstatymais, ir rūpinasi konkordatais.

10. Seminarijų ir Universitetų kongregacija. Ją įsteigė papa Sikstus V.

Seminarijų ir Universitetų kongregacijos kompetencija kan. 256 yra ši:

Tvarko vyskupijų kunigų seminarijų mokslą, turtus ir drausmę. Išimtis — Propagandos kongregacijos teisės. Be to, ji tvarko katalikiškus universitetus ir fakultetus. Čia įeina net vienuolių kalbamosios mokyklos. Peržiūri ir tvirtina naujus katališkų universitetų ir fakultetų statutus, duoda galią ar teisę davinėti akademinius laipsnius ir leidžia tų dalykų normas. Net

[1]) Kan. 252.

pati duoda akademinius laipsnius labai mokslu pasižymėjusiems asmenims.

11. Rytų Bažnyčios kongregacija. Ją įsteigė papa Pijus X.

Rytų Apeigų kongregacijos pirmininkas yra papa.

Rytų Apeigų Bažnyčios kongregacijos kompetencija kan. 257 yra ši:

1) Tvarko visus tuos reikalus, kurie pridera prie Rytų Apeigų Bažnyčių asmenų, drausmės ir apeigų, nors jie liestų taip pat Vakarų Apeigų asmenis. Todėl šiai kongregacijai pridera visa tai, kas pridera įvairioms kongregacijoms Vakarų Apeigų dalykuose. Išimtis — S. C. S. Officii teisės.

2) Sprendžia disciplinarinius reikalus. Atbulai, teismo reikalus sprendžia jos paskirtas tribunolas.

27. Tribunolai in specie. — 1. Šv. Penitenciarija. Jos pirmininkas yra Cardinalis Poenitentiarius Maior.

Šiam tribunolui kan. 258 pridera sakramentalinės ir nesakramentalinės sąžinės srities dalykai. Todėl ji sąžinės srity duoda malones, absoliucijas, dispensas, sukaitas, sanacijas, dovanojimus, ir nagrinėja ir sprendžia sąžinės klausimus. Be to, Penitenciarijai pridera atlaidai. Išimtis—S. C. S. Officii teisės žiūrėti dogmatinių dalykų.

2. S. R. Rota. Tai vietos ordinarų trečioji tribunolų instancija ir tt.

3. Signatura Apostolica. Tai vyriausias ir specialinių klausimų tribunolas.

28. Romos dikasterijos—bažnytinių teisių šaltiniai.— Romos dikasterijos yra buities, o jų įsakymai ar dekretai—konstitutyviniai bažnytinių teisių šaltiniai. Tik ne labai gausingi.

III. Nerašytiniai visuotiniai bažnytinių teisių šaltiniai.

1. Padavimas (traditio).

29. Medžiaga. 1. Padavimas: a) apskritai ir b) padavimas—bažnytinių teisių šaltinis; 2. Įprotis: a) apskritai ir b) įprotis—bažnytinių teisių šaltinis; 3. Observancija, kūrijos stilius ir jurisprudencija: a) pats dalykas ir b) observancija, kūrijos stilius ir jurisprudencija — bažnytinių teisių šaltiniai, ir 4. Šventieji Tėvai ir kanonistai: a) Šventieji Tėvai ir b) kanonistai.

30. Apskritai. — 1. Katalikų Bažnyčioj padavimas vadinasi senų senovės mokslas, įstatymai ar įsakymai, kurie pirmųjų autorių yra išleisti ar paskelbti žodžiu, ne raštu (Traditio est doctrina et praescriptiones, quae antiquitus propositae sunt etquidem non scripto, sed oretenus).

Padavimas skirstomas materialinis ir formalinis. Pirmasis yra pats mokslas, faktai, teisės. Antrasis—būdas ar kelias, kuriuo lig mūsų atėjo padavimas, pav., liudytojai „usus" išpažinimas dogmatų, vartojimas apeigų ar teisių ir tt.

Padavimas be restrikcijos suprantamas materialinis.

Esminės padavimo žymės yra šios:

1) Šenovės įvykis—įvykis pirmųjų krikščionijos amžių.

2) Išleistas ar paskelbtas žodžiu, ne raštu. Vėliau, tuoj ar ilgainiui, padavimas galėjo būti surašytas kitų. Iš tiesų taip ir buvo, būtent, vieni iš padavimų ilgai ėjo iš lūpų į lūpas ir tt., paskiau buvo surašyti. Kiti padavimai buvo užrašyti greitokai, pirmomis, galima sakyti, dienomis. Bet tai buvo retai.

2. Aukščiau kalbėtasis padavimo apribrėžimas tinka bet kuriam padavimui, būtent, mokslo ir teisių. Mums tesvarbus teisių padavimas arba paduotosios teisės (ius traditum).

Teisių padavimas vadinasi teisės, išleistos žiloj senovėj kompetentingų Bažnyčios įstatymų leidėjų žodžiu, ne raštu ir išlikusios žmonėse, jų įpročiuose ar Bažnyčios gyvenime.

Prie paduotųjų teisių priskiriami taip pat tie padavimai, kurie nėra buvę ir dabar nėra įstatymai ar įsakymai, tėra patarimai, pav., kryžiaus ženklas, ar vėliau įpročio teisėmis virto tikru įsakymu ir tt.

Paduotosios teisės skiriasi nuo įpročio teisių tuo, kad yra betarpiškai išleistos ar paskelbtos įstatymų leidėjų, o įpročio teisės kilo iš žmonių veiksmų, tam tikru būdu sutinkant įstatymų leidėjui.

3. Paduotosios teisės skirstomos šiaip:

1) Paduotosios Dievo teisės (ius traditum divinum). Tai tos paduotosios teisės, kurias išleido ir paskelbė Dievas, tik jos neįdėtos Šv. Rašte. Jos dar įprasta skirti stačiai ar visai Dievo teisės (simpliciter seu mere ius divinum tra ditum) ir apaštalų-Dievo teisės (ius traditum divino — apostolicum). Pirmosios vadinasi tos teisės, kurias išleido ir paskelbė Kristus. Antrosios — kurias išleido Kristus, tik paskelbė apaštalai, diktuojami Šv. Dvasios, pav., sutvirtinimo ir paskutiniojo patepimo sakramentų forma ir medžiaga.

2) Paduotosios apaštalų teisės (ius traditum apostolicum). Tai tos paduotosios teisės, kurias apaštalai savo vardu išleido ir paskelbė. Paskelbė žodžiu ir nėra įdėtos Šv. Rašte. Jų pavyzdžiai: gavėnė (kiti sako, jog esanti III amž.), trijų kartų krikšto panėrimas, sekmadienio šventimas (o gal yra Dievo padavimo), velykų šventimų diena ir tt.

3) Paduotosios bažnytinės teisės (ius traditum ecclesiasticum). Tai tos paduotosios teisės, kurias žodžiu išleido betarpiški apaštalų įpėdiniai arba pirmieji Bažnyčios vyskupai, pav., vaikų krikštas, kryžiaus ženklas, švęstas vanduo,

pašventimas pelenų ir tt. Kalbamosios teisės dar vadinasi traditiones paternae, veterum regulae.

4. Jau II amž. minimos paduotosios teisės, būtent, kilus velykų šventimo meto ginčams, buvo argumentuojama senomis tradicijomis. Tradicijomis taip pat buvo išspręstas ginčas, ar atvirtus tikrai pakrikštytam eretikui, reikią atkartoti krikštas. Net Niciejos susirinkime (325) aukštųjų šventimų celibatas buvo įrodinėjamas senu padavimu (antiqua traditione).

5. Daug paduotųjų teisių paskiau įdėta į bažnytinius rašytinius įstatymus. Bet daug jų vis dėlto buvo ir tebėra paduotosios teisės.

6. Paduotosios teisės turi daug vertės. Nes iš pradžių Bažnyčia daugiau įstatymus leido žodžiu, ne raštu. Be to, jų tikroji vertė pareina nuo įgimties. Be kitko, paduotosios Dievo teisės yra ne kas kita, kaip paties Dievo teisės. Taigi niekas jų negali pakeisti ar atšaukti. Paduotosios apaštalų teisės tėra bažnytinės teisės, bet yra ladai autoritetingos — pačių apaštalų išleistos. Todėl nors savaime galimos atšaukti ar pakeisti, bet to mažne niekada nedaroma. Mažne tas pats pasakytina apie paduotąsias bažnytines teises. Jos gerbiamos yra dėl savo senumo.

7. Paduotosios Dievo teisės galimos atskirti šiaip:

1) Jeigu objektas yra tikėjimo dalykas, nes tikėjimo autorius yra Dievas.

2) Jeigu objektas nepridera žmogaus galioms, pav., sutvirtinimo sakramento medžiaga ir forma, nes sakramentų autorius tegali būti Dievas.

3) Ką Šventieji Tėvai sutartinai laiko Dievo teisėmis.

4) Kas Bažnyčios mokoma ir laikoma paduotosiomis Dievo teisėmis.

Pastebėjimas. — Protestantai nepripažįsta padavimo. Tik paskutiniaisiais laikais kai kurie jų, labiausiai anglikonys, truputį kitaip ima galvoti.

8. Paduotųjų teisių svarbieji liudytojai yra šie

1) Bažnyčia. Nes ji kartais savo magisterija paskelbia, kurie dalykai esą paduotosios teisės.

2) Krikščionių tikyba, įpročiai ir praktika.

3) Šventieji Tėvai ir Bažnyčios Rašytojai, kurie surašė ir ateičiai paliko padavimo žinių.

31. Padavimas — bažnytinių teisių šaltinis. — Paduotosios teisės yra konstitutyviniai bažnytinių teisių šaltiniai. Nes daug yra paduotųjų teisių — teisių paskelbtų, tik nerašytų ir išsilikusių Bažnyčioj.

2. Įprotis (de consuetudine).

32. Apskritai. — 1. Įprotis materialine prasme vadinasi ilgi, laisvi, panašūs tam tikros žmonių sumos ar bendruomenės

ar didesnės jos dalies veiksmai (frequentia actuum a communitate vel saltem maiore eius parte libere et uniformiter facta). Įprotis formaline prasme vadinasi teisės, kilusios iš anų veiksmų (ius legale ex illa frequentia actuum communitatis ortum).

Formalinis bažnytinis įprotis apibrėžti galimas šiaip: nerašytinės teisės, kilusios iš ilgo krikščionių įpročio, tam tikru būdu sutinkant kompetentingam Bažnyčios įstatymų leidėjui (ius legale non scriptum diuturnis moribus populi christiani cum aliquo consensu competentis legislatoris ecclesiastici introductum).

2. Įpročio medžiagą padaro žmonės, bendruomenė.

Kalbamieji žmonės ar bendruomenė turi būti bent tokie, kuriems galimas išleisti įstatymas, pav., visa Bažnyčia, bažnytinė provincija, vyskupija, vienuolių ordinas ir tt. Ar jie turi įstatymų leidybą, nesvarbu. Atbulai, įpročio padaryti negali parapija, kapitula, miestas, soda, šeima, vienuolių namas, nesavarankiškas vienuolynas ir tt. Nes jiems negalima išleisti įstatymo. Jie tegali užsigyventi, gauti ką įsisenėjimo teisėmis ir tt.

Be to, kalbamieji žmonių veiksmai turi būti štai kokie:

1) Veikti turi visa kuopa ar bent didžioji jos pusė, nes didžioji pusė reprezentuoja visą kuopą. Pačioj kuopoj veikiantieji asmens tėra tie nariai, kurie gali būti bet kurio bažnytinio įstatymo ir įvedamosios teisės pasyviu subjektu, pav., bet kuriose teisėse — vaikai ir bepročiai, dvasiškių teisėse — pasaulininkai, vyriškių ar moteriškių teisėse — moteriškės ar respektyviai vyriškiai ir tt.

2) Veiksmai turi būti dažni, tokie pat, vieši, laisvi ir su noru save surišti ar pasiliuosuoti nuo įstatymo. Dažni (frequentes) — tiek kartų atsikartoti, kad įstatymų leidėjas galėtų suponuoti žmonių norą. Pats veiksmų dažnumas yra imtinas, matuojamas arba skaičiuojamas veiksmo įgimties lankstumu (facilitate qua casus, a quibus actuum frequentia pendet). Todėl kartais užtenka net dviejų ar trijų kartų. Kalbamojo dalyko pamatas yra tas, kad kitaip nebus galima sakyti, jog taip įprasta daryti. Tokie pat (uniformes), nes kitokie veiksmai negali susilieti į krūvą, o priešinga, net vienas veiksmas naikina įprotį. Pamatas yra tas pat. Vieši (publici) – pats įprotis yra viešas dalykas ir kitaip jo nebūtų galima įrodyti. Laisvi (liberi) – padaryti ne iš absoliutiškos prievartos ar baimės, neklystant ir žinant dalyką. Su noru save ir tt. — jeigu kas daroma iš pamaldumo ar etiketa, tai nebus įpročio.

Įpročiui vis dėlto nereikia bona fides. Tuo įprotis skiriasi nuo bažnytinio užsigyvenimo. Be to, nebus įpročio, kai dėl pateisinamos priežasties nesilaikoma įstatymų ir tt.

3. Formalinio įpročio aktyvus subjektas arba tikrasis įpročio teisės autorius yra kompetentingas bažnytinių įstatymų leidėjas — reikia jo vadinamojo sutikimo (consensus). Atbulai, juo

negali eiti patys žmonės. Nes įpročio teisės yra tikros teisės. Todėl joms išleisti reikia įstatymų leidybos. O žmonės, labiausiai Bažnyčioj, neturi įstatymų leidybos.

Kalbamasis įstatymų leidėjo sutikimas skirstomas : 1) Pažymėtas (expressus) — kai raštu, žodžiu ar įvykiu patvirtinamas įprotis. 2) Tylus (tacitus) — kai įstatymų leidėjas, žinodamas ir galėdamas, nepasmerkia įpročio. 3) Legalinis — kai įvykdomos visos sąlygos, išleistos įstatymų leidėjo įpročio teisėms sudaryti. Bet kurio šių sutikimų užtenka įpročio teisėms.

4. Įpročio teisių objektu negali eiti neišmintingas (irrationabilis) dalykas. Toks įprotis yra šis: 1) Kurs priestarauja įgimtajai teisei ir pozityviems Dievo įstatymams. 2) Visuotinių ar dalinių bažnytinių teisių pasmerktas įprotis. 3) Jeigu būtų proga nusidėti, nes teisės turi tarnauti žmogaus gerovei ir tt.

5. Įpročio teisėms reikia tam tikro meto, būtent, 40 metų. Išimtis — prieš tuos įstatymus, kurie turi būsiančiuosius įpročius draudžiamąją klauzulę, reikia šimtmetinio arba nebeatmenamo įpročio.

6. Įprotis skirstomas šiaip:

1) Pagal įstatymą (secundum ius), greta įstatymo (praeter ius) ir prieš įstatymą (contra ius). Pirmasis yra tada, kai patvirtina ar paaiškina rašytinį ar nerašytinį įstatymą. Antrasis yra tada, kai įvedama nauja. Tretysis — kai atšaukia visą įstatymą, teisę ar jos dalis.

2) V i s u o t i n i s (universalis) arba generaliausias (c. generalissima), kai turi galią visoj Bažnyčioj; g e n e r a l i n i s — kai turi galią visoj bažnytinėj provincijoj arba krašte; s p e c i a l i n i s —kai turi galią mažesnėj Bažnyčios daly, bet tokioj, kuriai galimas išleisti įstatymas; s p e c i a l i a u s i a s (specialissima) — kur įveda fiziniai asmens ar tokios kuopos, kurioms negalima išleisti įstatymo. Paskutinysis nėra tikras įprotis. Tai, galima sakyti, yra privilegija, gauta įsisenėjimo keliu, ir duoda subjektyvių teisių.

3) Į s i g y v e n ę s ir n e į s i g y v e n ę s (praescripta et non prescripta), veizint į tai, ar turi teisių įsakytą ilgį.

4) Geras, blogas, išmintingas, neišmintingas, pozityvus, negatyvus, pasmerktas ir tt.

7. Įpročio teisės baigiasi, įsivyravus priešingam įpročiui, atšaukus ar pasmerkus įstatymų leidėjui ir tt.

33. Įprotis — bažnytinių teisių šaltinis. — Bažnytiniai įpročiai yra tikri ir konstitutyviniai bažnytinių teisių šaltiniai.

3. Observancija, kūrijos stilius ir jurisprudencija.

34. Pats dalykas. — 1. Observancija yra tas pat, kas „usus“ ir, apskritai, galima apibrėžti šiaip: vienodas elgimasis arba įprastas, toks pat ir nuolatinis būdas kas nors daryti ar nedaryti (repetitio actuum similium circa quamlibet rem).

Observancija skiriasi nuo įpročio šiuo: 1) Materialinio įpročio subjektas yra žmonės, kuriems galimas išleisti įstatymas. Observancijos subjektu gali eiti bet kurs fizinis ir moralinis asmuo. 2) Įpročio objektas — teisė. Observancijos objektas — bet kurs dalykas. 3) Įpročiui reikia atkartoti tokie pat veiksmai. Observancijai užtenka stačiai atkartoti. Ar tai dažnai daroma ar ne, nesvarbu.

Observancija skirstoma: 1) Įvykio ir teisių. Pirmasis dalykas yra vienodas būdas elgtis. Antrasis —teisė, kilusi iš tų veiksmų (observancija gali būti ir, apskritai, yra tikra teisė). 2) Teigiama ir neigiama, veizint į tai, ar kas daroma pozityviai ar negatyviai, arba nedaroma. 3) Interpretativa et praescriptiva. Pirmoji paaiškina abejojamus dalykus, pav., įstatymus, įsakymus, statutus, reskriptus, indultus, privilegijas, sutartis, testamentus ir tt. Antroji bet ką padaro ir gimsta įpročio ar įsisenėjimo arba užsigyvenimo keliu.

Observantia interpretativa turi juridišką vertę. Observantia praescriptiva tada turi juridiškos galios, kai įvykdytos yra visos įpročio ar įsisenėjimo šąlygos, ir tiek jos turi, kiek turi įprotis ar respektyviai įsisenėjimas.

2. Stilius griežtesnia prasme yra įpratimas ar būdas vienodai rašyti. Platesnia prasme reiškia taip pat būdą kalbėti, veikti ir tada yra mažne tas pat, kas observancija,

Bažnytinėse teisėse stilius vadinasi bažnytinių kūrijų įpratimas ir būdas kas daryti. Ta prasme galimas apibrėžti šiaip: kūrijos stilius yra bažnytiuių kūrijų tam tikras būdas dirbti savo darbas.

Kūrijos stilius skiriasi nuo įpročio: 1) Įpročio subjektas — daug žmonių. Stiliaus subjektas — kūrija. 2) Įprotis yra žmonių padaryta teisė. Stilių sudaro tam tikros taisyklės ar normos, kurių turi laikytis bažnytinės kūrijos ir todėl ne visada tėra tikra teisė ar įstatymas. 3) Įprotį padaro žmonių veiksmai. Stilių padaro kartais „usus", obsarvancija, įprotis, išleidžia Bažnyčios vyresniųjų įstatymas, įsakymas, statutas ar regulaminas ir tt.

Kūrijos stilius skirstomas: 1) Įvykio ir teisių. Pirmasis — pati kūrijos praktika. Antrasis — įstatymai, regulos, teisės, priedermės, kurios gimė iš kūrijos įprasto būdo dirbti savo darbas ir tt. 2) Romos kūrijos (stylus Curiae Romanae) ir kitų kūrijų stilius. Kūrijos stilius be restrikcijos suprantamas Romos kūrijos stilius. 3) Teismo ir neteismo (iudicialis et extraiudicialis), veizint į tai, ar tribunolams ar administratyvinėms įstaigoms pridera.

Romos kūrijos stilius saisto štai kada: 1) Kai kreipiamasi į Romos kūriją. 2) Kai kas Romos kūrijos įgaliojamas. 3) Kai aiškinami Romos kūrijos raštai. 4) Kai nėra tam tikro įstatymo ar teisės, tai, be kitko, reikia laikytis kūrijos stiliaus[1]).

---

[1]) Kan. 20.

3. Jurisprudencija kartais vadinasi teisių mokslas ar praktika. Čia jurisprudencija vadinasi tribunolų ir teisėjų praktika. Bet paskutinioji galima suprasti dvejaip, būtent, tribunolo teisimo būdas ir nuolatinis toks pat sprendimas tam tikros rūšies bylų. Pirmasis dalykas yra ne kas kita, kaip tribunolų stilius. Antrasis — mūsų kalbamasis dalykas, mūsų jurisprudencija.

Jurisprudencija visada turėjo ir turi didelę svarbą. Bet juridišką vertę teturi tada, kai yra teisiai įsigyvenusi (praescripta) — įsigyvenusi įpročio, observancijos ar kūrijos stiliaus keliu ir tt. Tada jos turi laikytis pats tribunolas ir jo priklausomi žemesni tribunolai.

35. Observancija, kūrijos stilius ir jurisprudencija— bažnytinių teisių šaltiniai. — Observanticija, kūrijos stilius ir jurisprudencija yra bažnytinių teisių tam tikri šaltiniai. Negausingi ir specialūs, bet vis dėlto tikri šaltiniai.

4. Šventieji Tėvai ir kanonistai.

36. Šventieji Tėvai. — Šv. Tėvais vadinami tie Bažnyčios vyrai, kurie gyveno senovėj, pasižymėjo mokslu ir buvo labai dorovingi.

Šventieji Tėvai yra štai kurie bažnytinių teisių šaltiniai:

1) Aiškinimo ir sužinojimo. Taip, jie yra tikri aiškintojai Dievo teisių. Jeigu visi vienaip kalba, tai turi juridišką vertę. Kitaip tiek turi vertės, kiek kuri nuomonė turi daugiau ar svarbesnių autoritetų ir argumentų. Be to, Šventieji Tėvai yra autentiniai tradicijos liudytojai. Jeigu jų nuomonė yra bendra, tai laikytinasi. Jeigu skiriasi, tai veizėtina į didesnį ar mažesnį jų autoritetą.

2) Materialinis, nes seniau daug bažnytinių įstatymų buvo paimta iš Šventųjų Tėvų sentencijų.

3) Papildomasis. Tai buvo seniau. Nes papos, labiausiai Leonas IV, nesant tam tikru atveju jokio įstatymo ar teisės, buvo įsakę kreiptis į Šventuosius Tėvus, labiausiai svarbesniuosius. Kodeksas I. C. jų nebelaiko papildomosiomis bažnytinėmis teisėmis ir konsekvenčiai jie nebeina papildomaisiais bažnytinių teisių šaltiniais.

37. Kanonistai. — Kanonistai yra šie bažnytinių teisių šaltiniai:

1) Aiškinimo. Nes bažnytinėse teisėse pripažįstamas mokslinis įstatymų aiškinimas (interpretatio doctrinalis). Taip įstatymai aiškinti yra bažnytinių teisių žinovų arba kanonistų dalykas. Jeigu jų aiškinimas yra sutartinis, tai reikia laikytis. Jeigu nuomonės skiriasi, tai žiūrėtina į jų autoritetą ir argumentus.

2) Papildomasis. Nes Kodekso I. C. kan. 20 sako, jog kuriuo atveju trūkstant tam tikro įstatymo ir nebesant kitos papildomosios bažnytinės teisės, laikytinasi esą kanonistų

IV. Dalinių bažnytinių teisių šaltiniai.

38. Medžiaga. — 1. Visuotinių teisių autoriai — dalinių bažnytinių teisių šaltiniai, 2. Konkordatai, 3. Vietos ordinaras, 4. Plenariniai ir provincialiniai susirinkimai ir 5. Diecezinis sinodas.

39. Visuotinių teisių autoriai — dalinių bažnytinių teisių šaltiniai. — Visuotinių teisių autoriai yra taip pat dalinių bažnytinių teisių šaltiniai. Tai papa, visuotinis susirinkimas, Romos dikasterijos ir nerašytinės teisės.

Papa ir Romos kūrijos dikasterijos daliniais bažnytinių teisių šaltiniais eina labiausiai štai kada: 1) Kai duodamos generalinės privilegijos kuriam kraštui, tautai ir tt. 2) Kai leidžiami įstatymai, įsakymai ar dekretai kuriai teritorijai. 3) Kai sudaromi konkordatai. Apie paskutiniuosius tuoj kalbėsime skyrium.

40. Konkordatai. — 1. Konkordatas yra Bažnyčios ir valstybės sutartis, kuri tvarko jųdviejų santykius bet kaip abi valdžias liečiančiais objektais.

2. Konkordatai skirstomi yra šiaip:

1) Formališkas ir tolygus, veizint į tai, ar į konkordatą sueita paprasta forma ar ne.

2) Dalinis, kai tenagrinėjamas vienas klausimas, ir bendras, kur įeina įvairūs klausimai.

3) Laikinis ir neribotas arba neterminuotas.

3. Pirmuoju konkordatu galima vadinti pap. Stepono III ir imp. Pipino sutartis „Pactum Carisiacum (Cheirsy) 754 m. Pirmaisiais taikos konkordatais laikytini Londono 1107 m., papos Paschalio ir Henriko V 1111 m. ir Wormso 1122 m. konkordatai. XVI amž. į konkordatus sueina Lenkija: beneficijų — papa Leonas X ir Sigismundas 1519 m. ir į bendrą — papa Klemensas VII ir Sigismundas 1525 m. 1847 m. 3 rugp. sueita į Rusijos konkordatą. 1882 m. 24 gruod. padaryti kai kurie Šv. Sosto ir Rusijos susitarimai, kurie vadinasi „Accordi stipulati". 1907 m. 22 liep. sudaryta seminarijų konvencija su Rusija.

Pasaulinis karas buvo sutrukdęs konkordatų kūrybą. Po jo dar labiau pradėta eiti į konkordatus. Čia į konkordatą suėjo Latviai 1922 m., Bavarija 1924 m., Lenkija 1925 m., Lietuva 1927 m. ir tt.

4. Į konkordatus eina Bažnyčia ir valstybė. Pirmajai atstovauja papa, Bažnyčios galva. Antrajai atstovauja tie asmens, kurie gali eiti į kitas tarptautines sutartis, pav., karaliai, prezidentai, tarybos ir tt.

Papa ir valstybė konkordatui sudaryti įprastai paskiria savo plenipotenciarus arba įgaliotinius. Sau tik palieka ratifikavimą ir paskelbia.

5. Kondordato objektu gali eiti pasauliniai, dvasiniai ir mišrūs dalykai. Tik jie bet kaip turi liesti taip Bažnyčią, taip valstybę, nors visai kitu atžvilgiu. Todėl visai dvasiniai, pav., sakramentai, ir visai pasauliniai dalykai, pav., valstybės finansai, kelyba, neina konkordatų objektu.

6. Konkordatai yra keturių formų, būtent:

1) Vienpusio pasižadėjimo formos. Ja pirma sueinama į sutartį. Paskum papa išleidžia raštą, kuriuo visa galutinai sutvarko ir paskelbia pačią sutartį.

2) Dviejų atskirų raštų, arba deklaracijų ar įstatymų, kur paskelbiama, ką katra šalis duoda, pasižada daryti.

3) Bilateralinių konvencijų formos. Ši forma yra panaši į kitų tarptautinių sutarčių formą ir šiandien jos įprastai laikomasi.

4) Visai savotiška — sueinama į sutartį, pasikeičiant diplomatinėmis ar reversalėmis notomis. Ją paskelbia papa tam tikra konstitucija arba bula, o valstybė taip paskelbtą sutartį patvirtina ediktu arba įstatymo keliu. Ta forma labiausiai buvo vartojama XIX amž., einant į konkordatus su nekatalikais.

7. Sudarius konkordatą, dar reikia abiejų šalių patvirtinimo, vadinamo ratifikavimo. Paskum pasikeičiama ratifikavimais ir paskelbiamas pats konkordatas.

8. Konkordatai yra tarptautinės sutartys, nes į juos sueina du suverinitetai ir laikomasi tarptautinių sutarčių ar tolygios formos. Jie vis dėlto yra nepaprastos tarptautinės sutartys, tik savotiškos arba tam tikros rūšies. Nes į konkordatus eina ne valstybės su viena kita, tik Bažnyčia ir valstybė.

Paskelbtoj vietoj konkordatai dar yra vietiniai Bažnyčios ir valstybės įstatymai.

9. Konkordatų turi laikytis suėjusiosios šalys ir jų valdiniai, atsieit, Bažnyčios nariai ir valstybės piliečiai.

Konkordatų laikymosi priedermės yra keturios teorijos. Štai jos:

1) Legalinė teorija. Pagal ją konkordatai tesą valstybės privilegija, na, ar įstatymas, tik ne bilateralinė sutartis, saistanti abi šalis ir tt. Konsekvenčiai valstybė viena galinti atšaukti ar pakeisti konkordatus. Tos teorijos laikosi regalistai, daugelis protestantų ir kitų Bažnyčios priešų. Šios teorijos katalikas nieku gyvu negali laikytis, nes, be kitko, joj yra dogmatinių klaidų.

2) Privilegijų teorija. Ji sako, jog konkordatai esą vienšalė ir valstybę tesaistanti sutartis, o Bažnyčiai, apskritai, tesanti privilegija, kurios laikytis teliepianti ištikimybė. Todėl papa galįs visada tikrai ir dėl tam tikros priežasties net leistinai atšaukti konkordatą. Ši teorija neturi nesugriaunamų argumentų ir šiandien maža kas jos besilaiko.

3) Bilateralinės sutarties teorija. Ji tvirtina, jog konkordatai esą tikros bilateralinės sutartys. Jos ir Bažnyčią ir valstybę saistančios išlyginamuoju teisingumu. Jos abi šalis rišančios taip stipriai, jog viena be antros negalinčios nei leistinai nei tikrai atsisakyti, atšaukti ar pakeisti konkordato. Ši teorija yra teisinga. Nes: a) Pačių konkordatų tekstuose kyšote kyšo abiejų šalių griešta priedermė laikytis sutartųjų dalykų, atvirai minima griešta ir abišalė priedermė ir tt. b) Apaštališkojo Sosto bulos, konstitucijos, enciklikos ir deklaracijos konkordatus stačiai ar įsaistytai vadina tikromis sutartimis. c) Kitaip konkordatai nustotų savo vertės ir niekas nenorėtų į juos eiti.

4) Viduriné teorija. Ji taikina privilegijų ir bilateralinę konkordatų teorijas ir tvirtina, jog konkordatai nesą vien priedermės sutartys ar vien privilegjos, tik iš dalies tai, iš dalies anai, veizint į atskirus konkordato objektus. Bet ši teorija neišsprendžia klausimo, kurios esama priedermės laikytis konkordatų.

10. Jeigu konkordatas yra neaiškus, tai reikia paaiškinti. Tame dalyke laikytinasi šių taisyklių: 1) Dažnai konkordatuose yra pažymėta, jog jų abejojimus draugiškai spręsiančios abi šalys. Tada to reikia laikytis. 2) Jeigu konkordate nėra tokio pastebėjimo, tai vis dėlto pageidaujama, kad visi abejojimai būtų sprendžiami draugiškai. 3) Jeigu draugiškai susitarti negalima, tai net pirmuoju atveju abejojimas išspręsti yra Bažnyčios dalykas ir to turi laikytis valstybė. Nes Bažnyčia turi tiesioginę valdžią dvasiniuose, su dvasiniais susijusiuose pasauliniuose ir mišriuosiuose dalykuose. O kituose dalykuose Jai pridera netiesioginė valdžia. Paskutinysis dalykas yra tada, kai kas prieštarauja ar yra reikalinga Bažnyčios tikslui pasiekti.

11. Konkordatai baigiasi taip pat, kaip kitos tarptautinės sutartys, t. y. savaime arba iš vidaus ir iš lauko.

Konkordatai baigiasi savaime: 1) Laikiniai konkordatai—praslinkus terminui. 2) Sąlyginiai — įvykus ar respektyviai neįvykus sąlygai. 3) Jeigu sukalbėtasis daiktas atsitiktinai ir visai žuvo. 4) Taip laikiniai, taip neterminuotieji konkordatai — nebesant tų subjektų, su kuriais sueita į sutartį. Tai bus, kai išnyksta valstybė, su kuria susitarta. Tas pat pasakytina apie tą teritoriją, kuri atskyla nuo konkordato valstybės.

Konkordatus atšaukti ar pakeisti iš lauko gali: 1) Papa ir valstybė, susitarę su vienas antru. 2) Teisus priešingas įsisenėjimas arba užsigyvenimas ir tt.

12. Konkordatai absoliutiškai nėra reikalingi, nes ir kitais keliais galima tas pat pasiekti. Jie tėra relatyviškai reikalingi ar naudingi. Tai rodo konkordatų gausumas ir kartais iš tikrųjų sunku rasti Bažnyčios ir valstybės ginčų sprendimo kelias. [1])

---

[1]) Plačiau vz. P. Malakauskis, Konkordatai ir Lietuvos konkordatas, Kaunas 1928; Viešosios bažnytinės teisės, Kaunas 1931, 127 - 168.

13. Konkordatai savaime tėra dalinės teisės ir konsekvenčiai yra dalinių bažnytinių teisių šaltiniai. Bet kadangi daug konkordatų ar, galima sakyti, visi konkordatai turi ne vieną bendrą dalyką, tai bent kai kuriuose dalykuose konkordatų teisė arti prisiartina prie visuotinių teisių ar iš tiesų yra visuotinės teisės. Pats Kodeksas I. C. daug ko konkordatų paėmė ir konsekvenčiai jų dalykai tapo tikra visuotine teise. Todėl konkordatai galimi laikyti taip pat ar bent iš dalies visuotinių bažnytinių teisių šaltiniais

41. Vietos ordinaras. — 1. Vietos ordinaru, be papos, vadinami yra vyskupijų tvarkytojai, t. y. rezidencialinis vyskupas, abatas ir pralotas nullius ir jų generaliniai vikarai, apaštališkasis administratorius, vikaras ir prefektas ir tie, kurie yra jų vietoj [1]).

2. Tarp vietos ordinarų labiausiai figuruoja rezidencialinis vyskupas. Todėl apie jį čia daugiausia kalbėsime, jį vieną minėsime. Bet kas apie jį bus pasakyta, tas, apskritai, taikintina taip pat kitiems vietos ordinarams; nes jie turi mažne tokią pat jurisdikcijos galią.

Rezidencialiniai vyskupai turi dvejopą valdžią, būtent, šventimų (p. ordinis) ir jurisdikcijos (p. iurisdictionis). Mums svarbi jurisdikcija.

Rezidencialinių vyskupų valdžia yra paprastoji (p. ordinaria), t y. susijusi su jų pareigomis. Tik vyskupai savo darbą dirba, prižiūrimi Apaštališkojo Sosto.

Rezidencialinių vyskupų jurisdikcija skirstoma šiaip:

1) Objekto atžvilgiu — galios mokyti (potestas docendi), valdyti asmens (p. regendi personas) ir administruoti bažnytiniai turtai (p. administrandi bona ecclesiastica).

2) Formos atžvilgiu — įstatymų leidyba, teismas ir vykdomoji valdžia.

In specie rezidencialiniai vyskupai gali štai ką:

1) Gali ir turi mokyti žmones. Mokyti tikėjimo ir dorovės. Tik vyskupai negali išspręsti arba definuoti dogmatinių ginčų. Be to, vyskupai turi žiūrėti krikščioniškojo jaunuomenės auklėjimo seminarijose ir kitose mokyklose[2]), jų dalykas yra bažnytinė vietos cenzūra ir gali uždrausti blogus rašinius [3]) ir tt.

2) Gali ir turi tvarkyti ar valdyti žmones ir administruoti bažnytinius turtus. Tai daro visuotiniais ir daliniais ar savo įstatymais ir tt.

3) Gali leisti įstatymus ir duoti įsakymus. Tai daryti gali greta ar pagal visuotines teises. Gali determinuoti visuotines teises ir tt. Atbulai, negali uždrausti tai, ką leidžia visuotinės teisės, ir leisti tai, ką visuotinės teisės draudžia.

4) Gali teisti. Tai pirmoji dvasinių tribunolų instancija. Teisiama visuotinėmis bažnytinio proceso teisėmis.

---

[1]) Kan. 198.
[2]) Kan. 1372.
[3]) Kan. 1385, § 2.

5) Vykdomąją valdžią. Be kitko, gali bausti už visuotinių ir dalinių teisių bažnytinius nusikaltimus. Išimtis — visuotinių teisių rezervuotieji nusikaltimai. Bausdami turi laikytis visuotinių bažnytinio proceso teisių ir tt.

3. Vietos ordinarai yra buities ir jų įstatymai ir įsakymai — konstitutyviniai bažnytinių teisių šaltiniai.

42. Plenariniai ir provincialiniai susirinkimai.— 1. Plenarinis susirinkimas (concilium plenarium) vadinasi teisi daugelio bažnytinių provincijų vyskupų saneiga to krašto kai kuriems bažnytiniams reikalams aptarti ir išspręsti, pirmininkaujant papos legatui.

Provincialinis susirinkimas (concilium provinciale) vadinasi teisi bažnytinės provincijos vyskupų saneiga kai kuriems provincijos reikalams aptarti ir išspręsti, pirmininkaujant arkivyskupui metropolitui.

2. Plenariniam susirinkimui sušaukti reikia papos leidimo. Papa paskiria savo legatą, kurs sušaukia susirinkimą ir jam pirmininkauja.

3. Plenariniame susirinkime turi dalyvauti, be apaštališkojo legato, arkivyskupai metropolitai, rezidencialiniai vyskupai (jie savo vietoj gali atsiųsti vyskupą bendradarbį ar padėjėją), apaštališkieji vyskupijų administratoriai, abatai ir pralotai nullius, apaštališkieji vikarai, apaštališkieji prefektai ir kapitulariniai vikarai. Jie turi sprendžiamąjį balsą.

Be to, papos legatas gautomis instrukcijomis gali kviesti į plenarinį susirinkimą titularinius vyskupus. Paskutinieji taip pat turi sprendžiamąjį balsą. Išimtis—jeigu kas kita pasakyta kvietime.

Galop, jeigu į susirinkimą kviečiami kiti pasauliniai dvasiškiai ir vienuoliai, tai teturi patariamąjį balsą.

4. Kiekvienoj bažnytinėj provincijoj bent kas dvidešimts metų turi būti daromas provincialinis susirinkimas.

Arkivyskupas metropolitas, jam teisiai negalint ar vakuojant jo sostui, promocijos atžvilgiu seniausias sufraganas, atsiklausęs visų dalyvių su sprendžiamuoju balsu, išrenka provincialinio susirinkimo vietą (nesant teisingų kliūčių, turi būti išrinkta metropolijos bažnyčia), sušaukia susirinkimą ir jam pirmininkauja.

5. Tie vyskupai, kurie nepriklauso jokio arkivyskupo metropolito, abatai ir pralotai nullius ir arkivyskupai be sufraganų patys pasirenka dalyvautiną provincialinį susirinkimą. Tai patvirtina Apaštališkasis Sostas. Kartais tai Apaštališkasis Sostas pats paskiria.

Be ką tik kalbėtųjų vyskupų, abatų ir pralotų nullius ir arkivyskupų, į provincialinį susirinkimą turi būti kviečiami ir turi dalyvauti visi tie, kurie savaime turi dalyvauti plenariniame susirinkime. Jie turi sprendžiamąjį balsą.

Be to, į provincialinį susirinkimą susirinkimo pirmininkas, sutikus didesnei pusei dalyvių su sprendžiamuoju balsu, gali kviesti provincijoj gyvenančius titularinius vyskupus. Paskutinieji turi sprendžiamąjį balsą. Išimtis — jeigu kas kita pasakyta kvietime.

Toliau, į provincialinį susirinkimą turi būti kviečiamos katedrų kapitulos ar dieceziniai tarėjai. Jie turi atsiųsti po du kapitulos narius ar tarėjus. Tik jie teturi patariamąjį balsą.

Dar toliau, į provincialinį susirinkimą turi būti kviečiami aukštieji išimtųjų vienuolių dvasiškių ir monastiškųjų kongregacijų vyresnieji. Kviesti jie turi dalyvauti ar pranešti kliūtį. Jie teturi patariamąjį balsą.

Galop, į provincialinį susirinkimą galimi kviesti šiaipjau pasauliniai dvasiškiai ir vienuoliai. Tik jie teturi patariamąjį balsą.

6. Tie dalyviai, kurie turi dalyvauti plenariniame ar provincialiniame susirinkime su sprendžiamuoju balsu, negalėdami dalyvauti dėl teisingos kliūties, turi atsiųsti prokuratorių ir įrodyti kliūtį. Jeigu prokuratorius yra vienas iš dalyvių su sprendžiamuoju balsu, tai neturi dviejų balsų. Kitaip turi patariamąjį balsą.

7. Plenarinio ir provincialinio susirinkimo pirmininkas, sutinkant provincialinio susirinkimo dalyviams, nutaria susirinkimo darbo tvarką, atidaro, perkelia, pratęsia ir uždaro patį susirinkimą.

8. Prasidėjus plenariniam ar provincialiniam susirinkimui, nė vienas iš dalyvių negali pamesti susirinkimo. Tai tegalima padaryti dėl teisingos priežasties, kurią turi patikrinti papos legatas ar respektyviai provincialinio susirinkimo dalyviai.

9. Plenarinio ar provincialinio susirinkimo dalyviai uoliai turi tirti ir spręsti tai, kas, jų nuožiūra, tinka tikėjimui pagerinti, dorovei sutvarkyti, piktanaudojimams pašalinti, ginčams užgesinti, vienodai tvarkai išlaikyti ar atstatyti savo teritorijoj.

10. Pasibaigus plenariniam ar provincialiniam susirinkimui, pirmininkas visus aktus ir dekretus siunčia Šv. Sostui. S. C. Concilii juos peržiūri ir pripažįsta (recognoscit). Tada susirinkimo dekretai jau galimi skelbti. Susirinkimo dalyviai nutaria būdą paskelbti ir terminą, kada dekretai įgyja galią.

Plenarinio ir provincialinio susirinkimo paskelbti dekretai turi galią visoj teritorijoj. Nuo jų negali dispensuoti vietos ordinarai. Išimtis — atskiri atvejai dėl teisingos priežasties.

11. Plenariniai ir provincialiniai susirinkimai yra buities ir jų įstatymai—konstitutyviniai bažnytinių teisių šaltiniai.

P a s t e b ė j i m a s.—Bažnytinės provincijos vyskupai bent kas penkti metai turi susirinkti į vadinamąsias vyskupų konferencijas arba vyskupų saneigas kan. 292. Čia svarstoma, kaip pagerinti tikybos reikalai, ir parengiama tai, kas bus svarstoma būsiančiame provincialiniame susirinkime. Vyskupų konferencijos nutarimai vis dėlto nėra įstatymai — tėra patarimai.

43. Diecezin's sinodas. — 1. Diecezinis sinodas vadinasi vietos ordinaro ir jo dvasiškių saneiga dvasiniams vyskupijos reikalams aptarti ir išspręsti.

2. Pačiam dieceziniam sinodui nėra tam tikros jurisdikcijos. Jame jurisdikciją teturi vietos ordinaras. Visi kiti diecezinio sinodo dalyviai, apskritai, tėra tarėjai.

Vietos ordinaro jurisdikcija dieceziniame sinode savaime yra tokia pat, kaip ir šiaip jau. Tik čia jis turi tartis su jo dalyviais ir laikytis tam tikros tvarkos.

Dieceziniai sinodai gali išleisti įstatymus pagal visuotines teises (secundum ius). Tai yra ne kas kita, kaip pritaikinimas ar rūpinimasis sėkmingai ir gerai įgyvendinti visuotinės teisės. Be to, dieceziniai sinodai gali išleisti įstatymus greta visuotinių teisių (praeter ius). Tai plačiausia dirva.

Atbulai, diecezinis sinodas nieko negali daryti prieš teises (contra ius), taip visuotines, taip dalines, išleistas aukštesnių vyresniųjų, t. y. papos, visuotinio, plenarinio ir provincialinio susirinkimų. Taip pat negali nagrinėti ar spręsti dogmatų ir kanonų ginčų ir Bažnyčios visuotinės disciplinos dalykų. Negali nieko išleisti prieš Apaštališkojo Sosto valdžią ir teises ir tt.

Tai apskritai.

In specie, diecezinis sinodas gali nagrinėti ir spręsti tam tikrus dvasinius savo vyskupijos dvasiškių ir pasaulininkų reikalus, pav.: kaip išrauti blogi įpročiai, pagerinti dorovė, įskiepyti dorybės, atnaujinti ar pagerinti bažnytinė drausmė, reformuoti ar patobulinti Dievo kultas, pašalinti liturgijos piktanaudojimai, sutaikinti katalikai, palenkti žmonės studijuoti tikybą, sužadinti jie gerbti šventus dalykus, priversti tikintieji laikytis bažnytinių įstatymų ir tt.

Be to, diecezinis sinodas gali išleisti tam tikrų paraginimų ir patarimų.

Toliau, diecezinis sinodas gali paskelbti plenarinio ir provincialinio susirinkimų dekretus, jeigu taip būtų nutarę padaryti anie susirinkimai.

Galop, diecezinio sinodo dalykas yra išrinkti sinodaliniai teisėjai ir egzaminatoriai ir klebonai tarėjai (juos pristato vietos ordinaras), išleisti diecezinė mišių taksa ir perdiskutuoti vyskupo išleidžiamieji rezervatai.

3. Diecezinis sinodas yra labai naudingas. Nes:

1) Vyskupas geriau gali susipažinti su tikrąja vyskupijos būkie — supažindins jį dekanai, klebonai ir kiti kunigai. Todėl įstatymai galės geriau sutikti su laiko ir vietos aplinkybėmis.

2) Juo daugiau protų, juo daugiau galima geresnių dalykų sugalvoti. Tai pasakytina labiausiai dėl to, kad čia įdeda savo skatiką įvairūs specialistai, būtent, kanonistai, teologai, sociologai, veikėjai, dekanai, praktikai klebonai ir tt.

3) Įstatymai bus iš visų pusių apgalvoti.

4) Vyskupijos kunigai mieliau laikysis įstatymų, kur jie įdėjo plokštelį savo minčių ar trupučiuką savo nuomonės ir tt.

5) Patys žmonės su didesne pagarba veizės į bažnytinius įstatymus ir noriau jų laikysis ir tt.

4. Diecezinis sinodas yra įsakytas. Jis turi būti laikomas kiekvienoj vyskupijoj bent kas dešimts metų. Bet dieceziniai sinodai galimi ir net patariami dažniau šaukti.

5. Diecezinį sinodą sušaukti ir jam pirmininkauti gali šie asmens:

1) Rezidencialinis vyskupas.

2) Rezidencialinis arkivyskupas ir arkivyskupas metropolitas.

3) Apaštališkasis vikaras. Tik jam nėra įsakyto termino.

4) Pastovusis apaštališkasis administratorius.

5) Abatas ir pralotas nullius.

6) Visai negalingo vyskupo padėjėjas, jeigu nieko priešinga nepasakyta jo paskyrimo rašte.

Atbulai, diecezinių sinodų negali šaukti ir pirmininkauti šie asmens:

1) Generalinis vikaras. Jam reikia tam tikro mandato.

2) Kapitularinis vikaras.

3) Laikinis apaštališkasis administratorius.

4) Apaštališkasis prefektas.

5) Vyskupo padėjėjas, aukščiau neįvardytas.

6. Diecezinis sinodas įprastai daromi tris dienas. Bet reikale tą terminą vyskupas gali sutrumpinti ir pratęsti

7. Diecezinio sinodo vieta — vyskupo sostinė ir tai katedros bažnyčia. Bet dėl teisingos priežasties diecezinis sinodas leidžiamas daryti kur kitur savo vyskupijoj. Įsakymas diecezinis sinodas daryti bažnyčioj suprastinas tik iškilmingųjų posėdžių atžvilgiu. Kiti posėdžiai laikyti geriau kur kitur, pav., kunigų seminarijoj, vyskupo rūmuose, katalikų salėj ir tt.

8. Į diecezinį sinodą turi būti šaukiami ir turi dalyvauti šie asmens:

1) Generalinis vakaras.

2) Katedros kapitulos pralotai ir kanauninkai ar diecezinių tarėjai.

3) Bent aukštesniosios kunigų seminarijos rektorius. Atbulai, nėra įsakyta šaukti žemesniosios kunigų seminarijos rektorius. Tik tai galima daryti.

4) Dekanai.

5) Kolegialinės kapitulos atstovas.

6) Klebonai to miesto, kur laikomas sinodas. Klebonai čia suprantami tikri, tik ne parapiniai vikarai, vikarai ekonomai, vikarai pavaduotojai ir tt.

7) Bent po vieną kleboną iš kiekvieno dekanato. Bet vyskupas gali įsakyti daugiau klebonų dalyvauti.

Kalbamąjį kleboną renka visi dekanato kunigai, kurie ten iš tiesų dirba ganytojo darbą, t. y. tikrieji klebonai, vikarai ekonomai, vikarai pavaduotojai, vikarai padėjėjai, vikarai bendradarbiai (jeigu yra beneficiatai), filialistai ir tt. Atbulai, negali jo rinkti vikarai bendradarbiai nebeneficiatai, altaristai ir tt.

8) Abatai de regimine ir vienas iš toj vyskupijoj gyvenančių kiekvienos dvasiškių vienuolijos vyresnysis.

Jeigu kalbamieji dalyviai dėl teisingos priežasties negali dalyvauti sinode, tai turi pranešti vyskupui. Be to, jie atvykę negali be teisingos priežasties pamesti sinodo. Priežasties teisingumą konstatuoja vietos ordinaras.

Į diecezinį sinodą vietos ordinaras gali kviesti taip pat kitus dvasiškius.

9. Net būtinai kviestini diecezinio sinodo dalyviai, apskritai, teturi patariamąjį balsą. Sprendžiamąjį balsą jie teturi, rinkdami sinodalius egzaminatorius ir teisėjus ir klebonus tarėjus ir tt.

Tie diecezinio sinodo dalyviai, kurie, vyskupo nuožiūra, galimi kviesti, turi tokį pat balsą, kaip ir kiti. Išimtis jeigu kas kita būtų pasakyta kvietime.

10. Diecezinio sinodo įstatymai vadinasi konstitucijos ar dekretai. Dar galimi vadinti statutais, tik ne kanonais.

Diecezinio sinodo dekretai galutinai priimti yra vien vietos ordinaro dalykas. Jis vienas ir tepasirašo po jo konstitucijomis.

Diecezinių sinodų įstatymai įprastai skelbiami iškilminguosiuose sinodo posėdžiuose. Bet vietos ordinaras juos paskelbti gali kitaip.

Teisiai paskelbti sinodo įstatymai tuoj įgyja galią. Išimtis — jeigu būtų pažymėtas tam tikras terminas.

Diecezinio sinodo nutarimams nereikia Apaštališkojo Sosto vidi. Todėl nereikia jų siųsti į Romą [1]).

11. Vietos ordinaras yra diecezinio sinodo buities, o paties sinodo įstatymai—konstitutyviniai bažnytinių teisių šaltiniai.

V. Valstybių įstatymai.

44. Medžiaga. — 1. Apskritai, 2. Romėnų teisės, 3. Prieškodeksiniai pasauliniai įstatymai ir bažnytinių teisių šaltiniai ir 4. Kodeksas I. C. ir pasauliniai įstatymai.

45. Apskritai.—Klausime, ar valstybių įstatymai yra bažnytinių teisių šaltiniai, reikia skirti tie valstybės įstatymai, kurių ob-

[1]) Plačiau vz. P. Malakauskis, Diecezinis sinodas, Kaunas 1926.

jektas yra bažnytiniai dalykai, ir tie valstybės įstatymai, kurių objektas yra pasauliniai dalykai.

Pirmieji valstybės įstatymai savaime nėra bažnytinių teisių šaltiniai. Nes jie savaime neturi jokios juridiškos vertės nei bažnytinėj nei civilinėj srity. Neturi vertės dėl to, kad anie dalykai pridera kitai tobulai draugijai, Bažnyčiai, ir konsekvenčiai valstybė negali leisti įstatymų svetimoj srity. Todėl nenuostabu, kad Bažnyčia tokių įstatymų nepripažįsta ir nekartą juos pažymėtai atmetė. Tai padaryta net tada, kai kalbamieji įstatymai buvo savaime neblogi ir geriausia intencija išleisti.

Kalbamieji įstatymai teturi galią šiais atvejais:

1) Kai Bažnyčia juos patvirtina, pažymėtai (expresse) ar tyliu būdu (tacite), t. y. bet kuriuo įvykiu. Patvirtinama kartais visoj Bažnyčioj, kartais tik Jos daly, kurioj vietoj, krašte ar valstybėj. Tada valstybės įstatymai tampa tikrais Bažnyčios įstatymais. Pats patvirtinimas senovės teisių įpročiu vadinasi įstatymų kanonizavimas ir įstatymas — kanonizuotas, t. y. padarytas kanonų teise.

2) Kai bažnytinių objektų pasaulinius įstatymus Bažnyčia toleruoja ar hipotetiškai tam tikra prasme patvirtina. Toleruoja didesnei negerovei išvengti. Tik tolerancijos vis dėlto nėra ten, kur veiksmai ar dalykai iš vidaus (intrinsice) yra blogi. Hipotetiškai patvirtinti reiškia sankcijonuoti tam tikros privilegijos ar indulto keliu. Taip dažnai daroma konkordatuose, kur bažnytinių objektų netikri valstybės įstatymai pataisomi (sanantur).

Tolerancija ir tam tikras hipotetiškas patvirtinimas nekanonizuoja valstybės įstatymų.

Kanonizuotieji, toleruojamieji ir hipotetiškai patvirtintieji valstybės įstatymai yra bažnytinių teisių šaltiniai.

Antrieji valstybės įstatymai gali turėti juridišką vertę bažnytinėj srity ir tada yra bažnytinių teisių šaltiniai. Tokie atvejai yra šie:

1) Jeigu dvasiškiai ar pati Bažnyčia eina kurias valstybės pareigas, turi feudus ar dignitates, tai tuose dalykuose turi laikytis valstybės įstatymų.

2) Tuose dalykuose, kurie savaime pridera valstybei, tik seniau juos Bažnyčia tvarkė tam tikromis teisėmis, pav., dvasiškių testamentuose, sutartyse ir tt.

3) Mišriosiose bylose. Čia veikia vadinamasis „ius praeventionis“: kas pirmasis pradėjo bylą, tas baigia.

4) Valstybės ius quesitum. Paskutinysis yra ne kas kita, kaip principališkai pasaulinių dalykų teisės, kilusios iš juridinių faktų, pav., įsisenėjimas, užsigyvenimas, sutartys ir tt. Išimtis — jeigu kas nesutinka su įgimtąja teise ir tt.

46. Romėnų teisės. — 1. Romėnų teisėmis vadinamos yra tos teisės, kurios daug amžių buvo romėnuose ir jų kraštuose ir surinktos yra labiausiai kolekcijoj antrašte „Corpus Iuris Civilis“.

2. Romėnų teises sudaro leges, plebiscita, senatusconsulta, constitutiones principum, edicta magistratuum, auctoritas prudentum et ius consuetudinarium.

3. Romėnų teisės turėjo galią ne tik „in Imperio Romano antiquo“, bet ilgai taip pat išnykusioj Vakarų Imperijoj, Rytų Imperijoj ir drauge su kraštų teisėmis „in Sacro Romano Imperio“, ir jų valdomuosiuose kraštuose.

Išnykus Vakarų Imperijai, naujieji valdovai ne tik leido valdiniams romėnams gyventi savo įstatymais, bet išleido tam tikras romėnų teisių kolekcijas. Svarbiausios jų yra šios: Lex Romana Visigothorum arba Breviarium Alaricianum (Alarikas II paskelbė 506) ir Lex Romana Burgundiorum (516—536). Be to, katalikų dvasiškiams germanuose nebuvo draudžiama vartoti romėnų teises pasauliniuose reikaluose. Tik tuo pačiu metu germanai pradėjo rinkti savo kraštų teises ir jos sutaikino su krikščionių tikyba. Svarbiausios jų yra šios kolekcijos: Lex Salica, Lex Ripuaria, Lex Burgundiorum ir Lex Visigothorum. Kalbamosios kolekcijos priėmė kai kuriuos romėnų teisių įstatymus.

Romėnų teisės buvo įsigalėjusios ir daugely kitų kraštų. Tik Napoleono Kodeksas joms sudavė didelį smūgį: jis išstūmė romėnų teises Prūsuose 1794 m., Prancūzijoj—1803 m., Olandijoj—1809 m., Austrijoj—1811 m. ir tt. Paskiau imti leisti net savi kraštų kodeksai.

4. Korpusą Iuris Civilis sudaryti įsakė imp. Iustinianus (527—566). Tą darbą atliko garsūs juriskonsultai, labiausiai Triboniani.

Korpusas Iuris Civilis sudarytas iš įvairių romėnų teisių kolekcijų ir pridėtos institutiones ir dar šis tas.

Corpus Iuris Civilis padalintas yra į keturias dalis. Štai jos:

1) Institutiones. Tai visų romėnų teisių vadovėlis studijuojamas.

Institutiones padalintos yra į keturias knygas, būtent: De Personis, dvi knygos De Rebus ir De Actionibus arba De Iudiciis. Knygos skirstomos į titulus, titulai reikale į principia ir paragrafus.

Institutiones nuo 533 m. įgijo juridišką galią.

2) Digesta arba Pandectae. Čia sudėti romėnų teisių fragmentai, paimti iš veterum iurisconsultorum veikalų. Svarbiausi kalbamųjų juriskonsultų yra: Caius (II amž. po Kr.), Ulpianus (III amž.), Paulus (III amž.), Papinianus (III amž.) ir tt.

Į Digesta sudėta yra anais laikais veikiančiosios romėnų teisės. Padalinta į 50 knygų, knygos reikale dalinamos į titulus, titulai — į fragmentus (vadinasi dar leges), fragmentai — į paragrafus.

Digesta paskelbta 533 m. ir yra autentinė kolekcija.

3) Codex Iustiniani. Jis sudarytas iš trijų imperatorių senesnių konstitucijų kolekcijų, būtent, Codice Gregoriano

(privatinė kolekcija), Hermogeniano (privatinė kol.) ir Theodosiano (autentinė k.) ir vėlesnių imperatorių konstitucijų.

Codex Iustiniani paskelbtas 534 m. ir yra autentinė kolekcija. Padalinta į 12 knygų, knygos reikale dalinamos į titulus ir tt.

4) Novellae. Tuo vardu vadinasi imperatorių konstitucijos, išleistos po Kodekso Iustiniani ir paskiau sudėtos į įvairias kolekcijas. Paskutiniųjų svarbiausios yra trys, būtent, Epitome Iuliani arba Epitome Novellarum, Authenticum arba Authentica, Authenticae ir be vardo. Pirmoji ir trečioji kolekcijos, bendrąja nuomone, yra privatinės. Dėl antrosios kolekcijos įgimties ginčijamasi.

47. Prieškodeksiniai pasauliniai įstatymai ir bažnytinių teisių šaltiniai. — Prieškodeksiniai pasauliniai įstatymai yra štai kurie bažnytinių teisių šaltiniai:

1) Materialinis ir pavyzdinis. Nes daug bažnytinių teisių yra paimta iš romėnų, germanų ir žydų teisių. Paimta tai, kas kalbamosiose tautose buvo gerai sutvarkyta ir tiko Bažnyčiai. Tai materialinis šaltinis. Be to, Bažnyčia kai kurių savo dalykų pavyzdį paėmė iš pasaulinių teisių — teisių, kaip aukščiau, romėnų, germanų ir žydų. Tai pavyzdinis šaltinis.

Pastebėjimas. - Bažnyčia daugiausia pačių teisių ir pavyzdžių paėmė iš romėnų teisių, pav., buveinės, užsigyvenimo, įsūnijimo, proceso teisių ir tt. Pati bažnytinių teisių terminologija daugiausia paimta iš romėnų teisių. Todėl ne be reikalo gimė šūkis:„ Ecclesia vivit iure romano". Tik ir Bažnyčia daug sumitigavo, pataisė ir sukrikščionino romėnų teises. Dėl tokio tamprio bažnytinių ir romėnų teisių santykio gimė kitas šūkis: „Legista sine canonibus parum valet, canonista sine legibus nihil". Seniau, tiesa, papos buvo uždraudę romėnų teises studijuoti vienuoliams ir daugelui dvasiškių universitetuose. Bet tai darė tam, kad nekliudytų studijuoti teologiją ar dvasiškiams ir vienuoliams nebūtų atviros pasaulinių pareigų durys. Pakitėjus aplinkybėms, papos ne tik padėjo studijoms romėnų teisių, bet dar steigė romėnų teisių katedras universitetuose ir tt.

2) Papildomasis. Seniau pasauliniai įstatymai ėjo papildomosiomis Bažnyčios teisėmis. Tai romėnų teisės.

Romėnų teisės ėjo papildomosiomis Bažnyčios teisėmis pirma įpročiu (usu). Papa Grigalius D. ne tik pats vartoja romėnų teises savo laiškuose, bet nurodo, kuriais atvejais turį jas vartoti vyskupai ir bažnytiniai tribunolai. Papa Lucijus III (1181—1185) bendrai įsakė romėnų teises vartoti papildomosiomis Bažnyčios teisėmis. Išimtis — ką Bažnyčia įsaistytai ar pažymėtai buvo pataisiusi ar pasmerkusi. Bažnyčia taip pamilo romėnų teises dėl to, kad su jomis labai arti buvo susigyvenusi ir pačios tos teisės buvo tikrai tobulos, kur teisingai gali-

mos pavadinti „ratio scripta et insigne veteris sapientiae monumentum".

Ilgainiui bažnytinės teisės gerokai šokterėjo į priekį. Todėl mažiau bereikėjo papildomųjų teisių ir konsekvenčiai romėnų teisių kalbamosios pareigos susiaurėjo. Romėnų teisės papildomosiomis Bažnyčios teisėmis bėjo teismuose ir sutartyse.

Ilgainiui sustatyti atskirų kraštų teisių kodeksai. Tada kai kurie kanonistai ima tvirtinti, kad nauji valstybės įstatymai vietoj romėnų teisių galį papildyti bažnytines teises. Tai įrodinėjo papildomųjų teisių pamatų tapatybe [1]). Kiti kalbamąjį dalyką neigė. Tai įrodinėjo tuo, kad nesą Apaštališkojo Sosto autentiško tokio pareiškimo ar visuotinio įpročio [2]).

48. Kodeksas I. C. ir pasauliniai įstatymai. — Kodeksas I. C. daug dalykų paėmė iš prieškodeksinių bažnytinių teisių. Paskutiniųjų nemaža buvo paimta iš romėnų ir kitų senovės pasaulinių teisių. Tik taip senovės pasaulinės teisės tepateko į Kodeksą I. C. — tarpiškai. Tai galima pavadinti materialiniu ir pavyzdiniu pokodeksinių bažnytinių teisių šaltiniu.

Be to, Kodeksas I. C. daug nauja išleido. Čia vieną kitą dalyką paėmė iš pasaulinių teisių. Tai paėmė ne iš romėnų ir kitų senovės teisių, tik iš šiandienykščių pasaulinių įstatymų. Paskutinieji yra štai kokie bažnytinių teisių šaltiniai:

1) Materialinis — kas paimta iš pasaulinių teisių.

2) Pavyzdinis — kas patarnavo bažnytinių teisių pavyzdžiu.

3) Konstitutyvinis. Tai tos teisės, kur Kodeksas I. C. pažymėtai liepia laikytis pasaulinių įstatymų. Pavyzdžiu gali eiti legalinė gentystė (kan. 1059 ir 1080), užsigyvenimas (kan. 1508), testamentai (kan. 1513, § 2), sutartys (kan. 1529), arbitrai (kan. 1930) ir tt.

Atbulai, šiandienykščios pasaulinės teisės visai nebėra papildomosios bažnytinės teisės ir konsekvenčiai nebeina papildomaisiais bažnytinių teisių šaltiniais. Nes jų nebemini kan. 20, kurs kalba apie papildomąsias bažnytines teises.

---

[1]) Pav., I. D'Annibale, Summula theologiae moralis, I 201.
[2]) Pav., Fr. Wernz, Ius decretalium, I[3] n. 195 not. 130.

III SKYRIUS.

Depozityviniai bažnytinių teisių šaltiniai.

I. Apskritai.

49. Medžiaga. — 1. Bažnytinių teisių istorijos sąvoka ir padalinimas, 2. Kolekcijų bendrosios žinios, 3. Kolekcijų padalinimas ir 4. Depozityviniai Dievo ir apaštališkųjų teisių šaltiniai.

50. Bažnytinių teisių istorijos sąvoka ir padalinimas. — 1. Bažnytinių teisių istorija vadinasi teisių pradžios ir evoliucijos išdėstymas (expositio originis ac evolutionis ipsius iuris).

2. Teisių istorija skirstoma vidujinė ir išorinė (h. interna et externa).

Pirmoji nagrinėja juridinių įstaigų ir įstatymų evoliuciją. Ji vadinasi stačiai teisių istorija (historia iuris).

Antroji nagrinėja įstatymų šaltinius ar išorines jų aplinkybes, pav., autorius, laiką, vietą, formą ir tt. Specialinė kalbamosios istorijos dalis yra teisės mokslas (scientia iuris) ir teisių literatūros istorija (historia litteraria), kur kalbama apie teisių mokyklas, kanonistus ir literatūrą.

3. Vidujinė teisių istorija, bent iš dalies, pridera prie mūsų objekto.

51. Kolekcijų bendrosios žinios. — Bažnyčia jau nuo pat pradžios leido įstatymus, davinėjo įsakymus ir tt. Tik persekiojimas krikščionių neleido daug jų išleisti. Dalykas pakitėjo, patekėjus laisvės saulutei. Tada Bažnyčia ima vis daugiau ir daugiau leisti įstatymų ir duoti įsakymų. Kalbamieji įstatymai ir įsakymai išmėčioti po įvairias vietas: užrašyti ant papirų, akmens paminklų, užrašuose ir tt. Atsiradus daug įstatymų, imta rinkti į krūvą. Tai bažnytinių teisių kolekcijos.

Ilgai bažnytinių teisių kolekcijos buvo netobulos, nes jų autoriai nebuvo įpratę į kritikos aparatą, gerai nemokėjo įstatymų kalbų, pav., graikų kalbos, ir nevisada tinkamai buvo saugojami patys įstatymai ir tt. Ilgainiui bažnytinių teisių kolekcijos vis gerėjo ir tobulėjo.

52. Kolekcijų padalinimas. — Bažnytinių teisių kolekcijos skirstomos šiaip:

1) Chronologinės ir sistematinės (c. chronologicae et systematicae). Pirmosios yra tos, kur bažnytiniai įstatymai sugrupuoti laiko atžvilgiu. Antrosios — kur įstatymai dedami yra objekto ar juridinės įgimties atžvilgiu.

Chronologinės kolekcijos lengvoka sudaryti. Todėl pirmosios bažnytinių teisių kolekcijos daugiausia buvo chronologinės.

2) Autentinė ir neautentinė (authentica sive genuina ir spuria), veizint į tai, ar kolekcija yra teisinga ar ne.

Kolekcija teisinga gali būti dvejaip, būtent, kai įstatymų autorius yra teisingas ir kai įstatymai yra tikri arba teisingi (verae leges). Atbulai, kolekcija bus neteisinga, kur ne tas yra autorius, kuriam priskiriami yra įstatymai, ar sufalsifikuoti yra patys įstatymai. Objekto atžvilgiu (collectio spuria quoad materiam) neteisinga kolekcija įprastai taip pat yra neteisinga autoriaus atžvilgiu (spuria etiam quoad auctorem).

Autoriaus atžvilgiu neteisinga kolekcija kartais vadinasi pseudopigrapha. O autoriaus atžvilgiu teisinga ir objekto atžvilgiu neteisinga kolekcija vadinasi simpliciter spuria.

3) Viešа, legalinė, autentinė ar oficialinė (publica seu legalis seu authentica seu officialis) ir privatinė (privata).

Pirmoji yra ta, kurią Bažnyčia sustatė ar išleido ar bent pažymėtai ar tyliu būdu patvirtino. Patvirtinta turi būti taip kolekcija, taip į ją įdėtieji įstatymai. Todėl čia neteisingi įstatymai (leges spuriae) įgyja juridišką galią. Kalbamasis patvirtinimas kartais nepakeičia įstatymų įgimties — daliniai įstatymai pasilieka daliniais, o kartais visi įdėtieji įstatymai įgyja visuotinių teisių galią. Čia žiūrėtina yra į patį patvirtinimą, jo tekstą.

Antroji vadinasi tokia kolekcija, kurią sustatė ar išleido privatiniai asmens ir nėra jos aukščiau kalbėtuoju būdu patvirtinusi Bažnyčia. Čia įeina net šios kolekcijos: a) Sub auspiciis S. Sedis, b) De licentia kurios kongregacijos, c) Imprimi ac divulgari permittitur, d) Commendatur, e) Cura arba mandato ir f) kur ex officio textus definitur ir draudžiama privatiniams leidėjams jį pakeisti.

4) Kanonų kolekcijos (collectiones canonum) — bažnytinių susirinkimų kolekcijos; dekretalių (decretalium) — papos įstatymų; mišrios (mixtae) — taip bažnytinių susirinkimų, taip papos įstatymų; nomokanonų (nomocanonum) — taip bažnytinių, taip pasaulinių įstatymų.

5) Visuotinės ir dalinės (c. universales et particulares).

6) Seniausių bažnytinių teisių kolekcijos (collectiones antiquissimi iuris) — nuo I-XII amž. arba iki Gratiano Dekreto; senųjų bažnytinių teisių (iuris antiqui) — XII-XVI amž. arba nuo Gratiano Dekreto iki Tridento susirinkimo; naujųjų bažnytinių teisių (novi iuris) — XVI-XX amž. arba

nuo Tridento susirinkimo iki Kodekso I. C., ir naujausių bažnytinių teisių (novissimi iuris) — mūsų laikai, po Kodekso I. C.

Kiti kanonistai kalbamąjį dalyką skirsto prieškodeksinių teisių būdu, būtent, iuris antiqui — I-XII amž., iuris novi—XII-XVI amž. ir iuris novissimi — XVI-XX amž. Bet tai, mano galva, netikslu.

53. Depozityviniai Dievo ir apaštališkųjų teisių šaltiniai. — Įgimtosios teisės depozityviniai šaltiniai —įvairūs mokslininkų specialistų raštai, knygos ir tt.

Pozityvių Dievo teisių depozityviniai šaltiniai — Šv. Raštas S. ir N. Įstatymų ir padavimo raštai.

Apaštališkųjų teisių depozityviniai šaltiniai — Šv. Raštas N. Įstatymo ir padavimo raštai.

II. Depozityviniai bažnytinių teisių šaltiniai.

1. Seniausių bažnytinių teisių depozityviniai šaltiniai.

54. Medžiaga.—1. Pseudoapaštališkosios kolekcijos, 2. Collectiones orientales seu graecae ir 3. Collectiones latinae veteres.

55. Pseudoapaštališkosios kolekcijos (collectiones pseudoapostolicae). — Pseudoapaštališkosios kolekcijos vadinasi kai kurios pirmųjų amžių kolekcijos, kurios neteisingai priskiriamos yra apaštalams — apaštalų esąs mokslas ar jų esančios sustatytos.

Pseudoapaštališkosios kolekcijos yra apokrifai ar bent pseudopigrafai. Bet, atmetus klaidas, vis dėlto yra šiek tiek naudingos; nes parodo senovės teises ir veikė bažnytinę sritį ir kanonų evoliuciją.

Daug pseudoapaštališkųjų kolekcijų įvardija bažnytinė istorija ir Biblijos mokslai (scientiae biblicae). Kanonistams svarbiausios jų yra šios:

1) Doctrina duodecim Apostolorum arba Didache. Tuo vardu kolekcija pavadinta dėl to, kad jos autorius, matyt, norėjo sustatyti apaštalų mokslo vadovėlį.

Doctrina duodecim Apostolorum arba Didache yra trumputė ir seniausia bažnytinių teisių kolekcija. Ji buvo žinoma jau senovės rašytojams. Paskum buvo dingusi. Atgal ją atrado metropolitas atskalūnas Philotheus Bryennios Konstantinopoly 1883 m. Rastasis tekstas yra XI amžiaus.

Didache parašytas graikiškai. Šiandien jau išverstas lotyniškai, vokiškai, prancūziškai, olandiškai ir tt.

Rinkinio autoriaus nežinoma. Atrodo buvęs žydas krikščionis. Rinkinys sustatytas apytikriau yra Sirijoj ar Palestinoj. Sustatytas tarp 70-100 m.

Rinkinio objektas — instrukcijos katechumenų ir keletas kitų dalykų, pav., krikštas, eucharistija, aukštieji šventimai, vyskupai, diakonai ir tt.

Rinkinys padalintas į 16 kapitų.

2) Didaschalia Apostolorum.

Rinkinys platesnis už Didache. Jo objektas — įvairūs Bažnyčios disciplinos dalykai. Jie taip sustatyti, lyg apaštalų būtų parašyti laiško būdu po Jeruzalės susirinkimo.

Rinkinio autoriaus nežinoma. Kilimo vieta atrodo esanti Sirija ar Palestina. Rinkinys sustatytas III amž.

Rinkinio originalinis tekstas yra graikiškas. Tik jis yra dingęs. Šiandien bėra siriškas ir dalis lotyniško vertimo. Be to, šiandien rinkinys yra išverstas vokiškai, prancūziškai, angliškai ir tt.

Rinkinys padalintas į 26 kapitus.

3) Canones Ecclesiastici Sanctorum Apostolorum.

Rinkinys dedasi sustatytas apaštalų. Be to, atskirų kanonų pradžioj pažymėta, jog kalbąs kurs apaštalas, pav., „Petras pasakė", „Jokūbas pasakė" ir tt.

Rinkinio autoriaus nežinoma. Kilimo vieta apytikriai yra Aigiptas, o, gal, Sirija. Rinkinys III amž.

Rinkinio objektas — moraliniai ir disciplinariniai įsakymai.

Rinkinys padalintas į 30 kanonų.

4) Constitutiones Apostolorum.

Rinkinys taip sustatytas, lyg apaštalų būtų papasakota ir jų mokinio Klemenso surašyta. Bet tai netiesa. Nes rinkinys pilnas klaidų — klaidų dogmatinių, pav., reikią krikštyti paneriant, disciplinarinių, pav., sekmadieniais reikią pasninkauti, ir istorijos, pav., šv. Jokūbas nelaikomas apaštalu ir jo vietoj pastatytas diakonas Pilypas.

Rinkinio autoriaus nežinoma. Kilimo vieta apytikriau — Sirija. Rinkinys sustatytas IV-V amž.

Rinkinys padalintas į 8 knygas.

Vakarų Bažnyčioj rinkinio niekada nebuvo vartojama. Rytų Bažnyčioj buvo vartojamas iki Trulos susirinkimo (692 m.), kurs jį uždraudė vartoti.

5) Canones Apostolorum.

Tai trumpa ir suglausta bažnytinių taisyklių kolekcija.

Rinkinio autoriaus nežinoma. Kilimo yra, rodos, iš Sirijos. Rinkinys sustatytas apytikriai IV amž. Sustatytas iš Constitutiones Apostolorum ir keturių pirmųjų Bažnyčios susirinkimų. Pirma buvo pridėta prie Constitutionum Apostolorum VIII knygos. Paskiau iš čia atskirta.

Rinkinio objektas — dvasiškiai, šventimai ir tt.
Rinkinys padalintas į 84 knygas.

56. II. Collectiones orientales seu graecae. — Collectiones orientales seu graecae skirstomos šiaip:

1) Chronologinės kolekcijos. Svarbesniosios jų yra šios: a) kolekcijos iki Chalcedono susirinkimo, b) kolekcijos po Chalcedono susirinkimo, c) VI amž. kolekcijos, d) collectio Trullana ir e) collectio Nicaena.

2) Sistematinės kolekcijos. Pirmosios sistematinės kolekcijos sustatytos Rytuose VI amž. Svarbiausia jų yra Jono Scholastiko.

Ioannes Scholasticus pirma buvo advokatas. Paskiau, padedamas imp. Iustiniano, tapo Konstantinopolio patriarchu.

Jono Scholastiko kolekcija yra panaši į Iustiniano Pandecta. Paskiau autorius prie jos pridėjo compendium Novellarum Iustiniani. Tada pati kolekcija imama vadinti collectio 87 capitulorum.

3) Nomocanones. Jau Jono Scholastiko laikais buvo mėginami sustatyli nomokanonai. Bet pirmieji tikri momokanonai sustatyti prie imp. Mauritio (582-602) ir neteisingai priskiriami Jonui Scholastikui. Paskiau daug tokių kolekcijų buvo sustatyta.

4) Collectio Photii. Kalbamąją kolekciją sustatė Konstantinopolio patriarchas Photius (mirė 891 m.). Pirmojoj jos daly sudėti yra Trulos II susirinkimo kanonai ir tt. Antrojoj — nomokanonai.

Collectio Photii net šiandien tebeina Rytų atskalūnų Bažnyčios teisių kodeksu.

57. III. Collectiones latinae veteres.—Prie jų pridera šios kolekcijos:

1) Nicaeni et Sardicenses canones.

2) Versio hispanica seu isidoriana. Tai pirmasis graikiškųjų kanonų vertimas. Vadinasi hispanica todėl, kad ilgai buvo laikoma kilimo iš Ispanijos. Vadinasi isidoriana todėl, kad buvo įdėta į kolekciją isidoriana.

Kalbamoji kolekcija gimė V amž.

3) Versio itala seu prisca. Tai antrasis vertimas. Vadinasi itala, nes buvo vartojama labiausiai Italijoj. Vadinasi prisca, nes kai kurie ne labai pamatuotai mano, jog vertimas esąs tas pat, kurį mini Dionysius Exiguus.

Kalbamoji kolekcija yra V amž.

4) Collectiones africanae:

a) Codex canonum Ecclesiae Africanae.

b) Statuta Ecclesiae atiqua. Sustatyta V amž.

c) Breviatio canonum Fulgentii Ferrandi. Tai VI amž. sistematinė kolekcija.

d) Concordia canonum Cresconii. Tai VII amž. sistematinė kolekcija.

5) Collectiones italicae. Štai jos:

a) Collectiones Dionysii Exigui. Jas sustatė vienuolis Dionysius Exiguus (mirė 536 m.). Kolekcija chronologinė. Ji dar svarbi tuo, kad ja naudojosi kiti bažnytinių teisių rinkėjai.

Papa Adrijonas I papildytą kalbamąją kolekciją padovanojo Karoliui D. (774). Todėl ši kolekcija dar vadinasi Codex Dionysio Hadrianus.

b) Collectio Avellana. Ji rasta vienuolyne in Monte Avellano. Ši kolekcija svarbi tuo, kad turi 200 tokių dokumentų, kurių niekur kitur negalima rasti. Kolekcijos autoriaus nežinoma. Kolekcija sustatyta VI amž.

6) Collectiones Hispaniae:

a) Collectio Martini Bracarensis. Tai sistematinė VI amž. kolekcija.

b) Collectio Hispana seu Isidoriana. Pirmuoju vardu vadinasi dėl to, kad buvo vartojama Ispanijoj. Antruoju vardu vadinasi — priskiriama šv. Izidoriui Hispalensi (Siviglia). Paskutiniajam priskiriama neteisingai, nes kolekcija yra VII-VIII amž., t. y. kur kas vėlesnių laikų, nekaip šv. Izidorius gyveno. Kolekcija yra chronologinė.

7) Collectiones Gallicae, Britanicaeet Hibernicae:

a) Galijos kolekcijos labiausiai žinomos yra trys, būtent: Quesnelliana, Dakeriana et Quadripartita.

b) Anglijoj ir Irlandijoj labiausiai vartojama buvo Collectio Hibernica arba Hibernensis.

8) Collectio pseudo-isidoriana. Ta kolekcija yra ne kas kita, kaip sufalsifikuota collectio Hispana: paimta paskutinioji ir pridėta daug kitų įstatymų ir dokumentų. Bet daug (apie 100) pačių dokumentų yra apokrifai (supria seu apocrypha). Vien papos laiškų tokių yra 59.

Pradžioj kalbamosios kolekcijos autorius save vadina „Isidorus Mercator" ir „Isidorus Peccator". Kas jis buvo, tikrai nežinoma. Seniau juo buvo laikomas šv. Izidorius Hispalensis. Paskiau tai paaiškėjo esant netiesa, nes kolekcija yra sustatyta po šv. Izidoriaus. Šiandien kalbamosios kolekcijos autorium įtariamas buvęs Benedictus Levita.

Pseudo-isidoriana kolekcija galėjo būti sustatyta IX amž. Jos kilimo vieta laikoma Prancūzija, apytikriau Reimso provincija.

Kalbamoji kolekcija nuo pat pradžių buvo įtarta — įtarta daug papos laiškų. Bet greit abejojimai išnyko ir ji ilgai buvo laikoma geriausia bažnytinių teisių kolekcija. Genujiškumas jos vėl imta įtarti prieš XII amž. Tik XV amž. įrodyta daug dokumentų esant netikrų. Tai padarė pirmiausia Nicolaus Cusanus. XVI amž. įrodytas kolekcijos netikrumas. Tada protestantai ir kiti Bažnyčios priešai smarkiai užsipuolė ant Bažnyčios, jog Ji tyčia sufalsifikavusi Apaštališkojo Sosto autoritetui pakelti. Net patys papos daug dalyvavę aferoj. Nuo to dalyko nukentėjęs Bažnyčios mokslas, visa Bažnyčios disciplina pakeista ir tt. Bet kito kolekcijos tikslo būta. Jis galimas suformuliuoti šiaip: pataisyti pakrykusi anų laikų Bažnyčios disciplina ir apginti Bažnyčios teisės nuo pasaulininkų uzurpacijos.

Pseudo-isidorianae kolekcijos vertė buvo ši: a) daug padėjo sustiprinti ir perduoti kitiems laikams senovės Bažnyčios disciplina; b) buvo lyg bendras šaltinis, iš kurio paskiau sėmė medžiagą kitų kolekcijų autoriai, ir c) šį tą pakeitė Bažnyčioj ir tt.

9) Įvairios kolekcijos:

a) Italijoj: collectio Anselmo dedicata, collectio S. Anselmi Iunioris, Cardinalis Deusdedit, Bonizo, Cardinalis Gregorii „Polycarpus".

b) Germanijoj: collectio Regionis, collectio canonum ir tt.

c) Galljoj: trys collectiones Ivonis Carnotensis.

10) Specialinių teisių kolekcijos:

a) Libri poenitentiales. Tai senovės kanoniškųjų apgailų kanonai. Jų yra daug Rytuose ir labiausiai Vakaruose.

b) Collectiones liturgicae.

c) Formularia seu collectiones formularum. Tai formulos rašyti ir ekspedijuoti kancelarijų raštai. Jų yra įvairių.

2. Senųjų bažnytinių teisių depozityviniai šaltiniai.

58. Medžiaga. — 1. Decretum Gratiani, 2. Decretales Gregorii IX, 3. Sextus Bonifacii VIII, 4. Clementinae, 5. Extravagantes Ioannis et Extravagantes communes, 6. Corpus I. C., 7. Decretales Clementis VIII, 8. Regulae Cancellariae Apostolicae ir 9. Decisiones S. R. Rotae.

59. Decretum Gratiani. — 1. Gratiano Dekreto autorius yra italas vienuolis kamendulas Gratianus. Jis kilimo yra iš Bolonijos (Italijoj). Čia Gratianus sustatė savo bažnytinių teisių kolekciją ir dėstė teologiją, į kurią anais laikais įeidavo taip pat bažnytinės teisės. Mirė prieš 1179 m.

2. Ginčijamasi, kuomet Gratianus sustatęs Dekretą. Vieni sako, jog tai padaręs po 1139 m. ir prieš 1150 m. [1]); kiti — tarp 1141-1151 m. ar 1150 m. [2]) Pirmoji nuomonė yra apytikresnė.

3. Gratiano bažnytinių teisių kolekcija įvardyta: „Concordia discordantium canonum". Bet nuo Paucapalea ir Rolando nuolat cituojama „Decreta" ir stačiai „Decretum" ar „Decretum Gratiani", ir retkarčiais buvo vadinama „Corpus Iuris Canonici" ir tt. Paskutiniuoju vardu kaip tik anais laikais buvo vadinamos didesnės kanonų kolekcijos.

4. Gratiano Dekreto tikslas buvo padaryti viena pilna ir sutvarkyta bažnytinių teisių kolekcija ir sutaikinti prieštaraują ar skirtingi kanonai.

5. Gratiano Dekreto šaltiniai: Šv. Raštas S. ir N. Įstatymų, apaštalų ir sinodų kanonai, papos dekretalės ir reskriptai, kai kurie Šv. Tėvų ir Bažnyčios Rašytojų veikalai, romėnų ir germanų teisės ir tt. Tik Gratianus vartojo daugiau ne pirmutinius šaltinius ir naudojosi jau esančiomis kolekcijomis.

6. Gratiano Dekreto metodas buvo šis: plati įžanga, (dicta vel paragraphi), generaliniai pradai (distinctiones), atvejis (proponitur casus, kur vadinasi causa), abejojimai (quaestiones) ir įrodymai (įrodoma įstatymų tekstais, kanonais).

7. Gratiano Dekretas turi 3945 kanonus arba capita ir padalintas į tris dalis.

Pirmoji dalis turi 101 distinctiones, įdėtos Paucapalea. 1-20 distinkcijos kalba apie teisių įgimtį ir šaltinius. 21-101 distinkcijos kalba apie asmenis. Tai Gratianus vadina tractatus ordinandorum. Distinkcijos skirstomos į kanonus arba capita.

Antroji dalis turi 36 causas. Jos dalinamos į quaestiones, kurios dar dalinamos į capita. Šios dalies objektas yra įvairus, labiausiai teismas, bažnytiniai turtai, vienuolių teisės ir moterystės teisės. XXXIII causae trečia quaestio kalba apie poenitentia, kur kito asmens padalinta į distinkcijas. Paskutiniosios dar dalinamos į kanonus arba capita.

Trečioji dalis padalinta į penkias distinkcijas. Padalino Paucapalea. Distinkcijos dalinamos į kanonus arba capita. Ši dalis kalba apie sakramentus ir sakramentalijas.

Dar atkreiptina akis į tuos kanonus, kurie vadinasi palea ir iš čja paleae Decreti. Tai tie kanonai ar vietos, kurias Gratianus buvo praleidęs ir paskum įdėjo jo mokiniai, labiausiai Paucapalea.

8. Gratiano Dekretas buvo kur kas geresnis ir tobulesnis

---

[1]) Pav.: Fr. Wernz, Ius decretalium, 1^3 n. 231; I. Chelodi, Ius de personis, Tridenti 1922, n. 47 nota 4.

[2]) Pav.: Ph. Maroto, Institutiones iuris canonici, n. 68; G. Cocchi, Commentarium in Codicem Iuris Canonici, Taurinorum Arigustae 1921, I^2 n. 9.

už kitas sustatytąsias bažnytinių teisių kolekcijas. Todėl jį greit visi priėmė, t. y. imtas vartoti teismuose ir mokyklose.

Gratiano Dekretas bažnytines teises nagrinėja skyrium nuo teologijos — bažnytinės teisės atskirtos nuo teologijos ir šiek tiek prisiartino prie pasaulinių teisių.

Neilgai trukus, parašyti buvo Gratiano Dekreto aiškinimai. Pirma šį tą paaiškino pats Gratianus, paskum jo mokiniai. Gratiano Dekreto aiškintojai vadinosi dekretistai. Iš kalbamųjų aiškinimų gimė „glossae ordinariae". Tai yra Gratiano Dekreto aiškintojų notos (pastebėjimai) ir tt.

Gratiano kolekcija turi ir neigiamų pusių. Štai jos: 1) Netobula sistema — nėra tamprios sijos tarp dalykų. 2) Nemaža yra atkartojimų. 3) Įdėta daug apokrifų. 4) Įsibrovė kai kurios įstatymų autorių, istorijos, susirinkimų vardų ir vietų klaidų ir tt.

Gratiano Dekreto trūkumai greit buvo pastebėti. Kolekcija imta taisyti. Tai pirma darė privatiniai asmens. Paskiau buvo paskirta kardinolų komisija, kuri vadinosi „Correctores Romani". Paskutinioji darbą dirbo 20 metų. Pataisytą Gratiano Dekretą papa Grigalius XIII 1582 m. patvirtino, įsakė spausdinti ir uždraudė keisti tekstą. Bet vėliau dar pastebėta klaidų—ir vėl taisoma. Taiso privatiniai asmens. Todėl šiandien Gratiano Dekretas daug yra pakeistas.

9. Gratiano Dekretas — privatinė kolekcija. Todėl jo „dicta" ir priedai tėra privatiškos vertės. Toliau, kanonai ir įstatymai teturi tiek vertės, kiek turėjo neįdėti į kolekciją arba savaime, t.y. įdėti į kolekciją, neįgijo jokios naujos juridiškos vertės. Nė aukščiau kalbėtasis Grigaliaus XIII patvirtinimas nepakeitė Gratiano Dekreto juridiškos įgimties, nes tai tik buvo leidimas spausdinti ir tt. Tik daug Gratiano Dekreto kanonų paskiau virto visuotinėmis teisėmis įpročio keliu ir tt.

60. Decretales Gregorii IX. — 1. Po Gratiano Dekreto išleista daug naujų bažnytinių įstatymų, Be kitko, buvo du Laterano susirinkimai. Be to, Gratianus ne visus bažnytinius įstatymus buvo surinkęs ir įdėjęs į Dekretą. Todėl gimė reikalas sustatyti nauja bažnytinių teisių kolekcija. Šį darbą ima dirbti labiausiai privatiniai asmens.

Nuo Gratiano Dekreto iki Grigaliaus IX kolekcijos naujų bažnytinių įstatymų rinkinių sustatyta buvo 17. Iš jų 8 išspausdinti. Iš paskutiniųjų bažnytinių įstatymų kolekcijų svarbiausios yra penkios. Jos vadinasi „quinque compilationes antiquae". Vadinasi compilationes dėl to, kad tada bet kurios bažnytinių teisių kolekcijos tuo vardu vadindavosi.

Pirmoji kalbamųjų kolekcijų yra privatinė. Ją sustatė Bernardus Papiensis ir vadinasi „Breviarium extravagantium". Kalbamoji kolekcija svarbi tuo, kad pirmoji padalinta į penkias

knygas, knygos dalinamos į titulus, titulai į capita. Šios tvarkos paskiau laikėsi visos kitos bažnytinių įstatymų kolekcijos.

Antroji taip pat yra privatinė. Ji vadinasi antroji medžiagos atžvilgiu, nes laiko atžvilgiu yra trečioji; o antroji yra ta, kur dabar vadinasi trečioji. Kalbamąją kolekciją sustatė Jonas Walensis. Į ją įdėti pirmesnių kolekcijų praleistieji ir naujai išleistieji įstatymai.

Trečioji yra pirmoji autentinė ir visuotinė bažnytinių įstatymų kolekcija. Ją sustatė Petras Collivicinus, liepiamas Grigaliaus VII. Autorius buvo subdiakonas ir papos notaras, paskiau tapo kardinolu.

Ketvirtoji kolekcija taip pat autentinė. Ją patvirtino papa Inocentas III. Kolekcijos autoriaus ne labai težinoma. Manoma, kad jis esąs pats Inocentas III.

Penktoji kolekcija autentinė. Ją sustatyti liepė ir patvirtino papa Honorijus III.

Visos penkios kalbamosios kolekcijos daug padėjo sustatyti naują bažnytinių teisių kolekciją, būtent, Grigaliaus IX.

2. Reikėjo naujos bažnytinių įstatymų kolekcijos. Nes: 1) Nepatogu buvo turėti daug bažnytinių įstatymų kolekcijų. 2) Daug įstatymų buvo panašių į kits kitą ir prieštaraujančių su kits kitu. 3) Nebuvo žinoma, ar į autentines kolekcijas neįdėtieji bažnytiniai įstatymai tebeturį juridišką galią ar ne. 4) Kai kuriais bažnytiniais įstatymais buvo abejojama ir tt.

Papa Grigalius IX, pats didelis bažnytinių teisių žinovas, gerai suprato naujos kolekcijos reikalingumą. Tą darbą atlikti įsakė šv. Raymundui de Pennaforte.

Šv. Raymundas de Pennaforte gimė Ispanijoj 1180 m. Buvo vienuolis domininkonis. Pirma dėstė bažnytines teises Bolonijoj. Paskiau gyveno Ispanijoj. Iš čia buvo pakviestas į Romą. Čia jis tampa papos kapelionu ir jam buvo įsakyta sustatyti nauja bažnytinių teisių kolekcija. Mirė 1275 m. Ispanijoj.

Grigaliaus IX kolekcija statyta trejus metus. Ją Grigalius IX paskelbė autentine 1234 m. Paskelbė, nusiųsdamas Bolonijos ir Paryžiaus universitetams. Tas pats papa kolekciją buvo pavadinęs „Compilatio". Paskiau ji pavadinta „Nova", „Sexta". Dažnai buvo vadinama „Liber extravagantium", dar dažniau, bent paskesniais laikais, „Decretales Gregorii IX" ir tt.

Grigaliaus IX kolekcija padalinta į penkias knygas, kurios šiaip išreiškiamos: „Iudex, iudicium, clerus, connubia, crimen". Knygos dalinamos į titulus, kurie turi antraštes. Titulai padalinti į capita su tam tikromis antraštėmis (inscriptiones). Vadinasi, kalbamoji kolekcija sutvarkyta taip pat, kaip Bernardo Papiensis.

Šv. Raymundas, norėdamas sutrumpinti bažnytinių teisių kolekciją, praleido nereikalingus įstatymus, kitus dalykus šiaip jau sutrumpino, pav., praleido nereikalingus ilgus faktų pasakojimus ir tt. Praleistosios vietos pažymėtos „Et infra" arba „Et". Kar-

tais šv. Raymundas, palikęs antraštę, pakeitė įstatymo žodžius ir tt. Dėl abejojamųjų dalykų šv. Raymundas kreipdavosi stačiai į Grigalių IX. Tos vietos pažymėtos „Gregorius IX". Bet tai kartais taip pat reiškia, kad įstatymas išleistas paties Grigaliaus IX.

Ilgainiui prie Grigaliaus IX kolekcijos pridėta daug glosių ir įdėti praleistieji įstatymai. Paskutinieji vadinosi „Partes decisae". Pridėtos alfabetinės rodyklės, antraščių ir kapitų lentelės ir tt.

Grigaliaus IX kolekcijos aiškintojai vadinasi dekretalistai.

Grigaliaus IX kolekcija buvo štai kokia:

1) Autentinė arba legalinė.

2) Vientisa (una). Vadinasi, nors daug įvairių įstatymų buvo surinkta ir sudėta, bet vis dėlto buvo ne kas kita, kaip vienas Grigaliaus IX įstatymas, padalintas į daug dalių.

3) Exclusiva — atšaukia visas kitas bažnytinių teisių kolekcijas. Be to, vieni sako, jog ši kolekcija atšaukusi net tuos visuotinius bažnytinius įstatymus, kurie neįdėti buvę joj ir Gratiano Dekrete. Kiti priešingai kalba. Aišku tik tai, kad dalinių bažnytinių teisių nepaliesta ir atšaukti tie visuotiniai bažnytiniai įstatymai, kurie prieštaravo naujai kolekcijai. Paskutiniojo dalyko išimtis — Gratiano Dekreto įstatymai.

4) Visuotinė, t. y. turėjo galią visoj Bažnyčioj.

Atskirų Grigaliaus IX kolekcijos dalių autentiškumas yra šis:

1) Juridišką galią teturi dispozityvinė kapitų dalis.

2) Titulų antraštės juridišką vertę teturi tos, kurios turi tobulą ar tolygią prasmę, pav., „Sede vacante nihil innovetur". Ki tos antraštės tebuvo direktyvai įstatymams geriau suprasti, pav. „De officio et potestate iudicis delegati".

3) Kapitų antraštės neturi jokios juridiškos vertės.

4) Glosės savaime neturi juridiškos vertės, nes privatinių asmenų paskiau pridėtos. Tik dėl savo senumo yra gerbtinos.

5) Partes decisae yra neautentinės.

61. Sextus Bonifacii VIII. — 1. Po Grigaliaus IX kolekcijos išleista daug naujų bažnytinių įstatymų — vėl gimė reikalas jie surinkti arba sustatyti naują bažnytinių teisių kolekciją. Sustatyta privatinių ir viešų kolekcijų. Bet vis nedidelės vertės. Papa Bonifacas VIII įsakė sustatyti naują bažnytinių įstatymų kolekciją. Darbą atliko trijų asmenų komisija.

2. Nauji kolekcija pavadinta „Liber Sextus", t. y. laikoma Grigaliaus IX penkių knygų kolekcijos tęsiniu.

3. Į kalbamąją kolekciją įdėti nauji papos, labai daug paties Bonifaco VIII (jis buvo doctor utriusque iuris) dekretalių ir bažnytinių susirinkimų įstatymai.

4. Kolekcija yra tokios pat išvaizdos, kaip Grigaliaus IX Decretales, būtent, padalinta į penkias knygas, titulus, capita ir tt. Tik dokumentų tekstas pakeistas, patobulintas. Todėl rinkinys yra tobulesnis.

Kolekcijos gale pridėtos 88 regulae iuris, kurias iš romėnų teisių sustatė Dinus de Rossonibus.

5. Sextus Bonifacii VIII yra tokia pat, kaip Grigaliaus IX kolekcija, būtent, autentinė, vientisa, exclusiva ir visuotinė. Exclusiva, nes atšaukė visuos tuos pirmatakų įstatymus, kurie neįdėti į kolekciją. Išimtis — Bonifaco VIII išleistieji įstatymai, kai kas kita pažymėtai pasakyta ir tie visuotiniai įstatymai, kurie buvo įdėti į Gratiano Dekretą ir Grigaliaus IX kolekciją.

Regulae iuris yra autentinės.

62. Clementinae. — 1. Papa Klemensas V pirmatakų pavyzdžiu įsakė sustatyti naują bažnytinių teisių kolekciją. Ją buvo paskelbęs 1314 m. Bet, pamačius klaidų, sulaikyta. Tuo tarpu papa Klemensas V mirė. Jo įpėdinis Jonas XXII ištaisydino kolekciją ir iš naujo paskelbė 1317 m.

2. Kalbamoji kolekcija įvardyta „Liber Septimus Decretalium". Bet paskiau paėmė viršų „Constitutiones Clementis" ar „Liber Clementinarum" ir stačiai „Clementinae".

3. Kolekcija sutvarkyta taip pat, kaip Grigaliaus IX ir Bonifaco VIII kolekcijos. Toks pat yra autentiškumas. Skirtumas tėra tas, kad nėra exclusiva; nes teatšaukė priešingus įstatymus.

63. Extravagantes Ioannis XXII ir Extravagantes communes. — 1. Seniau Gratiano Dekretas, Decretales Gregorii IX, Sextus Bonifacii VIII ir Clementinae sudarydavo Corpus I. C. clausum. Tos papų konstitucijos, kurios nebuvo įdėtos į Korpusą, vadinosi extravagantes — buvo anapus Korpuso.

2. Extravagantes iš pradžių nebuvo surinktos į krūvą. Paskiau imtos rankioti ir dėti prie naujo Korpuso I. C. leidimų. Iš čia gimė Extravagantes Ioannis XXII. Paskiau išleisti kiti bažnytiniai įstatymai. Jonas Chappuis 1500 m. pertvarkė Extravagantes Ioannis XXII ir sustatė Extravagantes communes ir pridėjo prie Korpuso I. C.

3. Extravagantes Ioannis XXII padalinta į titulus ir capita. Knygų padalinimo nėra.

Extravagantes communes padalinta į penkias knygas. Bet kadangi nebuvo medžiagos, tai ketvirtosios knygos nėra — vakuoja. Knygos skirstomos į titulus ir capita.

4. Kalbamosios kolekcijos yra privatinės. Paskiau, tiesa, papa Grigalius XIII jas buvo pridėjęs prie Korpuso I. C. Bet tai nepakeitė juridiškos vertės. Todėl šių kolekcijų įstatymai tiek teturi vertės, kiek savaime turėjo.

64. Corpus I. C. — 1. Corpus Iuris in genere reiškia teisių pilną kolekciją. Taip, romėnų teisių keturios kolekcijos, būtent, Institutiones, Pandectae, Codex ir Novellae, vadinasi Corpus Iuris Romani arba Civilis.

Bažnytinėse teisėse Anselmui dedikuotoji kolekcija pavadinta Corpus Canonum. Taip pat Gratiano Dekretas buvo pavadintas Corpus Decretalium ir Corpus I. C. Tas pat pasakytina apie quinque compilationes antiquae, labiausiai apie Grigaliaus IX kolekciją.

Bazelio susirinkimas Korpusą I. C. skyrė nuo Extravagantes. Paskiau Korpusu I. C. įprasta vadinti autentinės bažnytinių teisių kolekcijos, būtent, Grigaliaus IX, Bonifaco VIII ir Klemenso V.

Grigalius XIII pirmasis Korpusu I. C. pavadino Gratiano Dekretą, Grigaliaus IX Decretales, Sextum Bonifacii VIII, Clementinas ir Extravagantes Ioannis XXII ir Extravagantes communes.

2. Korpusą I. C. pataisė vadinamieji „Correctores Romani". Tai padarė, taisydami Gratiano Dekretą. Papa Grigalius XIII patvirtino pataisytąsias kolekcijas ir jų teksto įsakė laikytis kitiems leidėjams. Bet tai Korpuso I. C. nepadarė autentine kolekcija.

3. Corpus I. C. pataisytas ir Grigaliaus XIII patvirtintas pirma buvo išleistas su glosėmis (cum glossis) trimis tomais 1582 m. Kiti jo leidiniai buvo su glosėmis ir be glosių. Su glosėmis įprastai eidavo trimis tomais. Į I tomą buvo dedamas Gratiano Dekretas, į II — Decretales Gregorii IX, į III — Sextus Bonifacii VIII, Clementinae ir Extravagantes Ioannis XXII ir Extravagantes communes. Corpus I. C. be glosių eidavo dviem tomais, būtent: I — Gratiano Dekretas ir II — Decretales Gregorii IX, Sextus Bonifacii VIII, Clementinae, ir Extravagantes Ioannis XXII ir Extravagantes communes.

Geriausi Korpuso I. C. leidiniai yra šie: 1) Aemilius Richter 1839 m. ir 2) Aemilius Friedberg 1879 — 1881 m. Paskutinysis dar išleistas 1922 m.

4. Prie Korpuso I. C. pridėta rodyklių arba indeksų ir daug kitų priedų. Paskutiniųjų svarbiausi yra šie:

1) Gratiano Dekreto priedai:

a) 47 canones poenitentiales, paimti iš „Aurea Hostiensi".

b) 86 canones apostolorum.

2) Korpuso gale:

a) Liber Septimus Decretalium Petri Matthaei. Tai įvairių įstatymų rinkinys, padalintas į penkias knygas, titulus ir capita. Pirma išleistas buvo skyrium. Ištiko nelaimė — įdėtas į draudžiamųjų knygų indeksą. Paskiau vis dėlto buvo pridėtas prie Korpuso I. C. Kolekcija tėra privatinė.

b) Institutiones Iuris Canonici Ioannis Pauli Lancelloti. Tai kanonų pradai. Juos sustatyti buvo įsakęs papa Povilas IV. Sustatytos institutiones buvo įduotos papai Pijui IV patvirtinti. Bet papa, nežinoma dėl ko, nepatvirtino. Tai, žinoma, nepatiko autoriui, ir jis pats išleido. Tik paskum institutiones vis dėlto buvo pridėtos prie Korpuso I. C.

5. Korpusas I. C., kaip jau minėjome, nėra autentinis. Atskiros jo kolekcijos tiek teturi juridiškos galios, kiek savaime turėjo. Todėl autentinės kolekcijos tebuvo Decretales Gregorii IX, Sextus Bonifacii VIII ir Clementinae. Kitos kolekcijos privatinės ir tiek teturi juridiškos vertės, kiek turi atskiri jų įstatymai.

65. Decretales Clementis VIII. — Po Klemenso V vienas kitas papa mėgino sustatyti naują autentinę bažnytinių įstatymų kolekciją. Bet darbas vis taip buvo nepabaigiamas. Prie Klemenso VIII buvo pradėta spausdinti viena kolekcija. Paskiau pataisyta buvo ir paduota papai Klemensui VIII patvirtinti. Ji buvo pavadinta „Sanctissimi Domini Nostri Clementis Papae VIII Decretales". Bet Klemensas VIII jos nepatvirtino. Prie Pijaus V vėl imta rūpintis kalbamosios kolekcijos autentine aprobata. Šis taip pat jos nepatvirtino. Kodėl, nežinoma. Manoma, kad dėl šių priežasčių: 1) Per daug buvo pridėta dogmatinių dalykų, kas šiaip jau neįeina į bažnytines teises. 2) Buvo įdėta tokių dekretalių, dėl kurių galėjo kilti rimtų konfliktų tarp Apaštališkojo Sosto ir įvairių valstybių.

Kadangi dekretalės Clementis VIII nėra patvirtinta, tai pati kolekcija yra privatinė.

66. Regulae Cancellariae Apostolicae. — 1. Regulae Cancellariae Apostolicae vadinasi kai kurie statutai ar dėsniai, kuriuos seniau išleisdavo naujas papa iki gyvos galvos apaštališkajai kancelarijai.

2. Apaštališkoji kancelarija jau seniai turėjo savo taisykles ar statutus, kuriais ėjo savo pareigas. Tai pirma buvo įprotis, ilgainiui rašytinai parašyta. Pirmieji paskutiniųjų regulų pėdsakai randami XII amž. Papa Jonas XXII (XIV amž.) galutinai sutvarkė apaštališkosios kancelarijos regulas. Kiti papos šį tą pakeitė ir pridėjo. XVIII amž. apaštališkosios kancelarijos regulos įgijo nuolatinę formą ir jų buvo 72.

3. Apaštališkosios kancelarijos regulos skirstomos šiaip:

1) Directivae seu expeditivae. Jos kalba apie apaštališkųjų raštų formą.

2) Reservatoriae. Tai beneficijų, labiausiai rezervuotųjų Apaštališkajam Sostui, taisyklės ir tt.

3) Iudiciales. Jų objektas — teismas.

4. Regulae cancellariae apostolicae iš pradžių tebuvo laikinės, nes kiekvienas naujas papa iš naujo skelbdavo ir įsakydavo apaštališkajai kancelarijai jų laikytis iki pontifikavimo kadencijos. Mirus ar kaip kitaip pasibaigus papos valdžiai, regulos savaime taip pat baigdavosi.

Seniau regulos buvo iškilmingai skelbiamos. Papa Urbonas VIII įsakė, kad jos neskelbiamos įgytų juridišką galią pirmąją dieną po išrinkimo papos. Tuo būdu apaštališkosios kan-

celarijos regulos pasidarė lyg amžinos ar nuolatinės. Jos tik sustodavo, vakuojant Apaštališkajam Sostui.

5. Nors kalbamosios regulae savaime stačiai teliesdavo apaštališkąją kancelariją, vis dėlto priderėjo prie visuotinių teisių. Nes daug jų liesdavo visuotinius Bažnyčios reikalus. Tai rezervuotosios ir teismo regulos. Tik daug visuotinių regulų buvo atšaukta konkordatais ir teisiais įpročiais.

6. Daug apaštališkosios kancelarijos regulų įdėta į Kodeksą I. C., pav., 25 regula — į kan. 150. Šiandien mažne visos regulos atšauktos. Bėra tik kai kurios expeditivae regulae. Bet ir jos virto kūrijos stilium.

Paskutinįjį kartą apaštališkosios kancelarijos regulas išleido papa Pijus X.

67. Decisiones S. R. Rotae. — Jau viduriniais amžiais svarbiausias bažnytinių tribunolų buvo S. R. Rota. Todėl jos decizijos (sprendimai) imti rinkti jau XIV amž.

Kalbamosios kolekcijos tėra privatinės.

Teismo šiaipjau sprendimai tėra šalių teisė (ius inter partes). Bet jeigu kurios rūšies bylos dažnai taip pat sprendžiamos, tai sudaro jurisprudenciją. Apie tai jau esame kalbėję (n. 34).

3. Naujųjų bažnytinių teisių depozityviniai šaltiniai.

68. Medžiaga. — 1. Tridento susirinkimas, 2. Vatikano susirinkimas, 3. Bažnytinių susirinkimų kolekcijos, 4. Papos aktų kolekcijos ir 5. Romos kūrijos dikasterijų dekretų kolekcijos.

69. Tridento susirinkimas. — 1. Tridento susirinkimas buvo 1545 — 1563 m.

Tridento susirinkimo buvo 25 sesijos. Apie 11 — 14 sesijų kalba apie patį susirinkimą. Kitos sesijos nagrinėja dogmatinius dalykus ir bažnytines teises. Taigi šios sesijos skirstomos į dvi dalis, būtent, pirmoji dėsto katalikų mokslą, kur dažniausiai dalinama dar į capita ir paskum prijungiami dogmatiniai kanonai; antroji kalba apie disciplinarinius dalykus ir pažymima „decretum de reformatione", kur taip pat dalinama į capita. XXIV sesija turi dogmatinę dalį ir du disciplinarinius dekretus, būtent, vieną „De reformatione matrimonii", antrą generalinį „De reformatione". XXV sesijos disciplinariniai dekretai yra „De regularibus et monialibus", generalinis dekretas „De reformatione" ir tt.

2. Tridento susirinkimo kanonus ir dekretus patvirtino papa Pijus IV. Tai padarė pirma 1564 m. 26 sausio konsistorijoj, paskum tos pat datos bula „Benedictus Deus" paskelbė visai Bažnyčiai. Tridento susirinkimo kanonai ir dekretai galią įgijo 1564 m. 1 geg. Išimtis — dekretas „Tametsi".

3. Papa Pijus IV uždraudė bet kam aiškinti Tridento susirinkimo kanonus ir dekretus ir disciplinariniams įstatymams aiškinti paskyrė S. C. Concilii. Kalbamasis draudimas draudė rašyti komentarus ir aiškinti visą susirinkimą ar šiek tiek didesnę jo dalį. Atbulai, galima buvo aiškinti atskiros susirinkimo vietos, dalykai, cituoti ir paaiškinti ir tt. Iš pradžių kalbamojo draudimo laikytis buvo labai griežtai reikalaujama. Todėl Barbosos ir Gallemarto kanonistų aiškinimų S. C. Concilii decizijų ir kanonų kolekcijos buvo įdėtos į draudžiamųjų knygų indeksą. Paskiau ne tiek griežtai bebuvo saugojamas anas draudimas. Todėl nebebuvo uždrausta kard. De Luca Tridento susirinkimo pastebėjimai ir Baldasssini Collectanea irtt. Beto, iš papos Leono XIII draudžiamųjų knygų indekso išbraukti Barbosos ir Gallemarto veikalai. Šiandien visai atšauktas draudimas aiškinti Tridento susirinkimo įstatymai.

4. Tridento susirinkimas atšaukė tuos įstatymus, kurie prieštaravo jo įstatymams. Kitų nelietė.

Tridento susirinkimo įstatymų dispozityvinė dalis teturi juridišką galią. Atbulai, jos neturi „pats expositiva". Privatinių asmenų priedai taip pat nėra įstatymai.

Tridento susirinkimo įstatymai turėjo galią iki pat Kodekso I. C. Išimtis — kas jau buvo atšaukta rašytinėmis ar įpročio teisėmis. Todėl Tridento susirinkimas iki pat naujausių bažnytinių teisių eros buvo gausiausias bažnytinių teisių depozityvinis šaltinis.

Kodeksas I. C. atšaukė visus Tridento susirinkimo disciplinarinius arba stačiai bažnytinius įstatymus. Dogmatinės dalies nepaliesta — dogmatiniai įstatymai tebeturi galią ir šiandien.

5. Žinomiausia Tridento susirinkimo nutarimų kolekcija yra: „Canones et Decreta Concilii Tridentini".

6. Greit po Tridento susirinkimo, pagal jo norą, buvo išleisti šie dalykai: 1) Confessio fidei Tridentini, 2) Catechismus Tridentinus ad parochos, 3) Index librorum prohibitorum, 4) Breviarum Romanum, 5) Missale ir 6) Šv. Rašto Vulgata revisa.

70. Vatikano susirinkimas.— Vatikano susirinkimas buvo 1869-1870 m. Jis yra patvirtintas ir visuotinis. Visi kanonai yra visuotiniai.

Vatikano susirinkimas teišleido, galima sakyti, vien dogmatinius kanonus. Svarbiausias ju yra konst. „Pastor aeternus", kur paskelbti papos primato ir neklaidingumo dogmatai. Atbulai, disciplinarinių dekretų neišleista. Tiesa, mažojo katechizmo dekretas buvo patvirtintas generalinėj kongregacijoj. Bet kadangi jis nebuvo patvirtintas ir paskelbtas iškilmingoj sesijoj, tai neįgijo juridiškos galios. Be to, sustatytos kai kurios įstatymų schemos. Jos juo labiau negali vadintis įstatymais ir tt.

71. Bažnytinių susirinkimų kolekcijos. — 1. Jau XIV -XVII amž. pradėta rinkti skyrium bažnytinių susirinkimų įstatymai.

2. Svarbiausios generalinių susirinkimų kolekcijos yra šios:

1) Collectio regia Parisiensis, 1644 m., 37 tom. in fol.

2) Sacrosancta Concilia a Philipo Labbeo et Gabriele Cossartio, 1671-1672 m., 17 tom. in fol.

3) Acta Conciliorum et epistolae decretales ad Constitutiones Summorum Pontificum, 1715 m., 11 tom. in fol.

4) Sacrosancta Concilia ad regiam editionem exacta, curante Nicolao Coleti, 1728-1734 m., 23 tom. in fol. Priedas: Mansi, supplementum ad Collectionem Conciliorum, 6 tom. in fol.

5) Sacrorum Conciliorum nova et amplissima Collectio, auctore Ioanne Dominico Mansi, 1757-1769 m., 13 tom.; 1769-1796 m., XIV-XXXI tom. Davaryta iki 1440 m. Nūn leidžiama toliau. Leidėjas—Walter, autoriai —Atenų arkivysk. Petit ir prof Ioannes Baptista Martin. 1927 m. jau išleista 53 tom. (4800 vok. markių). Visas veikalas bus 78 tom.

6) Collectio Lacensis, pradėta 1870 m., 7 tom. in 4^0.

7) C. I. Hefele, Konciliengeschichte, Freiburg i. Br. 1855, 1873-1890^2, 9 tom.

3. Yra taip pat sustatyta dalinių bažnytinių susirinkimų kolekcijų, pav., Ispanijos ir tt.

Dar yra vadinamosios „Summa conciliorum“. Tai susirinkimų kanonų ar dekretų rinkiniai.

72. Papos aktų kolekcijos. — 1. Kalbamosios kolekcijos skirstomos senovės papos laiškų, bularų ir atskirų papų aktų.

2. Senovės papos laiškų kolekcijos:

1) Antonius ab Aquino, Epistolarum Decretalium Romanorum Pontificum (nuo pap. Klemenso I iki Grigaliaus VII) collectio, 1591 m., 3 tom.

2) Petrus Constant, Epistolae Romanorum Pontificum (nebaigtas veikalas).

3) Epistolae S. Leonis Magni.

4) Andreas Thiel, Epistolae Pontificum Romanorum genuinae, 1868 m.

3. Bularais (bullaria) vadinami papų konstitucijų ir aktų kolekcijos, sustatytos chronologiškai. Tą vardą gavo iš iškilmingiausios papos aktų formos bulos. Bet tai nereiškia, kad bulare nebūtų kitos formos aktų, pav., brevių ir tt.

Į bularus nededama tų papos aktų, kurie yra įdėti į Gratiano Dekretą ir Dekretalių kolekcijas.

Bularų yra keletas. Štai jie:

1) Bullarium Cherubini. Tai pirmoji bularų kolekcija. Ją sustatė Laertius Cherubini. Pirmasis tomas surinktas 1586 m. ir pavadintas stačiai „Bullarium“, lyg būtų bulų kolekcija. Tuo vardu ir kitos tokios kolekcijos imtos vadinti.

2) Magnum bullarium Romanum. Dar jis vadinasi Bullarium Romanum Luxemburgense. Šis vardas gimė nuo leidimo vietos. Išleista 1727 m.

3) Bullarium Romanum, 14 tom. in fol.

4) Bullarium Benedicti XIV. Tai papos Benedikto XIV konstitucijų rinkinys. Pirmasis leidimas turi 4 tom. in fol. Jo pirmasis tomas yra autentinė kolekcija. Bet dalinės konstitucijos nepakeitė savo įgimties.

5) Bullarii Romani continuatio, 1835-1857 m., 18 tom. in fol.

Pastebėjimas.—Buvo dar išleistos novae editiones bullarii Romani.

6) Daliniai bularai, pav.: bullaria plurium ordinum religiosorum, bullarium SS. Basilicae Vaticanae, bullarium Pontificum S. C. de Propaganda Fide, kur šiandien vadinasi Ius Pontificium de Propaganda Fide.

Visi bularai tėra privatiniai. Išimtis— papos Benedikto XIV pirmasis tomas.

4. Atskirų papų aktai:

1) Acta Gregorii XVI. Tai kai kurie šio papos aktai. Išleista 1901 m., 4 tom. in 4^0 mai.

2) Acta Pii IX. Tai taip pat kai kurie šio papos aktai. Išleista 1854 m. ir paskiau, 9 tom.

3) Acta Leonis XIII. Tai visi šio papos aktai. Išleista Vatikano tipografijoj. Bet nėra autentinis leidinys. 54 tom. in 4^0.

4) Acta Pii X. Tų šio papos aktų rinkinys, kurie buvo išleisti iki oficialinio Vatikano laikraščio „Acta Sanctae Sedis", kur pradėta dėti papos aktai. 5 tom.

73. Romos kūrijos dikasterijų dekretų kolekcijos.— Kongregacijų dekretų kolekcijos:

1) Collectiones S. C. Concilii. Čia įeina Thesaurus resolutionum Sacrae Congregationis Concilii. Ji nėra autentinė tikrąja prasme. Tik galima pavadinti oficialine ta prasme, kad ex officio Taip prieš, taip po kalbamojo „Thesaurum" išleista daug privatinių S. C. Concilii kolekcijų, pav. Zamboni, Collectio declarationum S. C. Concilii, 1812—1816 m., 8 tom.; Richter et Schulte, Collectio ir tt.

2) Collectanea in usum Secretariae S. C. Episcoporum et Regularium. Tuo vardu vadinama autoriaus Pizzarri privatinė kolekcija. Į ją įdėti kai kurie šios kongregacijos dekretai.

3) Collectiones S. C. de Propaganda Fide: a) Constitutiones Apostolicae de Propaganda Fide, 1641 m.; b) Bullarium Pontificium S. S. de Propaganda Fide; c) Ius Pontificium de Propaganda Fide, ir d) Collectanea S. C. de Propaganda Fide, kur skiriama misionieriams ir įdėta taip pat kitų kongregacijų dekretų.

4) Collectiones S. C. Rituum. Svarbiausia jų yra Decreta authentica Congregationis Sacrorum Rituum, 1898 m. ir sq., 6 tom. Kolekcija tebeturi galią taip pat po Kodekso I. C. Išimtis — kas atšaukta ar pakeista.

5) Collectiones S. C. de Indulgentiis: a) Decreta authentica S. C. de Indulgentiis 1668—1882, išleista 1884 m.; b) L. Schneider, Rescripta authentica S. C. de Indulgentiis sacrisque Reliquiis praepositae necnon summaria indulgentiarum, Ratisbonae 1885.

6) Decisiones S. R. Rotae (žiūr. n. 67).

7) Regulae Cancellariae Apostolicae (žiūr. n. 66).

4. Naujausiųjų bažnytinių teisių depozityviniai šaltiniai.

74. Medžiaga. — 1. Kodeksas I. C., 2. Acta Apostolicae Sedis ir 3. Privatinės kolekcijos.

1. Kodeksas I. C.

75. Kodekso I. C. reikalingumas. — Jau seniai reikėjo Kodekso I. C. Nes:

1) Labai daug buvo bažnytinių įstatymų. Prancūzijos vyskupai Vatikano susirinkime teisingai pasakė: „Obruimur legibus, cum vero legislatio canonica... ingens camelorum onus evasisset". Todėl labai sunku buvo visais jais naudotis ir iš pirmųjų šaltinių semti kanonų mokslas. Dar sunkiau buvo dirbti administratyvinėj ir teismo srityse — tokiame chaose sunku buvo rasti tinkami kanonai. Kalbamasis daugumas ir sunkumas kilo iš to, kad vis buvo leidžiami nauji ir nebuvo atšaukiami senieji įstatymai. Tik papa Grigalius IX ir Bonifacas VIII atšaukė kai kuriuos savo pirmatakų įstatymus ir tt.

2) Buvo įstatymų betvarkė — nebuvo vienos visų bažnytinių įstatymų kolekcijos; nes, be Korpuso I. C., dar buvo įvairių bularų, Tridento susirinkimo dekretų, kitų susirinkimo įstatymų, Romos dikasterijų dekretų kolekcijos ir tt. Be to, įstatymai buvo surinkti vienur chonologiškai, pav., bularuose, susirinkimų aktuose ir tt., kitur sistematiškai ir tt.

3) Daugumo įstatymų forma buvo supainiota, būtent, labai platūs sakiniai, sunkus stilius, dispozityvinė dalis suvelta ir suplakta su „parte narativa" ir tt. Todėl paskutinioji dažnai sunku buvo atskirti ir suprasti.

4) Kai kurie įstatymai buvo dalinės teisės arba nagrinėjo stačiai dalinius atvejus. Iš jų reikėjo sudaryti tam tikros normos. Tai padaryti turėjo privatiniai asmens, kas dažnai buvo sunku ir kildavo ginčų.

5) Daug ko įstatymuose buvo nenaudinga, panašu, atkartojimų ir net tokių dalykų, kur visai nėra įstatymai.

6) Daug įstatymų prieštaravo kits kitam.

7) Daug įstatymų jau seniai nebeturėjo galios — buvo atšaukti kitais įstatymais ar įpročio teisėmis. Kai kurie įstatymai buvo pakeitę savo įgimtį, būtent, pirma buvo visuotiniai, paskum konkordatais, privilegijomis ir tt. virto dalinėmis teisėmis, pav., katedrų kapitulų teisė rinkti vyskupai bebuvo, galima sakyti, kai kuriose Vokietijos vyskupijose. Tas pat pasakytina apie šventes ir tt.

8) Konkordatais daug buvo pakeista bendrųjų teisių.

9) Buvo abejojama, ar kai kurie įstatymai beturį juridišką galią ar ne.

10) Daug įstatymų buvo sunkiai įvykdoma, pav., realinė degradacija.

11) Kai kurie įstatymai nebetiko mūsų laikams, pav., pasninkai, šventės, kai kurios moterystės kliūtys ir tt.

12) Daug buvo įstatymų spragų. Todėl bažnytinės teisės reikėjo papildyti romėnų teisėmis, įpročiais ir tt., kas buvo savotiškai sunku ar nepatogu.

13) Kultūringosios tautos pasigamino naujus savo teisių kodeksus. Tai neleido nuo jų atsilikti nė Bažnyčiai.

76. Statymas Kodekso I. C. — Jau Vatikano susirinkime daug vyskupų reikalavo padaryti naują bažnytinių teisių kolekciją. Paskiau tą idėją skleidė daug privatinių asmenų, pav. Colomiatti, Codex Iuris Pontificii, Taurini 1888; Pillet, Ius canonicum generale, Parisiis 1890, ir k.

Pradėta daryti dalinės bažnytinių teisių kolekcijos. Pav., papa Pijus IX įsakė surinkti įvykio cenzūras ir išleido konst. „Apostolicae Sedis", 12 oct. 1869; papa Leonas XIII įsakė surinkti knygų cenzūros įstatymus ir išleido konst. „Officiorum ac munerum", 25 ian. 1897, ir tt.

Pijus X jau prieš savo pontifikavimą tikrai suprato, kad reikia naujo Kodekso I. C. Todėl kai tik tapo papa, tuoj ėmėsi darbo. 1904 m. kovo mėnesio pradžioj sušaukė Romoj esančius kardinolus pasitarti dėl naujo bažnytinių teisių rinkinio. Visi jam su mielu noru pritarė.

1904 m. 19 kovo Pijus X išleido motu proprio „Arduum sane munus", kur nutariama yra surinkti į krūvą bažnytiniai įstatymai. Tam darbui atlikti paskirta 16 kardinolų papos komisija (Commissio Pontificia). Jos pirmininkas buvo pats papa, pavaduotojas — kardinolų kolegijos dekanas. Be to, paskirti 43 tarėjai, kurie vadinosi tarėjų kuopa (coetus consultorum). Paskiau Petras Gasparri paskirtas kardinolų komisijos sekretorium ir tarėjų kuopos pirmininku. Tada Gasparri tebebuvo titularinis arkivyskupas ir nepaprastųjų bažnytinių reikalų kongregacijos se-

kretorius. Bet greit tapo kardinolu. Tada Gasparri paskirtas kardinolų komisijos referentu. Bet jis drauge toliau buvo tarėjų kuopos pirmininku ir daugiausia dirbo darbą.

1904 m. 25 kovo secretarius status kard. Rampolla išsiuntė visiems arkivyskupams raštą, kur jiems įsakoma, pasitarus su savo sufraganais, per 4 mėnesius pranešti, kurias bažnytines teises norėtų pakeisti. Be to, atskirų tautų vyskupams buvo leista atsiųsti į Romą savo tarėjai, arba padėjėjai (collaborantes) ar pasirinkti kitų tarėjas, kuriam galėtų siųsti savo pageidavimus. Vietoj jų buvo galima paskirti vienas savo tautos asmuo laiškais padėti kuopos tarėjams.

1904 m. 6 bal. kard. P. Gasparri papos Pijaus X vardu pakvietė katalikiškus universitetus prisidėti prie darbo ir paklausė, kurias bažnytinių teisių dalis galėtų sustatyti.

Sustatyta bendrosios atskirų Kodekso skyrių schemos ir išdalintos tarėjams sustatyti specialines schemas. Kiekviena schema buvo pavesta sustatyti dviem, trims ar keturiems tarėjams. Tai buvo padaryta slapta — viens kito nežinojo.

1904 m. 11 bal. išleistos papos Pijaus X patvirtintos specialinės taisyklės, kaip turi būti sustatytas Kodeksas I. C.

Vyskupų atsiųstieji pageidavimai išspausdinti. Gauta 300 psl. Spausdinta dėl to, kad geriau būtų galima pasinaudoti medžiaga.

Specialinės schemos buvo spausdinamos ir diskutuojamos tarėjų posėdžiuose. Kad darbas eitų greičiau, tarėjai buvo padalinti į dvi komisijas (kartais net į tris), kuriedvi skyrium dirbdavo kalbamąjį darbą.

Schemos buvo taisomos ir diskutuojamos, iki buvo visų, apskritai, priimtos. Todėl nėra tokio Kodekso kanono, kurs nebūtų diskutuotas 4 - 5 ir kartais net 10 - 12 kartų.

Tarėjų komisijų priimtos ir išspausdintos schemos buvo siunčiamos visiems tarėjams padaryti savo pastebėjimus raštu. Tik tada dalyką svarstydavo kardinolų komisija bent porą kartų ir balsuodavo — kanonai priimami. Tik sunkesniais atvejais kanonų projektai buvo siunčiami respektyvioms kongregacijoms.

Baigiant darbą, papa Pijus X įsakė paklausti nuomonės tų kardinolų, vyskupų ir vienuolių vyresniųjų, kurie yra kviečiami į visuotinį susirinkimą. Jau 1912 m. jiems buvo išsiųstos Kodekso I. C. I ir II knygos. Per 4 mėn. nuo gavimo datos reikėjo sugrąžinti atsiųstosios knygos ir pridėti savo pastebėjimai. Knygos laikytinos buvo paslapty. Tik galimi buvo pasirinkti 1-2 kanonistai, kad padėtų sustatyti pastebėjimus. Vyskupų pastebėjimus į Romą turėjo atsiųsti arkivyskupas, pirma dar pasitaręs su savo sufraganais. Vyskupų ir arkivyskupų pastebėjimai dar buvo diskutuojami kardinolų komisijos. Todėl dar daug ko buvo pakeista. Pav., pirma „De iudiciis ecclesiasticis“ buvo įdėta V knygoj, dabar perkelta į IV kn. ir V knygoj įdėta „De delictis et poenis“.

1914 m. mirė papa Pijus X — sustojo Kodekso I. C. darbas. Papa Benediktas XV įsakė kuo greičiausiai baigti Kodeksą I. C.

1916 m. visos penkios Kodekso I. C. knygos išspausdintos krūvoj ir išsiųstos visiems Romoj esantiems kardinolams ir Romos kūrijos dikasterijoms padaryti pastebėjimus. Ir dar šis tas pakeista, pav., IV kn. pavadinta „De processibus".

77. Paskelbimas Kodekso I. C. — Kada Kodeksas I C. buvo sustatytas, tai papa Benediktas XV pats jį peržiūrėjo ir patvirtino konst. „Providentissima", 1917 m. 27 geg. Tais pačiais metais 28 birž. jį paskelbė iškilmingoj konsistorijoj visai Bažnyčiai. Konsistorijoj dalyvavo visi Romoj esantieji kardinolai kodifikacijos tarėjai ir padėjėjai ir daug Romos kūrijos narių Šiam atsiminimui nukaltas medalis. Jame išmušta: papa sėdi sa vo soste ir rodo Kodeksą I. C., ant sosto laiptų klūpi pasauli nis kunigas, vienuolė ir pasaulinė dama su vaiku, šaly stovi kard P. Gasparri, du papos pralotai, domininkonis, kapucinas ir atsčiau papos kareivis (gvardijos nobile)[1]), ir parašas „Novo Ecclesiae Legum Codice publicato". Be to, Kodeksas I. C. paskelbtas Vatikano oficialiniame laikrašty „Acta Apostolicae Sedis", IX 2 (1917 m. 28 birž.).

Kodeksas I. C. juridišką galią įgijo, galima sakyti, po metų, būtent, 1918 m. 19 geg. Jam duotos vadinamosios vakacijos dėl to, kad visi galėtų susipažinti su naujais įstatymais. Tik 1917 m. 19 rugp. papos sprendimu tuoj įgijo galią šie dalykai: 1) kan. 859, § 2 — pratęsimas velykų meto, 2) kan. 1108, § 3 — iškilmingas laiminimas susituokusių draudžiamuoju metu, 3) kan. 1247, § 1 — visuotinės šventės, 4) kan. 1250 — 1254 — pasninkai, 5) kan. 239, § 1, 240, 600, n 3, 1189 ir 1401 — kardinolų privilegijos.

Pastebėjimas — Visas kodifikavimo darbas buvo laikomas paslapty. Tai buvo daroma tam, kad nebūtų nereikalingos kritikos ir pašalinių asmenų neįgiamo veikimo.

78. Pats Kodeksas I. C. — 1. Kodeksas I. C. įvardytas yra „Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digelitus, Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus".

2. Kodekso I. C. pradžioj įdėti yra šie raštai:
1) Index.
2) Praefacio. Ją parašė kard. P. Gasparri.
3) Benedikto XV konst. „Providentissima".
4) Pijaus X motu proprio „Cum Iuris canonici".
5) Professio catholicae fidei.
Kalbamųjų raštų puslapiai pažymėti romėnų numeracija.
3. Kodeksas I. C. padalintas į penkias knygas. Štai jos:

[1]) Tuo norima parodyti, jog Kodeksas I. C. saisto visus.

1) Liber primus. Jis įvardytas „Normae generales“. Toj knygoj pirma eina keletas preliminarinių kanonų ir titulai: a) De legibus ecclesiasticis, b) De consuetudine, c) De temporis supputatione, d) De rescriptis, e) De privilegiis ir f) De dispensationibus.

2) Liber secundus. Jis pavadintas „De personis“. Ši knyga, be bendrųjų kanonų, dalinama į tris dalis: a) De clericis, b) De religiosis ir c) De laicis.

3) Liber tertius. Įvardytas „De rebus“. Knyga, be bendrųjų kanonų, dalinama į šešias dalis: a) De Sacramentis, b) De locis et temporibus sacris, c) De cultu divino, d) De magisterio ecclesiastico, e) De beneficiis aliisque institutis ecclesiasticis non collegialibus ir f) De bonis Ecclesiae temporalibus.

4) Liber quartus. Įvardytas „De processibus“. Skirstomas į tris dalis: a) De iudiciis, b) De causis beatificationis Servorum Dei et canonizationis Beatorum ir c) De modo procedendi in nonnullis expediendis negotiis.

5) Liber quintus. Pavadintas „De delictis et poenis“. Trys dalys: a) De delictis, b) De poenis ir c) De poenis in singula delicta.

Atskiros Kodekso I. C. knygos, kaip matome, dalinamos į dalis. Išimtis — pirmoji knyga. Dalys kartais yra dalinamos į sekcijas. Be to, knygos skirstomos yra į titulus. Daugumas paskutiniųjų skirstomas į capita ir kai kurie capita į artikulus.

Prie kiekvienos knygos, dalies, sekcijos, titulo, kapito ir artikulo pridėtos yra antraštės (inscriptiones).

Visas Kodeksas I. C. dar skirstomas yra į kanonus, kurie eina po kits kito — neveizima į jokį kitą Kodekso dalinimą.

Kodekso I. C. kanonų yra 2414. Daugumas kanonų dalinamas yra į paragrafus ir kai kurie paragrafai į numerius. Kai kurie kanonai skirstomi stačiai į numerius.

Kai kurie Kodekso I. C. leidiniai yra su šaltiniais arba notomis, iš kur paimti kanonai.

4. Kodekso I. C. gale pridėta yra keletas dokumentų, būtent:

1) Docum. I. Constitutio Pii PP. X „Vacante Sede“, 25 Decembris 1904.

2) Docum. II. Constitutio Pii PP. X „Commissum nobis“, 20 Ianuarii 1904.

3) Docum. III. Constitutio Leonis PP. XIII „Praedecessores nostri“, cum adiecta Instructione, 24 Maii 1882.

4) Docum. IV. Constitutio Benedicti PP. XIV „Cum illud“, 14 Decembris 1742.

5) Docum. V. Constitutio Benedicti PP. XIV „Sacramentum Poenitentiae“, 1 Iunii 1741.

6) Docum. VI. Ex Constitutione Pauli PP. III „Altitudo“, 1 Iunii 1537.

7) Docum. VII. Constitutio S. Pii PP. V „Romani Pontificis", 2 Augusti 1471.

8) Docum. VIII. Constitutio Gregorii PP. XIII „Populis", 25 Ianuarii 1585.

Penktoji konstitucija kalba apie išpažinties solicitaciją, o paskutiniosios trys — apie nekrikščionių sueitas moterystes.

Pačiame Kodekso I. C. gale įdėtas yra Index analytico — alphabeticus.

Pastebėjimas. — Oficialiniame arba paskelbtame laikraštyje „Acta Apostolicae Sedis" Kodekso I. C. leidiny, nėra prefacijos, notų ir analytinio - alfabetinio indekso.

5. Kodekso I. C. metodas yra šis: 1) Kanonai sustatyti labai suglaustai. 2) Medžiaga sutvarkyta logiškai. 3) Praleista senovės įprasta įstatymų istorija, leidėjo intencija ir tt.

6. Kodekso I. C. savumai yra šie:

1) Labai daug paimta iš prieškodeksinių teisių. Paimta en bloc ar pakeista. Šiek tiek yra taip pat visai nauja.

2) Pirmoji knyga — naujas dalykas.

Jau Napoleono Kodekso kodifikatoriai buvo pridėję prie savo renkamos kolekcijos bendrąsias taisykles (normae generales). Bet tai neišleista. Kiti pasaulinių teisių kodeksai taip pat neturi bendrųjų taisyklių. Tik paskutiniųjų laikų valstybių kodeksai šiek tiek ima keistis. Taigi Kodeksas I. C. pirmasis išleido bendrąsias taisykles.

3) Nėra kazujistikos. Jos nė reikėti nereikėjo. Nes Kodeksas I. C. skiriamas labiausiai dvasiškiams, kurie yra inteligentai ar bent inteligentiškesni už valstybių kodeksų vartotojus. Todėl užteko vien teorijos. Tik retkarčiais duodamas vienas kitas pavyzdys, pav., kan. 34. Be to, dalykui geriau suprasti Kodeksas I. C. kartais atkartoja įstatymus, pav., kan. 424 yra atkartojimas kan. 426. Tuo pat tikslu kartais vartoja žmonių terminus (verba vulgaria), pav., kan. 1772, § 2 ir tt.

4) Forma yra įsakomoji (forma praeceptiva). Tik vienur kitur vartojama raginamoji forma (forma exhortativa), pav., kan. 134 — bendras dvasiškių gyvenimas ir kan. 862 — dvasiškiai raginami Didįjį Ketvirtadienį eiti komunijos.

5) Parašytas lotyniškai.

6) Pradžioj įdėta „Professio catholicae fidei". Jos forma yra tokia pat, kur išleido Tridento susirinkimas ir pataisė Vatikano susirinkimas.

Jau seniausiose autentinėse bažnytinių įstatymų kolekcijose pradžioj buvo dedamas titulas *De sancta Trinitate et fide catholica*, pav., Grigaliaus IX kolekcijoj. Net Iustiniano romėnų teisių kolekcijoj (Corpus Iuris Civilis) pirmasis titulas buvo dedikuotas „Summae Trinitati et Fidei Catholicae". Kalbamojo įpročio tolimiausia pradžia yra ieškotina Moizės dekaloge, kur pasakyta: „Ego sum Dominus tuus" (Aš esu tavo Viešpats). Tai

iškilmingas išpažinimas tikėjimo į Dievą, iš kurio kyla bet kuri valdžia. Taip, bet kuri valdžia Dievo duota. Juo labiau tai pasakytina apie Bažnyčios valdžią. Todėl labai pritiko bažnytinių teisių rinkinio pradžioj įdėti „professio fidei".

7. Neigiamosios Kodekso I. C. pusės:

1) Nevienoda kalba. Pav., vienur pasakyta „ex natura rei," kitur — „ex seipso"; vienur „eligere" reiškia viena, kitur — kita; vienur vartojama „persona moralis", kitur — „persona iuridica" ir tt. Teisių knygose reikėtų vartoti vienoda terminologija. Tai įvyko dėl to, kad ne vienas asmuo statė Kodeksą I. C. ir taisė jo kalbą, ir, matyt, norėta įvairumo.

2) Kai kurie dalykai per siaurai sustatyti, pav., moterystės teisės. Atbulai, kai kurie dalykai sustatyti labai plačiai, pav., vienuolių teisės ir tt.

79. Kodekso I. C. autentiškumas. — 1. Kodeksas I. C. yra štai kokia kolekcija:

1) O f i c i a l i n ė (c. authentica seu publica seu legalis), nes yra papos patvirtinta ir paskelbta. Visi kanonai — tikri bažnytiniai įstatymai. Nesvarbu, kas iš senųjų teisių paimta, kas visai nauja išleista. Iš senųjų teisių paimtieji dalykai yra ne senovės, tik naujas įstatymas — Benedikto XV įstatymas.

2) V i s u o t i n ė (c. universalis). Vadinasi, turi galią visoj Vakarų Bažnyčioj. Todėl visi įstatymai savaime yra visuotiniai.

3) V i e n t i s a (c. una)—iš tiesų yra vienas įstatymas, padalintas į daug dalelių.

4) A t š a u k i a n t i (exclusiva) — kan. 6 atšaukia visus tuos visuotinius bažnytinius įstatymus ir generaliausias ar visuotines įpročio teises, kur nėra pažymėtai ar įsaistytai įdėta Kodekse I. C. Atšauktos net tos rašytinės ir nerašytinės dalinės teisės, kurios prieštarauja Kodeksui I. C. Tik vieną kitą priešingą dalinę teisę Kodeksas I. C. pažymėtai palieka.

2. Atskirų Kodekso I. C. dalių ar dalykų autentiškumas yra šis:

1) Konst. „Providentissima", „Cum iuris canonici" ir „Professio fidei" yra autentinės, nes buvo įdėtos oficialiniame Kodekso I. C. leidiny.

2) Atskiri kanonai yra tikri ir visuotiniai įstatymai. Kadangi Kodekse I. C. nėra įstatymų istorijos (pars historica), pasakojamosios (p. narativa), išdėstomosios (expositiva), motyvinės (p. motiva) dalies ir tt., kaip seniau buvo, arba tėra dispozityvinė dalis (pars dispositiva), tai kiekvienas kanonas visas yra įstatymas. Tik vienas kitas dalykas tėra negriežtai dispozityvinis. Bet tai vis dėlto padeda geriau suprasti patį įstatymą.

3) Knygų, dalių, sekcijų, titulų, kapitų ir artikulų antraštės yra autentinės, nes jas patvirtino ir paskelbė įstatymų leidėjas. Bet kadangi jos neturi tobulos prasmės ir tepažymi skirsnio medžiagą, tai jų negalima laikyti įstatymais. Kalbamosios ant-

raštės tegali padėti geriau suprasti kanonus, būtent, iš jų kartais galima sužinoti, kaip suprastini nevienodai vartojamieji kai kurie terminai, pav., kan. 399 žodis „eligantur“ ir kan. 1452 „electiones“ reiškia kita, nekaip kan. 160 „electio“.

4) Aštuoni dokumentai ar apaštališkosios konstitucijos gale Kodekso I. C. yra tikri ir visuotiniai bažnytiniai įstatymai. Nes pridera prie papos patvirtintojo ir oficiališkai paskelbtojo Kodekso I. C. leidinio ir kai kurie kanonai pažymėtai įsako jų laikytis, pav., kan. 160, 241, 1125 ir k.

5) Prefacija, Kodekso I. C. pradžios ir galo indeksai, arba generalis ir analytinis-alfabetinis indeksai, ir notos arba išnašos nėra autentiniai. Tai privatiniai dalykai. Nes jų nebuvo oficialiniame Kodekso I. C. leidiny — vėliau pridėti. Jeigu kalbėsime apie analytinį-alfabetinį indeksą skyrium, tai pasakytina, jog jis tėra po Kodeksą I. C. išmėčiotų antraščių kolekcija. Todėl tiek tereiškia, kiek savaime reiškia pačios antraštės.

80. Aiškinimas Kodekso I. C. — Moksliškai aiškinti Kodeksą I. C. gali bažnytinių teisių specialistai ar žinovai. Tai privatinis aiškinimas. Kiek toks aiškinimas turi juridiškos vertės, kalbėjome anksčiau (n. 37).

Autentiškai aiškinti Kodeksą I. C. gali pats papa ir jo įgaliotiniai.

Kodekso I. C. kanonams autentiškai aiškinti 1917 m. 15 rugs. įsteigta Pontificia Commissio ad Codicis canones authentice interpretandos (Kodekso I. C. kanonų autentiško aiškinimo komisija). Jos taip pat yra dalykas įdėti ar pakeisti Kodekso I. C. kanonai.

1917 m. 9 gruodžio Kodekso I. C. kanonų autentiško aiškinimo komisija išleido tam tikrą instrukciją. Pagal ją: 1) Į Kodekso I. C. kanonų autentiško aiškinimo komisiją betarpiškai kreiptis tegali vietos ordinarai ir aukštieji vienuolių ordinų ir kongregacijų vyresnieji. Privatiniai asmens į ją kreiptis tegali tarpiškai, arba per savo ordinarus, per ką tik kalbėtuosius vyresniuosius. Tai padaryta tam, kad be reikalo arba dėl savaime aiškių dalykų nebūtų kreipiamasi į komisiją. 2) Paprastuosius ir nesvarbius reikalus ir abejojimus sprendžia komisijos pirmininkas vadinamajame kongrese, t. y. drauge su komisijos tarnautojais. Kiti dalykai sprendžiami yra kardinolų plenariniame posėdy.

Pastebėjimas. — Versti Kodeksas I. C. ar jo dalys kitomis kalbomis draudžiama be Apaštališkojo Sosto leidimo. Nes kiekvienas, nors geriausias vertimas, skiriasi nuo originalo. Todėl yra tam tikras originalo, mūsų atveju Kodekso I. C., aiškinimas.

81. Dėstymas Kodekso I. C. — 1917 m. 7 rugp. Seminarijų ir Universitetų kongregacija išleido šias taisykles:

1) Taip dėstytojai, taip klausytojai visuotinių bažnytinių teisių turi vartoti Kodeksą I. C.

2) Kodeksas I. C. aiškintinas yra egzegetiniu metodu.

3) Aiškinant Kodeksą I. C., reikia laikytis jo titulų ir kapitų.

4) Aiškinant Kodekso I. C. kanonus, reikia išdėstyti jų istorija.

5) Dėstant ir studijuojant Kodekso I. C. kanonus, galimi vartoti vadovėliai. Tik jie turi sutikti su Kodekso I. C. tvarka.

2. Acta Apostolicae Sedis.

82. Apskritai. — 1. Acta Apostolicae Sedis yra oficialinis Apaštališkojo Sosto organas ar laikraštis. Jis seniau vadinosi Acta Sanctae Sedis. Paskutinysis įsteigtas 1865 m. Ėjo iki 1908 m. ir tšėjo 44 tomai. 1909 m. kalbamasis organas pramintas „Acta Apostolicae Sedis“ ir iki 1931 m. įimtinai išėjo 23 tomai.

2. In Actibus Apostolicae Sedis skelbiami Apaštališkojo Sosto įstatymai, įsakymai, instrukcijos, dekretai, papos laiškai ir tt. Taip paskelbti įstatymai vakuoja tris mėnesius arba po trijų mėnesių teįgyja juridišką galią. Trys mėnesiai eina nuo laikraščio Acta Apostolicae Sedis numerio datos, kur įdėtas įstatymas. Kalbamosios vakacijos duodamos tam, kad visi geriau sužinotų ir arčiau susipažintų su nauju įstatymu. Kalbamųjų trijų mėnesių išimtis yra tada, kai kas kita pažymėta, pav., pats Kodeksas I. C. galutinai pradėjo veikti po metų. Be to, paskelbti tuoj ima veikti paprastieji įstatymų paaiškinimai, nes jie nieko nauja nepasako.

83. Acta Apostolicae, Sedis — bažnytinių teisių šaltinis. — Acta Sanctae Sedis ir Acta Apostolicae Sedis iki Kodekso I. C. buvo prieškodeksinių bažnytinių teisių autentinis šaltinis. Dabar jie nebeturi tos vertės. Acta Apostolicae Sedis nuo IX 2 (1917) yra šiandienykštis autentinis bažnytinių teisių šaltinis.

3. Privatinės kolekcijos.

84. Codicis Iuris Canonici fontes, cura Petri card. Gasparri, Romae 1923-1930, 5 tom. Čia surinkti visi tie šaltiniai, iš kur Kodekso I. C. kanonai paimti. Išimtys — tie Apaštališkojo Sosto raštai, kurie yra įdėti Korpuse I. C., Tridento susirinkimo kolekcijoj ir keturiose liturgijos knygose, būtent, Pontificale Romanum, Missale Romanum, Caeremoniale Episcoporum ir Rituale Romanum. Kolekcija tėra privatinė.

IV SKYRIUS.

Bažnytinių teisių mokslo ir literatūros istorija.

85. Medžiaga. — 1. Apskritai, 2. I periodas, 3. II periodas, 4. III periodas ir 5. IV periodas.

86. Apskritai. — 1. Bažnytinių teisių mokslo ir literatūros istorija (historia iuris et historia litteraria iuris ecclesiastici) skirstoma taip pat, kaip depozityviniai bažnytinių teisių šaltiniai, į keturius periodus, būtent: I periodas — I-XII amž., II periodas — XII-XVI amž., III periodas — XVI-XX amž. ir IV periodas —nuo Kodekso I. C. iki šių dienų.

2. Bažnytinių teisių literatūros istoriją pirmasis parašė Ioannes Andreas XII-XIV amž. Tai jis pridėjo prie veikalo „Novella". Paskesnių laikų svarbesnis bažnytinių teisių literatūros rašytojas buvo Guido Tanzirolus, De claris legum interpretibus (XVI amž.)

87. I periodas. — Pirmaisiais amžiais, galima sakyti, nebuvo dėstoma bažnytinių teisių ir nebuvo bažnytinių teisių literatūros. Dalykas labiau ima kitėti tada, kai išleistos sistematinės bažnytinių teisių kolekcijos. Tai prereformacijos bažnytinių teisių mokslo periodas.

Šiame periode pažymėtina štai kas:

1) Glosės. Tai trumpi žodžių ir sentencijų paaiškinimai, pridėti prie įstatymų tekstų kolekcijose tarp eilučių ar rašto krante. Glosės įdėtos jau Adrijono kolekcijoj.

2) Specialiniai traktatai. Juos sustatė Šv. Tėvai ir Bažnyčios Rašytojai, pav., šv. Ciprijonas, De catholicae Ecclesiae unitate; šv. Ambrozijus, De officiis ministrorum; šv. Grigalius, Liber regulae pastoralis; šv. Izidorius Hispalensis, De ecclesiasticis officiis, ir tt.

3) Bažnytinės teisės buvo dėstomos drauge su teologija, nes jos įėjo į dogmatinę ir moralinę teologiją. Pats dėstymas jų buvo rudimentališkas ir netobulas.

88. II periodas. — Antrasis periodas skirstomas į dvi dalis, būtent, dekretistų ir dekretalistų laikus.

A. 1. Dekretistų periode svarbiausią vietą užėmė Gratianus. Jis, kaip kabėjome aukščiau (n. 59), sustatė bažnytinių teisių kolekciją „Decretum". Tai buvo ne tik kolekcija, bet dar pirmasis moksliškas visų bažnytinių teisių traktatas. Nes Gratianus į jį

įdėjo savo dicta, kur dėstoma daug bendrų teisių pradų, aiškinami kanonai, rodomas kanonų sąryšys, stengiamasi sutaikinti kanonų prieštaravimai ar bent nurodoma, kurių jų reikia laikytis ir tt. Be to, Gratianus pirmasis bažnytinių teisių mokslą išskyrė su teologija ir sudarė atskyrą mokslą. Nes jis Dekretą dėstė skyrium nuo teologijos ir greit įgijo daug mokinių ir sekėjų. Todėl teisingai vadinamas bažnytinių teisių mokslo tėvu.

Dekretistai iš romėnų teisių paėmė egzegetinį metodą ir juridinius pradus. Be to, sujungtos buvo romėnų ir bažnytinių teisių studijos. Iš čia gimė garsusis Bolonijos universitetas, kur suplaukdavo galybės studentų iš įvairių Europos kraštų. Bet kadangi bažnytinės teisės dar šiek tiek žiūrėjo taip pat į teologiją, tai Dekreto dėstytojai vadinosi ne domini ar doctores, kaip vadinosi romėnų teisių dėstytojai, tik magistri, kaip vadinosi teologijos dėstytojai. Tik XII amž. gale ima vadintis doctores.

Kalbamaisiais laikais buvo įprasta studijuoti taip bažnytinės, taip romėnų teisės drauge ir abiejų fakultetuose daktarizuotis. Todėl atsirado daug daktarų utriusque iuris.

2. Antrojo periodo kalbamosios dalies svarbiausių veikalų rūšys yra šios:

1) Dekreto glosės. Jos iš pradžių buvo trumputės ir dedamos sunkesniems Dekreto dalykams paaiškinti. Glosės pirma buvo rašomos tarp tekste eilučių. Todėl vadinosi glossae interlineares. Paskiau glosės buvo rašomos Dekreto krantuose. Todėl vadinosi glossae marginales. Ilgainiui glosės išaiškino visą Dekretą ir sudarė tam tikras knygas. Jos skyrium išleistos vadinasi „Apparatus glossarum Decreti“ ar stačiai „Glossae Decreti“.

Glosių autoriai vadinosi glosatoriai.

2) Summae. Tai trumpas Gratiano Dekreto konspektas.

3) Distinctiones. Tai trumpi ir sistematingi kanoniškų išvadų ar teisių taisyklių rinkinėliai. Kiekvienam dalykui buvo cituojami dicta Gratiani ir reikale aiškinami.

4) Repetitiones. Tuo vardu vadindavosi platesni ir svarbesni kurio įstatymo aiškinimai.

5) Quaestiones. Tai platesni įvairių kanoniškų atvejų nagrinėjimai ir sprendimai.

6) Casus. Tuo vardu vadinosi praktiški atvejų sprendimai.

7) Brocarda seu brocardae. Tai trumpos išvados arba generaliniai pradai, išvesti iš teisių tekstų.

8) Notabilia, apostillae, reportationes. Tai platesnių kanoniškų išvadų rinkiniai.

3. Svarbiausi dekretistai yra šie:

1) Paucapalea. Jis buvo pirmasis Gratiano mokinys. Paucapalea, kaip kalbėjome aukščiau (n. 59), šį tą pakeitė ar nauja

įdėjo Gratiano Dekrete. Be to, sustatė gloses ir summa Decreti.

2) Rolandus Bandinellus. Antrasis Gratiano mokinys. Paskiau tapo kardinolu ir papa Aleksandru III (1159-1181) Rolandus parašė summa Decreti, kur vadinasi Stroma Rolandi.

3) Rufinus, Bazianus (pirmasis utriusque iuris doctor), Huguccio ir tt. Jie parašė summas.

4. Glosatorių mokykla daug į priekį pastūmėjo bažnytines teises.

Jos trūkumai: 1) Glosės labai žodingos ir dažnai tuščios ar be prasmės. 2) Kartais nebebuvo žiūrima į tekstą. Todėl Italijoj ir Germanijoj prigijo šūkis: „Quod non agnoscit glossa, non agnoscit curia". 3) Nekritiškai žiūrima į istorijos ir filosofijos dalykus, pav., Ulpianus (228 m.) ir Iustinianus (565 m.), sakoma, gyvenę prieš Kristų ir tt.

B. 1. Kalbėdami apie dekretalistų periodą, turime pažymėti, kad Bolonijos universitete pirma buvo dėstomas Gratiano Dekretas. Paskiau —quinque compilationes antiquae. Dar paskiau visose mokyklose buvo įsakyta vartoti tik Grigaliaus IX kolekcija. Metodas buvo taip pat egzegetinis. Tai paprastosios lekcijos (lectiones ordinariae). Galop, buvo dėstomos taip pat Bonifaco VIII ir Klemenso V kolekcijos ir kartais Extravagantes. Tai buvo nepaprastosios lekcijos (lectiones extraordinariae).

2. Šioj antrojoj kalbamojo periodo daly buvo rašomi mažne tokie pat rašiniai, kaip ir pirmojoj daly, atsieit, glosės (kur dar vadinosi breviaria), distinctiones, casus, notabilia, lecturae, commentaria ir tt. Nauja—specialiniai bažnytinių teisių traktatai, pav., moterystės, teismo ir tt.

3. Kalbamojo periodo antrosios pusės trūkumas buvo tas kad buvo per daug rūpinamasi iškalba.

4. Svarbiausi dekretalistai buvo šie:

1) Bernardus Papiensis (vyskupas), Summa De matrimonio, Summa de electione, Summa Decretalium, Casus Decretalium.

2) Tancredus (svarbiausias dekretalistas iki Grigaliaus IX), Summa de matrimonio, Ordo Iudiciarius, Apparatus seu glossae in primam, secundam et tertiam compilationem.

3) S. Raymundus de Pennaforte, Summa Gregorii IX Decretalium. Taigi jis buvo ne tik Grigaliaus IX kolekcijos autorius, bet taip pat jos aiškintojas—aiškintojas svarbiausias.

4) Goffredus de Trano (kard.), Summa Decretalium.

5) Inocentas IV, Apparatus seu commentarium in quinque libros Decretalium Gregorii IX.

6) Ioannes de Deo, Liber pastoralis, Liber dispensationum, Summa super certis casibus Decretalium, Liber iudicum, Notabilia, Liber distinctionum, Liber quaestionum ir tt.

7) Bernardus Parmensis de Bolone, Glossae ordinariae in Decretales Gregorii IX, Casus longi, Summa super titulos Decretalium.

8) Henricus de Segusia (cituojamas Hostiensis, nes buvo Hostiensis kardinolas), Summa arba Aurea super titulis Decretalium, Lectura in Decretales Gregorii IX, Lectura in Decretales Innocentii IV.

9) Abbas Antiquus, Lectura sive apparatus ad Decretales Gregorii IX, Lectura in constitutiones Innocentii IV, Distinctiones ir tt.

10) Aegidius de Fuscararіis, Ordo iudiciarius, Lectura in Decretales, Quaestiones, Consilia.

11) G. Durandus, Speculum iudiciale (geriausias anų laikų teismo traktatas), Rationale Divinorum officiorum.

12) Guido de Baysio, Rosarium Decreti, Apparatus seu Commentarium in Sextum.

13) Guilielmus de Montelaudano, Lectura super Sextum, Lectura super Clementinas, Glossa ad tres Extravagantes Ioannis XXII.

14) Zenzelinus de Cassanis, Apparatusad 20 Extravagantes Ioannis XXII.

15) Ioannes Andraeas (garsiausias anų laikų kanonistas, pasaulininkas), Glossa in Sextum, Glossa seu Apparatus in Clementinas, Novella in Sextum, Novella in Decretales Gregorii IX, Additiones ad Speculum iudiciale G. Durandi.

16) Ioannes Calderinus (pasaulininkas), De appellationibus, De interdicto ir tt.

17) Ioannes de Lignano (pasaulininkas), Consilia, Repetitiones, Commentarius in Decretales Gregorii IX, Lectura super Clementinas ir tt.

18) A. Bellamera, Praelectiones in Decretalium libros, Praelectiones in Clementinas, De permutatione beneficiorum ir tt.

19) Baldus de Ubaldis, Lectura super lib. I, II et III Decretalium, Additiones ad Speculum iudiciale Durandi, De schismate ir tt.

20) Petrus de Ancarano (svarbiausias anų laikų Europos kanonistas ir juriskonsultas), Consilia et Responsa in gravissimis contraveriis, Commentaria in Decretales, Lectura super Sextum, Lectura super Clementinas ir tt.

21) Fr. Zabarella arba de Zabarellis (kard.), Repetitiones, Tractatus, Consilia, Quaestiones, Commentaria in quique libros Decretalium, Lectura super Clementinas ir tt.

22) Antonius de Butrio, Commentaria in quinque libros Decretalium, Commentaria in Sextum, Repetitiones, Tractatus, Consilia.

23) Dominicus de Sancto Geminiano, Commentarius in libros Decretalium, Commentarius in Sextum ir tt.

24) Ioannes de Imola, Consilia, Repetitiones, Tractatus de appellationibus, Commentarium in Decretales Gregorii IX, Commentarium in Sextum, Commentarium in Clementinas.

25) Nicolaus de Tudescis, kur dar vadinosi Abbas Siculus seu Modernus ir stačiai Panormitanus (arkivysk. ir pseudopapos Felikso kardinolas, garsus vidurinių amžių kanonistas), Lectura in Decretales, Lectura in Sextum, Lectura in Clementinas, Consilia, Quaestiones, Repetitiones ir tt.

26) Ioannes Franciscus de Pavinis, De visitatione episcoporum, De officio et potestate capituli sede vacante, De decimis, De caritativo subsidio ir tt.

27) Felinus Sandmeus (vysk.), Commentaria in Decretales ir tt.

28) Ioannes Antonius de S. Gregorio (kard.), Tractatus super appellationibus, Commentaria super quartum Decretalium, Commentarium super Decretorum volumina.

29) D. Iacobatius (kard.), De concilio ir tt.

30) Ph. Decius, Commentarii in Decretales ir tt.

31) L. Gómez (vysk.), Collectio decisionum Rotae, Commentaria in regulas Cancellariae Apostolicae, De reservationibus papalibus.

32) A. Beroius, Commentaria super Decretales, Quaestiones, Consilia.

33) Th. Campegius, De auctoritate et potestate R. Pontificis in Ecclesia Dei, De auctoritate sacrorum conciliorum, De residentia pastorum, De pluralitate beneficiorum, De beneficiorum reservatione, De pensionibus, De unionibus ecclesiarum, De coadiutore episcoporum ir tt.

89. III periodas. — 1. III periodas skirstomas į dvi dalis, būtent, nuo Tridento susirinkimo iki XVIII amž. ir nuo XVIII amž. iki Kodekso 1. C. Pirmoji dalis vadinasi klasikinė, nes tada daug buvo garsių kanonistų, daug parašyta garsių bažnytinių teisių veikalų ir labai buvo studijuojamos pačios bažnytinės teisės.

A. 1. Klasikinio periodo savumai yra šie: 1) Mažne visur buvo dėstomas bažnytinių teisių tekstas, būtent, Tridento susirinkimo įstatymai, papos konstitucijos, kongregacijų dekretai ir tt. 2) Greta to, buvo dėstomos institutiones canonicae. Tai generaliniai bažnytinių teisių pradai. 3) Bažnytinių teisių dėstytojai ir rašytojai, apskritai, laikėsi dekretalių eilės ir kai kurie kanonistai tebesilaikė visai egzegetinio metodo, pav., Laymann, González, Fagnani, Passerini, Giraldi ir tt. Kiti kanonistai visą respektyvų teisių mokslą skirstydavo į atskirus titulus logiškąja tvarka, pav., L. Engel, H. Pirhing, A. Reiffenstuel, Fr. Schmalzgrueber ir tt. Dar kiti vartojo tam tikrą sistematinį metodą, pav., Van Espen, Berardi ir tt.

2. Svarbiausi rašytojai yra šie:

1) Ioannes Quintinus (prancūzas, vienuolis), Speculum sacerdotis ir t. t.

2) Franciscus Balduinus (prancūzas), Constantinus, Leges et edicta veterum imperatorum de christianis ir tt.

3) Antonius Augustinus (ispanas), Emendationum et opinionum iuris civilis libri IV, De emendatione Gratiani dialogorum libri duo, Epitome iuris pontificii ir tt.

4) Renatus Choppin, De sacra politia forensi, Monasticon seu de iure coenobitarum.

5) Ioannes Marinus (prancūzas), Exercitationum ecclesiasticarum libri duo, Commentarius historicus de disciplina in administratione poenitentiae, Commentarius historicus ac dogmaticus de sacris Ecclesiae ordinationibus.

6) Christianus Lupus (belgas, vienuolis), Synodorum generalium et provincialium statuta et canones cum notis et historicis dissertationibus ir tt.

7) L. Thomassinus (prancūzas, vienuolis), Vetus et nova Ecclesiae disciplina circa beneficia et beneficiarios ir tt.

8) Ludovicus du Mesnil (prancūzas, S. I.), Doctrina et disciplina Ecclesiae ipsis verbis veterum monumentorum expressa.

9) E. Martene (prancūzas, vienuolis), De antiquis Ecclesiae ritibus, De antiqua Ecclesiae disciplina, De antiquis ritibus monachorum, Commentaria in regulam S. Benedicti ir tt.

10) Th. Ruprecht (vok., vienuolis), Notae historicae universi iuris canonici.

11) I. Biner (vok., S. I.), Apparatus eruditionis ad iurisprudentiam praesertim ecclesiasticam.

12) P. Ballerini (italas), De antiquis tum editis tum ineditis collectionibus et collectoribus canonum usque ad Gratianum (išleido su broliu Jeronimu) ir tt.

13) A. Gallandi (italas), De vetustis canonum collectionibus dissertationum sylloges.

14) M. Lupus (Lupi, italas), De parochis ante annum Christi millesimum ir tt.

15) H. Zoesius (belgas), Commentarii seu praelectiones ad Decretales epistolas Gregorii IX.

16) P. Laymann (vok., S. I.), Ius canonicum seu commentaria in libros Decretales, Conclusiones canonicae de iurisdictione et foro competenti, Quaestiones canonicae de praelatorum ecclesiasticorum electione, institutione et potestate ir tt.

17) A. Barbosa (portugalas, vysk., parašė 20 tomų in fol.), Iuris ecclesiastici universi libri tres, Collectanea doctorum in ius pontificium universum, Collectanea doctorum ad concilium Tridentinum, De officio et potestate episcopi, De officio et potestate parochi, De canonicis et dignitatibus ir tt.

18) Emmanuel González Téllez (ispanas), Commentaria perpetua in singulos textus quinque librorum Decretalium Gregorii IX.

19) I. Dartis (prancūzas), Commentaria in Decretum Gratiani ir tt.

20) H. Vagnereck (vok., S. I.), Commentarium exegeticum sacrorum canonum, seu expositio brevis et clara omnium pontificiarium Decretalium.

21) L. Engel (vok., vienuolis), Collegium universi iuris canonici, Manuale parochorum, Forum competens, Privilegia monachorum ir tt.

22) Petrus Maria Passerini de Sextula (italas, vienuolis), De electione canonica, De hominum statibus et officiis, Regulare tribunal, De electione Summi Pontificis, De indulgentiis ir tt.

23) Pr. Fagnani (italas), Ius canonicum sive commentaria absolutissima in V libros Decretalium.

24) H. Pirhing (vok., S. I.), Ius canonicum in V libros Decretalium distributum, Synopsis Pirhingiana.

25) Antonius Dadinus Alteserra (prancūzas), Commentaria ir Decretales Innocentii.III, In libros Clementinarum commentarii, Ecclesiasticae iurisdictiones vindiciae adversus tractatus de abusu, Asceticon sive originum rei monasticae libri decem ir tt.

26) A. Reiffenstuel (vok., Ord. M.), Ius canonicum universum iuxta titulos Decretalium cum tractatu de regulis iuris, Venetiis 1560, ir tt.

27) F. Krimer (vok., S. I.), Quaestio nes canonicae in V libros Decretalium.

28) P. Leurenius (vok., S. I.), Forum ecclesiasticum, Forum beneficiale, Vicarius episcopalis.

29) Fr. Schmier (vok., vienuolis), Iurisprudentia canonico-civilis, seu ius canonicum universum, Consultationes canonicae de coadiutoribus et coadiutoriis ir tt.

30) Fr. Schmalzgrueber (vok., S. I.), Ius ecclesiasticum universum, Igolstadii 1712 ir tt.

31) Pl. Boeckhn (vok., vienuolis), Commentaria in ius canonicum universum.

32) Ubaldus Giraldi (italas, vienuolis), Expositio iuris pontificii iuxta recentiorem Ecclesiae disciplinam ir tt.

33) I. P. Lancelottus (italas), Institutiones iuris canonici (n. 65).

34) H. Canisius (vok.), Summa iuris canonici, Notae seu commentarium in regulas iuris canonici, Praelectiones academicae de decimis, primitiis et oblationibus et de usuris ir tt.

35) Andr. Vallensis (Del Vaulx, belgas), Paratitla sive summaria et methodica explicatio Decretalium Gregorii IX, De beneficiis.

36) Fr. Zypaeus (belgas), Iuris pontificii novi analytica enarratio, Consultationes canonicae, De iurisdictione ecclesiastica et civili ir tt.

37) I. Stein (vok., S. I.), Summa iuris canonici ir tt.

38) I. Cabassutius (prancūzas), Iuris canonici theoria et praxis, Notitia ecclesiastica conciliorum, canonum veterumque Ecclesiae rituum ir tt.

39) P. Hallaeus (Hally, prancūzas), Institutionum canonicarum libri IV, De censuris ecclesiasticis ir tt.

40) R. Koenig (vok., vienuolis), Principia iuris canonici ad V libros Decretalium.

41) Ioannes Petrus Gibert (prancūzas), Institucions ecclésiastiques, Corpus iuris canonici per regulas naturali ordine dispositus ir tt.

42) R. Masc hat (bohemus), Cursus iuris canonici.

43) Gr. Zallwein (vok., vienuolis), Principia iuris ecclesiastici universalis at particularis Germaniae.

44) Fr. X. Zech (vok., S. I.), Institutiones iuris ecclesiastici ir tt.

45) E. Amort (vok.), Elementa iuris canonici veteris et moderni.

46) I. Bartoli (italas, vysk.), Institutiones iuris canonici.

47) C. Gagliardi (italas), Institutiones iuris canonici communis et neopolitani, De beneficiis ecclesiasticis, De iure patronatus.

48) P. Rebuffus (Rebuffe, prancūzas), Praxis beneficiorum, De pacificis possessoribus, Tractatus nominationum, Tractatus concordatorum ir tt.

49) Navarrus (taip pavadintas) arba Martinus de Azpilcueta (ispanas), Manuale sive enchiridion confessariorum et poenitentium, Consilia et responsa iuxta ordinem Decretalium ir tt.

50) D. Covarrubias (ispanas, vysk.), Epitome de sponsalibus et matrimoniis ir tt.

51) Boetius Epo, De iure sacro vel principiorum iuris pontificii libri tres, Heroicarum et ecclesiasticarum quaestionum libri sex, Antiquitatum ecclesiasticarum syntagma.

52) Fl. Parisius (italas, vysk.), De confidentia beneficiali prohibita ir t. t.

53) H. González (ispanas), Glossema sive commentatio ad regulam VIII cancellariae, De reservatione mensium et alternativa episcoporum.

54) E. Rodrigues (portugalas, Ord. Min.), Quaestiones regulares et canonicae, Nova collectio privilegiorum regularium ab Urbano II usque ad Clementem VIII ir tt.

55) N. Garcia (ispanas), De beneficiis ecclesiasticis, Coloniae 1636.

56) Th. Sánchez (ispanas, S. I.), De sancto matrimonii sacramento.

57) Fr. Suárez (ispanas, S. I.), De legibus, De censuris, De virtute et statu religionis, Defensio fidei catholicae.

58) L. de Miranda (ispanas, Ord. Min.), Directorium seu manuale praelatorum regularium, De sacris monialibus ir tt.

59) E. Chokier (belgas), De iurisdictione ordinarii in exemptos.

60) M. Lotterius (vok.), De re beneficiaria cum decisionibus Rotae Romanae.

61) C. Ant. Thesaurus (italas, S. I.), De poenis ecclesiasticis.

62) Fr. Hallier (prancūzas, vysk.), De electionibus et ordinationibus ex antiquo et novo Ecclesiae iure, De hierarchia ecclesiastica ir tt.

63) P. Fr. Tonduti (prancūzas), De pensionibus ecclesiasticis, De praeventione iudiciali seu de contentione iurisdictionum.

64) I. Ventrigalia (italas, vysk.), Tractatus de iurisdictione archiepiscopi, Praxis rerum notabilium, praesertim fori ecclesiastici.

65) H. Donatus(italas, domininkonis), Rerum regularium praxis resolutoria.

66) Asc. Tamburini (italas, vienuolis), De iure abbatarum et aliorum praelatorum, De iure abbatissarum et monialium.

67) N. Rodriguez de Fermosino (ispanas, vysk.), De legibus ecclesiasticis, De iudiciis, De potestate capituli sede vacante, De officiis et sacris Ecclesiae ir tt.

68) Fr. Bordoni (italas, pranciškonis), Tractatus de professione regulari, Controversiae morales, Decisiones miscellaneae ir tt.

69) I. Gibalin (prancūzas, S. I.), Scientia canonica et hieropolitica, De clausura regulari, De irregularitatibus ir tt.

70) Ioannes Baptista de Luca (italas, kard.), Theatrum veritatis et iustitiae, Relatio Curiae Romanae, Adnotationes ad concilium Tridentinum ir tt.

71) I. Doviatius (Douiat, prancūzas), Specimen iuris canonici apud gallos usu recepti, Histoire du droit canonique ir tt.

72) I. Pignatelli (italas), Consultationes canonicae, 12 tom. in fol.

73) H. Plettemberg (vok., S. I.), Introductio ad ius canonicum, Notitia Curiae Romanae.

74) I. C. Antonelli (italas, vysk.), De iuribus et oneribus clericorum, De regimine Ecclesiae episcopalis, De loco legali, De tempore legali ir tt.

75) Vincentius de Iustis (italas), De dispensationibus matrimonialibus.

76) Franciscus de Mostazo (ispanas), De causis piis (svarbus veikalas).

77) I. Wiesner (vok., S. I.), Ius asylorum, Alienatio canonica rerum temporalium, Disputationes de canonicis impedimentis coniugorum, Institutiones canonicae.

78) Franciscus Antonius Begnudelli Basso, Bibliotheca iuris canonico - civilis practica.

79) Fr. Monacelli (italas), Formularium legale practicum.

80) I. Clericatus (italas), Decisiones sacramentales theologicae, canonicae et legales ir tt.

81) I. Kugler (čekas, S. I.), Tractatus tehologico-canonicus de matrimonio.

82) Ioannes Baptista Riganti (italas), De protonotariis apostolicis, Commentaria in regulas, constitutiones et ordinationes concellariae apostolicae.

83) Benedictus XIV (klasiški veikalai), De servorum Dei beatificatione et beatorum canonizatione, Romae 1747—1749; De synodo dioecesana, Romae 1748; Institutiones ecclesiasticae, Romae 1750, ir tt.

84) F. L. Ferraris (italas, Ord. Min.), Bibliotheca canonica, iuridica, moralis theologica, 9 tom.

85) Chr. Cosci (italas), De separatione thori coniugalis.

86) Fr. Reclusius (italas), Tractatus de re parochiali, Tractatus de concursu parochiali.

87) D. Schram (vok., vienuolis), Institutiones iuris ecclesiastici.

B. 1. Antrojoj trečiojo periodo daly, be bažnytinių įstatymų teksto ir institutiones canonicae, imamos dėstyti viešosios bažnytinės teisės (ius publicum ecclesiasticum). Bažnytinių teisių dėstytojai ir rašytojai vartojo labiausiai du metodus, būtent, kai kurie laikėsi legalinės dekretalių tvarkos, pav., De Angelis, Santi ir k., ir daugumas — sistematinio metodo. Daug išleista viešųjų bažnytinių teisių veikalų, daug vadovėlių, mažiau didesnių visų bažnytinių teisių knygų. Išleista šiek tiek ir specialinių dalykų traktatų.

2. Svarbiausi bažnytinių teisių rašytojai čia buvo šie:

Italijoj:

1) I. Ferrante, Elementa iuris canonici.

2) I. Devoti (arkivyskupas), Institutionum canonicarum Lib. IV, Romae 1829, Ius canonicum universum, Romae 1837.

3) Alexius Aurelius Pelliccia, De christianae Ecclesiae primae, mediae, novissimae politia.

4) Fr. Mercante, Compendio di diritto canonico.

5) C. Latini, Iuris civilis, canonici et criminalis elementa.

6) R. Pecorelli, Iuris eccelsiastici maxime privati institutiones.

7) I. Soglia (card.), Institutiones iuris publici ecclesiastici, Mutinae 1850, ir tt.

8) Ant. Cercia (S. I.), Lezioni di diritto canonico pubblico e privato.

9) P. Giovine, De dispensationibus matrimonialibus consultationes canonicae, Neapoli 1863.

10) I. De Camillis, Institutiones iuris canonici.

11) S. Vecchiotti, Tractatus canonicus de matrimonio, Taurini 1868.

12) I. Ferrari, Theoria et praxis regiminis dioecesani, praesertim sede vacante, Parisiis 1876.

13) C. Tarquini (card., S. I.), Iuris ecclesiastici publici institutiones, Romae 1898.

14) Fr. Nardi, Elementi di diritto ecclesiastico.

15) Ph. De Angelis, Praelectiones iuris canonici.

16) Fr. Santi, Praelectiones iuris canonici, Ratisbonae 1898.

17) Ang. Lucidi, De visitatione sacrorum liminum [4], Romae 1899.

18) Z. Zitelli, Apparatus iuris ecclesiastici, Romae 1886; De dispensationibus matrimonialibus, Romae 1887.

19) Th. Salzano (arkivysk.), Lezioni di diritto pubblico e privato, Institutiones iuris canonici.

20) I. D' Annibale (kard.), Summula theologiae moralis, Compendium in constitutionem Apostolicae Sedis, vulgo Reatinum.

21) S. Sanguineti (S. I.), Iuris ecclesiastici institutiones, Romae 1890, ir tt.

22) I. Mansella, De impedimentis matrimonialibus dirimentibus ac de processu iudiciali in causis matrimonialibus, Romae 1881.

23) F. Cavagnis (kard.), Institutiones iuris publici ecclesiastici [2], Romae 1889, ir tt.

24) C. Lombardi, Iuris canonici privati institutiones.

25) A. Manacorda (vysk.), Specimen iuris et disciplinae ecclesiasticae.

26) Marianus De Luca (S. I.), Praelectiones iuris canonici, Romae 1897; Institutiones iuris publici ecclesiastici, Summa praelectionum in IV, De sponsalibus et matrimonio, De iudiciis ecclesiasticis civilibus.

27) C. Gennari (kard.), Consultazioni morali, canoniche e liturgiche, Questioni morali, canoniche e liturgiche ir tt.

28) P. Gasparri (kard.), Tractatus canonicus de matrimonio, Parisiis 1891, [3]1904; Tractatus de S. Ordinatione, Parisiis 1893; Tractatus de SS. Eucharistia, Parisiis 1897, ir tt.

29) M. Lega (kard.), De iudiciis ecclesiasticis, 1896, [2]1910 ir t. t.

30) G. Sebastianelli (kard.), Praelectiones iuris canonici, 1896, [2]1905.

31) Ad. Giobbio, Lezioni di diplomazia ecclesiastica, 1899; I concordati, 1900, ir tt.

32) B. Ojetti (S. I.), Synopsis rerum moralium et iuris pontificii, Romae 1909,[3]1912; In ius antipianum et pianum ex de reto „Ne temere", Romae 1908; De Romana Curia, Romae 1910, ir tt.

33) F. Cappello (S. I.), Institutiones iuris publici ecclesiastici, Romae 1907—1908; De canonica dioeceseos visitatione, de relatione dioecesana et de visitatione SS. Liminum, Romae 1913, ir tt.

34) Fr. Solieri, Iuris publici ecclesiastici elementa, Romae 1900, ir tt.

35) I. Rossi, Ius publicum ecclesiasticum, 1896; De impedimento impotentiae, De consensu matrimoniali ir tt.

36) P. Mocchegiani (Ord. Min.), Iurisprudentia ecclesiastica, 1904—1905, ir tt.

37) H. M. Pezzani, Commentarium in decretum „Ne temere", Romae 1908; In decisiones Sacrae Romanae Rotae commentarium, Romae 1910.

38) E. Colomiatti, Codex iuris pontificii seu canonici, 9 tom.; Rubricae seu summaria Codicis iuris pontificii.

39) S. De Santi, Institutioni di diritto canonico.

40) C. Galdi, Institutiones canonicae.

41) D. Munerati, Iuris ecclesiastici publici et privati elementa[4], Romae 1926; Addenda et mutanda in tractatu de matrimonio, Taurini 1908.

42) A. Nasoni, Iuris canonici compendium.

43) Fr. Barba, Il diritto pubblico ecclesiastico, 2 tom.

Prancūzijoj:

1) D. A. Affre (arkivysk.), Administration temporelle des paroisses, Paris 1845. De la propriété des biens ecclésiastiques, Paris 1837, ir tt.

2) M. André, Cours alphabétique et méthodique de droit canonique[3], Paris 1860, ir tt.

3) Th. Gousset (kard.), Exposition des principes du droit canonique, Observations sur une memoire adressé a l'épiscopat ir tt.

4) M. Bouix, Du concile provinciale, 1850; Tractatus de principiis iuris canonici, Paris 1852; De iudiciis ecclesiasticis, Paris 1855; Tractatus de episcopis et synodo dioecesana, Paris 1859; Tractatus de curia romana, Parisiis 1859; Tractatus de capitulis, Parisiis 1862; De iure regularium, Parisiis 1867; Tractatus de papa, Parisiis 1869—1870; Tractatus de parocho, Parisiis 1880, ir tt.

5) Fr. Maupied, Iuris canonici universi compendium, 2 t.

6) D. Craisson, Manuale totius iuris canonici, Elementa iuris canonici, De la sepulture ecclésiastique ir tt.

7) I. Fr. André, Analyse du corpus iuris canonici.

8) E. Grandclaude, Ius canonicum iuxta ordinem Decretalium, Parisiis 1882.

9) E. Roquette, Institutiones iuris canonici publici et privati, Institutiones iuris canonici.

10) A. Tardif, Histoire des sources du droit canonique.

11) H. I. Icard, Praelectiones iuris canonici.

12) A. Bonal, Institutiones canonicae, Tolosae 1884, 2 tom.

13) L. Huguenin, Expositio methodica iuris canonici, 1887.

14) M. Bargilliat, Praelectiones iuris canonici, Parisiis 1903, ir tt.

15) A. Pillet, Ius canonicum generale, Parisiis 1895.

16) G. Deshayes, Memento iuris ecclesiastici publici et privati, Parisiis 1895.

17) Thephany, Exposition du droit canonique, Parisiis 1898.

18) A. Tiloy, L'administration des fabriques et de la police du culte, Paris 1903.

19) Duballet, Cours complet du droit canonique et de iurisprudence canonique civile, Parisiis 1896.

20) S. Many, Praelectiones iuris canonici, Parisiis 1903—1905.

21) Alb. Battandier, Guide canonique [3], Paris 1905.

22) A. Boudinhon, La nouvelle législation de l'index, Paris 1899; Le mariage religieux e le procès en nullité, Paris 1900, ir tt.

23) G. Périés, La procédure canonique moderne dans les causes disciplinaires et criminelles, Paris 1898.

Ispanijoj, Portugalijoj ir Lot. Amerikoj:

1) I. Ponsius (S. I.), De antiquitatibus iuris canonici, Spoleti 1807, ir tt.

2) Isidorus de la Pastora y Nieto, Diccionario de derecho canónico ir tt.

3) H. Villela de Castro-Taveres, Compendio de direito ecclesiástico, Refice in Brasilia 1855.

4) I. Donoso, Instutiones del derecho canónico americano.

5) Regues, Derechos de la Iglesia, del Estado y de la familia, Barcinonae 1868.

6) A. Mauti, Elementos de derecho publico eclesiástico, Quito 1869.

7) R. F. Concha, Derecho publico eclesiástico, Santiago de Chile 1872.

8) Antonius de Souza Monteiro, Compendium iuris canonici, Conimbricae 1876.

9) Fr. Gómez Salazar et V. de la Fuente, Tratado teórico práctico de prodedimientos eclesiásticos, Matriti 1868,

4 tom.; Lecciones de disciplina eclesiástica, Matriti 1880, 2 tom.

10) V. la Fuente, Ecclesiasticae disciplinae lectiones, Matriti 1866.

11) Fr. Gómez Salazar, Institutiones de derecho canónico, Legione ^{3}1892, ir tt.

12) I. Anguirre, Curso de disciplina eclesiástica, Matriti 1871.

13) I. Calasanctius (kard.), Compendium iuris canónici, Barcinone 1882; De dignitate et officiis episcoporum et praelatorum tractatus canonico-moralis, Romae 1900, ir tt.

14) M. Aguilar (vienuolis), Scientiae iuridicae compendium, 1902, ^{2}1904.

15) A. Manjón, Derecho eclesiástico general y espanol, Granatae 1884.

16) Morales, Institutiones de derecho canónico, Matriti 1895.

17) P. Golmayo, Instituciones de derecho canónico.

18) I. Iuseu y Castanera, Instituciones de derecho canónico general y particular de Espana.

19) R. O. Callaghan, Derecho canónico, 3 tom.; Práctica parroquial o método para gobernar bien una parroquia.

20) I. M. Carramolino, Elementos de derecho canónico.

21) I. M. Campos y Pulido, Legislación y jurisprudencia canónica novisima y disciplina particular de Espana, Matriti 1914 — 1917, 3 tom.; Las Capellanias colativas en Espana, Matriti 1910.

22) C. Silva Cotapos, Nociones de derecho canónico.

23) Marqués de Olivart, Del aspecto internacional en la Cuestión Romana, Matriti 1893.

24) Emmanuel de la Pena y Fernández, Ius publicum ecclesiasticum, Hispali 1900.

25) Pérez, Institutiones iuris publici ecclesiastici, Tarracone 1901.

26) Fr. Roldán, Ius publicum ecclesiasticum.

27) I. Cadena y Eleta (arkivysk.), Tratado teóretico práctico de procedimientos eclesiásticos en materia civil y criminal, Matriti 1894; Proyecto de Código procesal canónico, Matriti 1895.

28) Ant. López Peláez (arkivysk.), El derecho espanol en sus relaciones con la Iglesia, 1902; La censura eclesiástica, 1904; Estudios canónicos, 1906; El presupuesto del clero, 1910; El derecho y la Iglesia^{4}, 1917, ir tt.

29) M. Abella, Manual de desamortización, Matriti 1897; Manual del matrimonio civil y canónico, Matriti 1889, ir tt.

30) I. B. Ferreres (S. I.), Los esponsales y el matrimonio según la novisima disciplina, Barcelena 1908; De vasectomia duplici nec non de matrimonio mulieris excisae, Madrid 1913, ir tt.

31) I. Aguilar Jiménez, Nueva legislación sobre esponsales y matrimonio, Matriti 1909, ir tt.

32) Amor Ruibal, La amoción administrativa de los párrocos, 1912; Esponsales y matrimonio, 1913.

33) Fr. Regis Planchet, Procedimientos eclesiásticos en causas criminales ir tt.

34) P. Romero, Prodromus ad ius canonicum universum seu prolegomena iuris canonici.

35) L. Alier, Manual para uso del clero espanol, Barcinone 1908, ir tt.

36) J M. Antequera, La desamortización eclesiástica, Matriti 1885, ir tt.

37) M. Arquer, Novisima disciplina sobre esponsales y matrimonio, Barcinone 19 0; Los dias festivos, Barcinone 1912, ir tt.

38) J. Pellicer y Guiu, Tratado teóretico-práctico de derecho civil, procesal, penal y administrativo para usu del clero, Caesaraugustae, 2 tom., ir tt.

Anglijoj ir Š. Amerikos J. Valstybėse:

1) Smith, Elements of Ecclesiastical Law, Neo Eboraci 1890, ir tt.

2) P. L. Makée, Institutiones iuris ecclesiastici tum publici tum privati, Romae 1898, ir tt.

3) I. N. Gignac, Compendium iuris canonici ad usum cleri canadensis, 1901.

4) A. Bachofen (O. S. B.), Compendium iuris regularium, Neo-Eboraci 1903, ir tt.

5) Ethelredus L. Tauton, The law of the Church (Cyclopedia pro iure canonico pro iis qui anglice loquuntur), Londini 1906.

Belgijoj ir Olandijoj:

1) F. P. Van de Burgt, Tractatus de matrimonio, Sylvae Ducis 1859.

2) Daris, Praelectiones canonicae, Leodii 1872, 5 tom.

3) H. I. Feije, De matrimoniis mixtis, Lovanii 1847; De impedimentis et dispensationibus, Lovanii 1885.

4) P. I. B. De Herdt, Praxis capitularis, Lovanii 1881.

5) Brabandère (vysk.), Iuris canonico-civilis compendium, Brugis 1881, [7]1903.

6) I. de Becker, De sponsalibus et matrimonio praelectiones canonicae [3], Lovanii 1903, ir tt.

7) M. Piat, Praelectiones iuris regularis [2], 1907.

8) P. Bastien (O. S. B.), Directoire canonique à l'usage des Congrégations à voeux simples [2], Mared. 1911.

9) A. Vermeersch (S. I.), De religiosis institutis et personis [2], Brugis 1907; De prohibitione et censura librorum [4], Romae 1904; De forma sponsalium et matrimonii post decretum „Ne te mere", Brugis 1908; De vocatione religiosa et sacerdotali, Bruges 1903, ir tt.

10) A. De Smet, De sponsalibus et matrimonio [2], Brugis 1912.

Vokietijoj, Austrijoj, Šveicarijoj, Lenkijoj ir tt.:

1) A. Schmidt (S. I.), Elementa iuris ecclesiastici, Thesaurus iuris ecclesiastici, potissimum germanici.

2) I. A. De Zallinger (S. I.), Institutionum iuris naturalis et ecclesiastici publici libri V, Institutiones iuris ecclesiastici, maxime privati ir tt.

3) A. Gambsiaeger, Ius ecclesiasticum, Heildelb 1815.

4) M. Schenkl (vienuol.), Institutiones iuris ecclesiastici.

5) I. A. Sauter, Fundamenta iuris ecclesiastici catholicorum.

6) Fr. A. Frey, Kritischer Kommentar über das Kirchenrecht.

7) A. Muller, Lexikon des Kirchenrechts [3], Wurz 1841.

8) N. Cherrier, Enchiridion iuris ecclesiastici, Pestini 1855.

9) Ginzel, Handbuch des neusten in Oesrerrech gentenden Kirchenrechts, Wien 1857 — 1862, 2 tom.

10) Porubski, Ius ecclesiasticum catholicorum [2], Agriae 1858.

11) Fr. M. Permaneder, Die kirchliche Baulast, München 1838.

12) Slotwinski, Institutiones iuris ecclesiastici, Cracoviae 1839.

13) Krasicki (Vilniaus vysk.), Prawo kanoniczne krôtko zebrane, Wilnae 1863.

14) Winkler, Lehrbuch des Kirchenrechts, Luzern 1862-1878.

15) Th. Pachmann, Lehrbruch des Kirchenrechts, Wien 1963, 1886.

16) I. A. Schoepf, Handbuch des katholischen Kirchenrechts, Schauffhausen 1866.

17) I. Bangen, Instructio practica de sponsalibus et matrimoniis, Monasteriis 1858—1860.

18) Moy, Geschichte des Eherechts, Regensburg 1838.

19) Fr. Boeninghausen, Tractatus iuridico — canonicus de irregularitatibus.

20) G. Phillips, Kirchenrecht, Regensburg 1855, ir tt.

21) I. Fessler (vysk.), Die Provincialkonsilien und Diöze-

sansynoden, Innsbruck 1849; Der kanonische Process, Wien 1860, ir tt.

22) C. Fr. Rosshirt, Lehrbuch des Kirchenrechts ir tt.

23) F. Walter, Lehrbuch des Kirchenrechts.

24) Rittner, Prawo kościelne katolickie, Leopoli 1878–9.

25) I. R. Kurschker (kard.), Das Eherecht der katholischer Kirche, Die gemischten Ehen.

26) I. Papp-Szilagyi, Enchiridion iuris Ecclesiae Orientalis catholicae, Magno Varadini 1862,²1880.

27) H. Laemmer, Institutionen des katholischen Kirchenrechts, Friburgi 1886- 1892; Zur Kodifikation des kanonischen Rechts, Friburgi 1899.

28) I. Weber, Die kanonische Ehehindernisse,⁴ Friburgi 1886, ir tt.

29) R. Scherer, Handbuch des Kirchenrechts, Lips. 1886.

30) H. Gerlach, Lehrbuch des katholischen Kirchenrechts.

31) Fr. I. Sentis, De iure testamentorum a clericis saecularibus ordinandorum, Romae 1862, ir tt.

32) Demkó, Ius ecclesiasticum, Agriae 1888.

33) Fr. Laurin, Der Cölibat der Geistlichen nach canonischen Rechte, Wien 1880; Introductio in ius matrimoniale, Vindobonae 1895, ir tt.

34) S. Aichner (vysk.), Compendium iuris ecclesiastici, Brixinae 1862, ⁹1900.

35) I. Hengenroether (kard.), Katholische Kirche und schristlicher Staat ir tt.

36) Ph. Hergenroether, Die Appellationen nach Decretalrechts, Eichstadt 1875, ir tt.

37) Ph. Hergenroether — J. Hollweck, Lehrbuch des katolischen Kirchenrechts, Freiburg i. Br. 1905.

38) I. Freissen, Geschichte des katholischen Eherechts, Paderborn 1888,² 1893.

39) F. Vering, Lehrbuch des katholischen, orientalischen und protestantischen Kirchenrechts, Freiburg i. Br. 1881, ir tt.

40) Fr. Q. Kober, Kirchenbaum, Tübingen 1863; Die deposition und degradition, Tübingen 1867, ir tt.

41) Fr. Maassen, Geschichter der Quellen und Literatur des kanonischen Rechts in Abendlande bis zum Ausgang des Mittelalters, Gratz 1870, ir tt.

42) J. Holweck, Das kirchliche Buchverbot², 1897; Die kirchlichen Strafgesetze, Mainz 1899, ir tt.

43) Gross, Lehrbuch des katholischen Kirchenrechts, Wien 1896,²1900.

44) Ph. Schneider, Fontes iuris ecclesiastici novissimi, Ratisbonae 1895.

45) Fr. X. Wernz (S. I.), Ius Decretalium, Prati-Romae 1898-1913, I-VI (labai svarbus veikalas).

46) Fr. Heiner, Grundniss des katholischen Eherechts[5], Münster 1905 ir tt.

47) M. Nassalski, Formularium legale.

48) N. Milasch, Das Kirchenrecht des morgenlandischen Kirche.

49) J. Haring, Das neue Ehedecret, Graz 1907, ir tt.

50) J. B. Sägmüller, Lehrbuch des katholischen Kirchenrechts, Friburg 1900, [2] 1909.

51) J. Laurentius (S. I.), Institutiones iuris ecclesiastici, Friburg 1903, [2] 1908.

52) C. I. Vidmar (vienuol.), Compendium repetitorium iuris ecclesiastici[3], Viennae 1907.

53) R. Molitor (vienuol.), Religiosi iuris capita selecta, 1909.

54) M. Leitner, Lehrbuch des katholischen Eherechts, Paderbron 1902, ir tt.

55) D. M. Prümmer (dom.), Manuale iuris ecclesiastici, Friburg 1907.

90. IV periodas. — 1. Po Kodekso I. C. jau daug prirašyta bažnytinių teisių veikalų. Štai jie:

1) J. Maroto, Institutiones iuris canonici, Matriti 1919, I ir II 1.

2) G. Cocchi, Comentarium in Codicem I. C., Taurinorum Augustae, 1920 - 1931, I—V.

3) Al. Blat (dom.), Commentarium textus Codicis I. C., Romae 1921 1931, 5 tom. (egzegetinis metodas).

4) A. Toso, Ad Codicem I. C. commentaria minora, Romae 1921 sq.

5) P. I. Ferreres, Institutiones canonicae[2], Barcinone 1920, I-II.

6) Bargilliat, Institutiones iuris canonici[34], Parisiis 1921, I—II.

7) D. M. Prümmer, Manuale iuris canonici[5], Friburgi in Br. 1927.

8) A. Vermeersch et I. Creusen, Epitome iuris canonici, Mechliniae — Romae 1921 - 1930, I—II[4], III[3].

9) Badii, Institutiones iuris canonici[2], Florentiae 1922, I-II.

10) A. De Meester, Iuris canonici et iuris canonico—civilis compendium, Brugis 1923, I—IV.

11) I. Chelodi, Ius de personis, Tridenti 1922; Ius matrimoniale[3], Tridenti 1921; Ius poenale, Tridenti 1920.

12) M. F. Cappello, Tractatus canonico — moralis de censuris [2], Taurinorum Augustae 1925; Tractatus canonico - moralis de sacramentis, Taurinorum Augustae 1921; Tractatus canonico - moralis de matrimonio; Summa iuris canonici, Romae 1928 — 1930, I-II; Summa iuris publici ecclesiastici, Romae 1928.

13) H. I. Cicognani, Ius canonicum, Romae 1925, I—II.
14) F. Claeys Bouuaert et G. Simenon, Manuale iuris canonici[2], Gandae et Leodii 1926.
15) E. Eichmann, Lehrbuch des Kirchenrechts, Paderborn 1923; Das Strafrecht des Codex I. Canonici, Paderborn 1920; Das Prozessrecht des C. I. C., Paderborn 1921.
16) Pr. Cerato, Censurae vigentes[2], Pataviae 1921.
17) A. D. Cipollini, De censuris, Taurini 1925.
18) I. Noval, De processibus, Romae 1920.
19) P. Roberti, De processibus, Romae 1926-1930, I—II; De delictis et poenis, Romae 1930, I 1.
20) R. Salucci, Il diritto penale, Subiaci 1926—1930, I—II.
21) I. Sole, De delictis et poenis, Romae 1920 (egzeget. met.).
22) Fr. X. Wernz-P. Vidal, Ius canonicum, Romae 1928, V—VI.
23) B. Ojetti, Comentarium in Codicem I. C., Romae 1927-1931, I-II (egzeget. met.).
24) M. Leitner, Handbuch des katholischen Kirchenrechts, Regensburg 1921—1924, I—IV[2]; Lehrbuch des katholischen Eherechts[3], Paderborn 1920.
25) P. T. Schäfer, Das Eherecht[9], 1924; Compendium de religiosis, Münster 1931.
26) A. De Smet, De sponsalibus et matrimonio[4], Brugis 1927, I-II.
27) Th. M. Vlaming, Praelectiones iuris matrimonii[3], Bussum in Holandia 1919, I-II.
28) A. Bevilaqua, De episcopi seu ordinarii ex novo Codice canonico iuribus et obligationibus, Romae 1921.
29) J. Pighi, De sacramento matrimonii[2], Veronae 1921.
30) S. Raia, De matrimonio, Napoli 1918.
31) C. Zetta, Il matrimonio, Romae 1920.
32) B. Lijdman, Introductio in ius canonicum, Bussum in Holandia 1924-1929, I—II.
33) Conte P. M. a Coronata, Institutiones iuris canonici, Romae 1928—1931, I—II.
34) P. Gillet, La personnalité juridique en droit ecclésiastique, Malines 1927.
35) T. Gotlob, Der abendlandische Chorepiskopat, Bonn 1928.
36) R. Kostler, Wörterbuch zum Codex I. C., München 1928—1930.
37) G. Stocchiero, Il Codice del clero, Vicenza 1928.
38) A. Jemolo, Elementi di diritto ecclesiastico, Firenze 1927.
39) A. Koeniger, Katholische Kirchenrecht, Freiburg i. Br. 1926.

40) H. Lanier, Guide pratique de la procédure matrimoniale en droit canonique, Paris 1927.
41) M. Bierbaum, Das Konkordat, Freiburg i. Br. 1928.
42) G. Vromant, De bonis Ecclesiae temporalibus, Lovanii 1927; Ius missionariorum, De personis, Lovanii 1929, I—II.
43) Fr. C. Piontek, De indulto exclaustrationis necnon saecularizationis, 1925.
44) Abraham Władysław, Zawarcie małżeństwa w pierwotnem prawie polskiem, 1925.
45) J. Zaplotnik, De vicariis foraneis, Washingtonii 1927.
46) Ign. Grabowski, Prawo kanoniczne wedlug Kodeksu[2], Leopoli 1927.
47) H. Insadowski, Ustrój prawny Kościola Katolickiego, Lublini 1926.
48) M Sopcko, Rodzina w prawodawstwie na ziemiach polskich, Vilnae 1926.
49) B. Wilanowski, Dookola nowego Kodeksu, Vilnae 1927; Rozwój historiczny procesu kanonicznego, Vilnae 1929.
50) I. B. Sägmüller, Lehrbuch des katholischen Kirchenrechts[4], Freiburg 1930.
51) Ch. Augustine, A commenraty on the new Code of Canon Law, St. Louis. Mo. 1918—1930, I—VII.
52) L. Fanfani, De iure religiosorum, Romae 1920.
53) S. D' Angelo, Parocho e parochia, Girave 1921; La Curia dioecesana, Girave 1922.
54) M. De Arquer, El error comun y le jurisdicción eclesiástica, Barcelona 1927.
55) Haas Alban, Das Interdicht nach geltendem Recht, Bonn 1929.
56) N. Hilling, Das Personrecht des Codex I. C., Paderborn 1924.
57) A. Perathoner, Das kirchliche Gesetzbuch[5], Bressanone 1931.
58) A. Van Hove, Commentarium Lovanense in Codicem I. C., Prolegomena, Mechliniae 1928; De legibus ecclesiasticis, Mechliniae 1930.
59) P. Chrétien, De matrimonio, Metis 1927.
60) A. Knecht, Handbuch des katholischen Eherechts, Freiburg i. Br. 1928.
61) J. Pejska, Ius canonicum religiosorum, Friburgi i. Br. 1927.
62) St. Sipos, Enchiridion iuris canonici[2], Pécs 1931.
63) P. Vito, Questioni canoniche, Napoli 1926—1929, I—III.
64) G. Buonocore, Il sacramento del matrimonio nel diritto canonico, Roma 1929.
65) L. De Mauri, Regulae iuris, Mediolani 1928.

66) F. J. Schenk, The matrimonial impediments of mixed religion and disparity ox cilt, Waschington 1929.

67) G. Michiels, Normae generales iuris canonici, Lublini 1929, I—II.

68) D. Schiappoli, Corso di diritto ecclesiastico, Napoli 1930.

69) Cl. V. Bastnagel, The appointment of parochial adjutants aut assistants, Washington 1930.

70) Fr. Blanco Nájera, Derecho Funeral, Madrid 1930.

71) F. Cimetier, Les sources du droit ecclésiastique, Paris 1930.

72) H. J. Conrad, Die iurisdictio delegata in römischen und kanonischen Recht, Köln 1930.

73) E. J. Conran, The interdikt, Washington 1930.

74) J. M. Costello, Domicile and quasi-domicile, Washington 1930.

75) Faggioli Emilio, Elementi di anministrazione ecclesiastica, Torino 1930.

76) W. H. O'Neil, Papal rescripts of favor, Washington 1930.

77) F. Schönsteiner, Grundniss des Ordensrechts, Wien 1930.

78) I. Bernhart, Der Watikan als Thron der Welt, Leipzig 1930.

79) I. C. Revert, El derecho penal eclesiástico vigente en Ibero-America y su proceso histórico, Totana s. Baenaventura 1930.

80) Terry A. William, Stode Fees, Washington 1930.

81) V. del Giudice, Sul potere giurisdizionale dei tribunali ecclesiastici nelle cause di nullitá dei matrimoni preconcordatari, Padova 1931.

82) Fr. Haar, De matrimoniis mixtis, Taurini 1931.

83) S. Suárez, De remotione parochorum, Romae 1931.

84) G. Oesterle, Praelectiones iuris canonici, Romae 1931.

85) K. Hohenlobe, Grundlegende Fragen des Kirchenrechts, Wien 1931.

86) E. von Kienitz, Generalvikar und Official auf Grund des Codex Iuris Canonici, Freiburg i. Br. 1931.

87) M. Le Grand, Le chapitke cathédral de Langres de la fin du XII au concordat de 1516 Paris 1931.

88) J. Creusen. Het kloosterleven volgens het kerkelijk recht, Leuven 1931.

89) D. Jorio, La communione agli infirmi, Roma 1931.

90) A. Roul, L'Eglise catholique et le droit commun, Paris 1931.

91) K. Šaulys, Susituokusiųjų nežinia kur dingimas ir naujos jungtuvės, Kaunas 1921, [2]1925; Kanoniškojo proceso teisė, Kaunas 1927.

92) A. Viscont, Tractatus canonicus de matrimonio rato et non consummato, Romae 1928.

93) P. Malakauskis, Vyskupų rinkimai, Kaunas 1919; Moterystės teisės, Kaunas-Klaipėda 1923 1926, I-II; Diecezinis sinodas, Kaunas 1926; Civilinės jungtuvės, Kaunas 1926; Baudžiamosios teisės, Kaunas 1928; Konkordatai ir Lietuvos konkordatas, Kaunas 1928; Katalikiška mokykla, Kaunas 1929; Katalikiškos draugijos, Kaunas 1930; Bažnytinė cenzūra ir draudžiamosios knygos, Kaunas 1931; Viešosios bažnytinės teisės, Kaunas 1931; Dvasiškių teisės, privilegijos ir priedermės, Kaunas 1931; Bažnytinių teisių šaltiniai, Kaunas 1931.

V SKYRIUS.

Citavimas.

91. Medžiaga. — 1. Corpus I. C., 2. Corpus Iuris Civilis, 3. Codex I. C., 4. Papos raštai, 5. Kongregacijų raštai, 6. Bažnytinių susirinkimų įstatymai, 7. Vyskupų raštai, 8. Šv. Raštas ir švento Tomo Summa, 9. Šiaip jau knygos ir žurnalai.

92. Corpus I. C. — 1. Gratiano Dekretas cituojamas šiaip:

1) Pirmoji dalis — žymimas kanonas arba kaputas ir distinkcija. Pavyzdys — c. 3, D. XII. Jis skaitomas: Decretum Gratiani, pars prima, caput tertium, distinctio duodecima.

2) Antroji dalis — žymimas kanonas arba kaputas, causa ir quaestio. Pavyzdys — c. 61, C. XVI, q. 1. Skaitoma: Decretum Gratiani, pars secunda, caput sexagesimum primum, causa sexta decima, quaestio prima.

Be to, XXXIII causa quaestio 3 cituojama kaputais, distinkcijomis ir pridedama de poenit. Pavyzdys — c. 3, D. VII, de poenit. Skaitoma: Decretum Gratiani, causa tricesima tertia, quaestio tertia, caput tertium, distinctio septima de poenitentia.

3) Trečioji dalis—žymimas caput, distinctio ir pridedama de cons. Pavyzdys — c. 3, D. V, de cons. Skaitoma: Decretum Gratiani, pars tertia, caput tertium, distinctio quinta de consecratione.

2. Decretales Grigorii IX cituojama: žymimas caput, X, titulo antraštė, knyga ir titulo skaitlinė. Pavyzdys — c. 7, X, *de electione et electi potestate*, I, 6. Skaitoma: Decretales Gregorii IX, liber primus, titulus sextus de electione et electi potestate, caput septimum.

3. Sextus Bonifacii VIII cituojamas: žymimas caput, titulo antraštė, knyga, titulo skaitlinė ir pridedama in VI⁰. Pavyzdys — c. 1, *de exceptionibus*, II, 12, in VI⁰. Skaitoma: Sextus Bonifacii VIII, liber secundus, titulus duodecimus de exceptionibus, caput primum.

Be to, Regulae Iuris cituojamos, pav., šiaip: Reg. 64, R. I., in VI⁰. Skaitoma: Regulae Iuris in VI⁰, regula sexagesima quarta.

4. Clementinae cituojamos: žymimas caput, titulo antraštė, knyga, titulo skaitlinė ir pridedama in Clem. Pavyzdys — c. 2, *de verborum significatione*, V, 5, in Clem. Skaitoma: Clementinae arba Decretales Clementis V, liber quintus, titulus quintus de verborum significatione, caput secundum.

5. Extravagantes Ioannis XXII: žymimas caput, titulo antraštė, titulo skaitlinė ir pridedama in Extravag. Ioan. XXII. Pavyz-

dys — c. 2, *de electione et electi potestate*, tit. I, in Extravag. Ioan. XXII. Skaitoma: Extravagantes Ioannis XXII, titulus primus de electione et electi potestate, caput secundum.

Be to, Extravagantes communes cituojamos: žymimas caput, titulo antraštė, knyga, titulo skaitlinė ir pridedama in Extravag. com. Pavyzdys — c. 1, *de sepulturis*, III, 6, in Extravag. com. Skaitoma: Extravagantes communes, liber tertius, titulus sextus de sepulturis, caput primum.

Pastebėjimas. — Jeigu vienas tėra caput, tai žymimas c. un. Skaitoma: caput unicum.

93. Corpus Iuris Civilis. — 1. Institutiones Iustiniani, pav.: § 1. I, *De patris potestate*, I. 9. Skaitoma: Institutiones Iustiniani (I.), liber primus (I.), titulus nonus (9) de patris potestate, § prima (§ 1). Galima ir šiaip cituoti: pr. 1. I, *De patris potestate*, I. 9; arba stačiai: pr. arba § 1. I. I. 9.

2. Digesta seu Pandectae, pav.: fr. 1. pr. D, *De iustitia et iure*, I. 1. Skaitoma: Digesta (D), principium fragmenti primi (fr. 1. pr.), liber primus (I.), titulus primus (I) de iustitia et iure. Galima ir šiaip cituoti: fr. 1. § 1. D, *De iustitia et iure*, I. 1; arba stačiai: fr. 1. pr. arba § 1. D. I. 1, ir: fr. 1 § 1. ff. I. 1.

3. Codex Iustinianus, pav: 1. (arba c, kas reiškia constitutio) 1. pr. (arba § 1.) C, *De Summa Trinitate et fide catholica*, I. 1. Skaitoma: principium arba § 1 legis primae Codicis, libri I, tituli 1 de Summa Trinitate et fide catholica. Galima cituoti ir šiaip: 1. 1. pr. (arba § 1.) C. I. 1.

4. Novellae, pav.: Nov. I. (arba Auth. I.) praef. arba epil., arba c. 1, arba pr. arba § 1. Skaitoma: Novellae (arba Authenticae) I. praefatio (arba epilogus, arba caput 1., arba principium 1, arba § 1). Galima cituoti ir stačiai: Nov. I. c. 1. § 1.

94. Codex I. C. — Kodeksas Iuris Canonici cituojamas pirmąjį kartą, pav.: Cod. I. C. arba C. I. C., can. 1770, § 2, n. 3. Nepirmąjį kartą: can. 1770, § 2, n. 3. Skaitoma: Kodeksas Iuris Canonici, can. 1770, § 2, numerus 3. Jeigu kanonas turi numerį ir neturi §, tai cituojama, pav., šiaip: can. 1560, n. 3. Lietuviškai cituojama: Kodeksas I. C., kan. 1770, § 2, n. 3, respektyviai kan. 1560, n. 3. Atbulai, nereikia cituoti knygų, titulų, sekcijų ir tt.

95. Papos raštai.—Papos raštai cituojami: žymimas papos vardas, rašto rūšys ir pirmieji žodžiai (įvardijimas) ir data. Pavyzdys — Benedictus XIV, ep. encycl. „Satis Vobis", 17 nov. 1741. Kitų papos raštų rūšys žymimos: const. (constitutio), litt. ap. (litterae apostolicae), ep. (epistola), allocut. (allocutio), encycl. (encyclica), decr. (decretum), instr. (instructio), declar. (declaratio), motu proprio, rescript. (rescriptum) ir tt. Kartais ne-

įvardijama paties rašto. Tai dažniausiai daroma dekretuose ir reskriptuose. Tada cituojama, pav., šiaip: P i u s VI, rescript. ad Card. Archiep. Mechlinien., 13 iul. 1782.

Be to, Syllabus errorum cituojamas: Syllabus errorum, prop. 5.

96. Kongregacijų raštai. — Kongregacijų raštai cituojami šiaip: žymimas kongregacijos vardas, bylos vardas (jis sudaromas iš tos vyskupijos vardo, kurios yra pati byla) ir data. Kongregacijų vardai rašomi sutrumpintai: S. C. S. Off. (Sacra Congregatio Sancti Officii), S. S. Consist. (S. C. Consistorialis), S. C. de Religiosis, S. C. de Prop. Fide (S. C. de Propaganda Fide), S. R. C. (Sacrorum Ritum Congregatio), S. C. Caeremonial., S. C. pro Neg. Eccles. Extraordin. (S. C. pro Negotiis Ecclesiasticis Extraordinariis), S. C. de Seminariis et Universitatibus, S. C. pro Eccl. Orient. (S. C. pro Ecclesia Orientali), S. C. Ep. et Reg. (S. C. Episcoporum et Regularium), S. C. Indulg. (S. C. Indulgentiarum), S. C. Inqu. (S. C. Inquisitionis). Be to, Rotos tribunolas cituojamas S. R. Rota (Sacra Romana Rota), Secretaria Status — Secret. Status ir t. t. Pav.: S. C. Consist., *Romana*, 28 nov. 1911; S. C. C., *Augustana*, 10 ian. 1602; S. R. C., *Lemovicen.*, 2 apr. 1875 ir tt. Kartais bylos nežymima. Taip įprastai daroma dekretuose, pav., S. C. S. Off., decr. 1 aug. 1907.

97. Bažnytinių susirinkimų įstatymai. — 1. Visuotiniai susirinkimai cituojami: žymimas susirinkimo vardas ir skaitlinė, metai ir kanonas ar caput. Pav., Conc. Lateranen. IV (1215), can. 4. Jeigu visuotinis susirinkimas įdėtas yra Korpuse I. C., tai galimas pagal paskutinįjį cituoti.

Tridento susirinkimas cituojamas, pav., šiaip: Con. Trident., sess. VII, *de Sacramentis in genere*, can. 1; sess. XXIV, *de ref matrim.*, c 1, 7. Čia can. reiškia kanoną ir c. — caput.

Vatikano susirinkimas cituojamas, pav.: Conc. Vatican., sess. IV, c. III, *de vi et ratione primatus Romani Pontificis.* Čia c. reiškia caput ir žodžiai — kaputo antraštę.

2. Plenariniai ir provincialiniai susirinkimai cituojami, pav.: Conc. plenar. Baltimorien. (1866), can. 7; conc. provinc. Avenion. (1849), can. 2.

3. Diecezinių sinodai cituojami, pav.: Syn. Pisana (1920), const. 5.

Žemaičių sinodai cituojami, pav., Syn. Samogitien. seu Mednicen. V (1752), sess. II, c. VIII, n. I.

98. Vyskupų raštai. — Vyskupų raštai cituojami: žymima vyskupija, kam ar kuriuo reikalu rašomas kurs raštas, data ir numeris. Pav., Kauno Arkivyskupas Metropolitas, raštas aukštesniųjų, vidurinių ir pradžios mokyklų kapelionams, 1929 m. 25 lapkr., n. 3095; Panevėžio vyskupas, raštas „Vytauto Katalikiškųjų Mokyklų Fondo“ reikalu, 1929 m. 27 spal., n. 3752, ir tt.

99. Kai kurios oficialinės knygos. — Kai kurios oficialinės knygos cituojamos šiaip:

1) Caeremoniale Episcopor., L. I, c. VI, n. 2.
2) Pontificale Rom., tit. *Ordo ad visitandas parochias.*
3) Rituale Rom., tit. III, c. 1, *de Sacramento poenitentiae*, n. 2.

100. Šv. Raštas ir Šv. Tomo Summa. — Šv. Raštas cituojamas: žymimi, knygos įvardijimas, skyrius ir eilutės. Pav., 1 Kor. 5, 7—10. Skaitoma: Šv. Povilo 1 laiškas korintiečiams, penktas skyrius, eilutės nuo septynių iki devynių.

Šv. Tomo Summa cituojama: nežymima paties veikalo, težymima prima ar secunda, pars, quaestio, articulus ir responsum, pav., 1, 2 q. 2 a. 4 ad 1. Skaitoma: Šv. Tomas, Summa prima secundae, questio 2, articulus 4, responsum ad 1.

101. Šiaipjau knygos ir žurnalai. — 1. Jeigu cituojamos knygos, tai pirma reikia rašyti autoriaus vardas ir pavardė ir svarbiausias knygos titulas arba antraštė. Jeigu veikalas retai tėra cituojamas ar ne visiems žinomas, pirmąjį kartą cituojant, reikia pažymėti leidimo vieta ir metai. Be to, būtinai reikia pažymėti knygos leidimas (kelintas), tomas, puslapis ar numeris ar paragrafas. Leidimas žymėti geriausia yra arabiška skaitline, pridėta viršuj veikalo antraštės ar tomo. Pirmasis dedamas tada, kai veikalas tėra vieno tomo. Antrasis, kai veikalas yra daugiau, kaip 3 tomų. Leidimas kartais dedamas aukštai prieš metus ar vietą. Tomai geriausia žymėti romėnų cifromis. Kiti dalykai žymimi arabiškomis skaitlinėmis. Tik jeigu veikalo puslapiai pažymėti romeniškomis skaitlinėmis, tai taip pat cituotina. Paskutiniuoju atveju reikia pridėti p. ar psl. Tas pat pasakytina apie planus, pažymėtus romėniškomis cifromis. Tik pridedama plan., schema ir tt. Jeigu veikalas yra labai daug tomų, pav., Migne Patrologija, tai tomai žymimi arabiškomis skaitlinėmis. Puslapių žymima pradžia ir galas. Atbulai, negera cituoti pradžia ir ss. ar ff., ir sek. Tomai, dalis, puslapiai, koliumnos ir eilės cituojamos tik skaitlinėmis — žodžiais nežimimi. Išimtis — jeigu to reikalautų aiškumas. Atbulai, skyriai, numeriai ir paragrafai, kanonai, kaputai, artikulai žymimi: Sk., n., §, kan., kap., c., art. Jeigu skirsnis dar yra padalintas raidėmis, tai galima pažymėti.

Pirmąjį kartą cituojant, reikia pažymėti visa knygos antraštė ir tt. Kitais kartais užtenka trumpai pažymėti titulas ir praleidžiama leidinio vieta ir metai. Jeigu veikalas cituojamas tame pačiame puslapy, tai antraštei pažymėti užtenka t. p. arba lotyniškai op'.

Veikalų citavimo pavyzdžiai: K. Šaulys, Kanoniškojo proceso teisė, Kaunas 1928, 234; P. Malakauskis, Moterystės teisės, Kaunas 1923, I 1 n. 98; P. Malakauskis, Katalikiška mokykla,[2] Kaunas 1931, 35; Fr. X. Wernz, Ius Decretalium, Prati 1911, IV[2]; P. Malakauskis, Katalikiškos draugijos, Kaunas, [2] 1931.

2. Jeigu cituojami laikraščiai, tai labai žinomas laikraščio vardas žymimas stačiai, šiapjau laikraščių antraštė žymima skliausteliuose. Toliau dedamas laikraščio numeris, metai ir puslapis Vietoj numerio galima cituoti tomai. Jeigu per metus išeina keli tomai, tai dedami po metų. Jeigu cituojamas laikraščio straipsnis tai, mano galva, pirma dedamas autoriaus vardas ir pavardė, ir įvardijimas straipsnis. Paskum cituojamas pats laikraštis. Pav.: Acta Apostolicae Sedis, XXIII (1931) 50; Vyriausybės Žinios, n. 330 (1930) eil. 2266; P. Malakauskis, Civilinės jungtuvės „Rytas", n. 169 (1930); P. Malakauskis, Buv. Žemaičių vyskupijos pasninkai: „Tiesos Kelias", n. 3 (1927) 174-178), ir tt.

Alfabetinė rodyklė.

(Skaitlinės reiškia nn.).

Acta Apostolicae Sedis 82-83.
Acta Sanctae Sedis 82-83.
Africanae, collectiones 57.
Aiškinimo šaltinis 3.
Apaštališkosios, teisės 14, 15, 53, kolekcijos 26.
Apeigų, kongregacija 28.
Apostillae 88.
Avellana, kolekciją 57.

Bažnyčios, galia leisti įstatymus 13.
Bažnytinių, teisių istorijos sąvoka 50, padalinimas 50, teisių mokslo istorija ir literatūra 86-90, susirinkimų kolekcijos 71.
Brevė 21.
Breviatio, canonum Fulgentii Ferrandi 57.
Brocarda 88.
Buities, šaltinis 3.
Bula 21.
Bularai 72.

Canones, Apostolorum 55, Ecclesiastici S. Apostolorum 55.
Casus 88.
Ceremonijų, kongregacija 26.
Chirografas 21.
Chronologinės, kolekcijos 52, 56.
Citavimas, knygų 101, bažnytinių susirinkimų 97, Korpuso I. C. 92, Korpuso I. Civilis 93, Kodekso I. C.94, kongregacijų raštų 96, papos raštų 95, Sv. Rašto 100, šv. Tomo Summos 100, žurnalų 101
Codex, Dionysio Hadrianus 57.
Concilii, kongregacija 26.
Constitutio 20.
Constitutiones, Apostolorum 55.
Collectio, Anselmo dedicata 57, S. Anselmi Iunioris 57, Avellana 57, Bonizo 57, card. Deusdedit 57, card. Gregorii „Polycarpus" 57, Clementis VIII 62, Dionysii Exigui 57, hispanica seu isidoriana 57, Ivonis Carnotensis 57, Martini Bracarensis 57, Regionis 57.
Collectiones, africanae 57, britanicae 57, gallicae 57, hibernicae 57, Hispaniae 57, italicae 57, latinae veteres 56, liturgicae 57, pseudo apostolorum 57.
Dakeriana, collectio 57.
Dalinių, bažnytinių teisių šaltiniai 3, 39.
Decisiones, S. R. Rotae 67.
Decretum 20, Gratiani 59.
Decretales 20, Clementis VIII 65, Gregorii IX 60.
Deklaracijos 20.
Depozityviniai, šaltiniai 3.
Didache 55.
Didascalia, Apostolorum 55.
Dievo, teisių šaltiniai 3, 53.
Diecezinis, sinodas 43.
Dispensos 20.
Distinctiones 88.
Doctrina, duodecim Apostolorum 55.
Ekzistencijos, teisių šaltiniai 3.

Extravagantes, Ioannis XXII 63, communes 63.
Epistolae 20.

Formularų, kolekcijos 57.

Glosės 88.

Instrukcija 20.
Iurisprudentia 34-35.
Įgimtoji, teisė 6-7.
Įprotis 32-33.

Kanonistai 37.
Kodeksas I. C., autentiškumas 79, aiškinimas 80, dėstymas 81, paskelbimas 77, pats Kodeksas 78, reikalingumas75, statymas 76.
Kolekcija, bendrosios žinios 51, padalinimas 52.
Kolekcijos, bažnytinių susirinkimų 71, kanonų 57, papos aktų 72, Romos kūrijos dikasterijų 73, specialinių teisių 57.
Konkordatas 40.
Kongregacijos 26.
Konsistorialinė, kongregacija 26.
Konstitucija 20.
Konstitutyvinis, teisių šaltinis 3.
Korpusas I. C. 64.
Korpusas I. Civilis 46.
Libri poenitentiales 57.
Litterae 21, apostolicae 20, pontificiae 20.

Mandatas 20.
Materialinis, teisių šaltinis 3.
Motu proprio 20.

Nepaprastųjų, bažnytinių reikalų kongregacija 26.
Nerašytiniai, teisių šaltiniai 3.
Nomokanonai 52, 56.
Notabilia 88.

Observancija 34-35.
Officii, kongregacija 26.
Oraculum, vivae vocis 21.
Ordinaras, vietos 41.

Padavimas 30-31.
Padedamasis, teisių šaltinis 3.
Papildomasis, teisių šaltinis 3.
Papos, galia 17, įstatymų leidyba in specie 18, įstatymų leidybos istorija 19, raštų formos 21, raštų rūšys 20, teisės 16-22.
Pavyzdinis, teisių šaltinis 3.
Penitenciarija 27.
Pirmykštis, teisių šaltinis 3.
Plenarinis, bažnytinis susirinkimas 42.
Privilegijos 20.
Provincialinis, bažnytinis susirinkimas 42.
Pozityvių, teisių šaltiniai 3, Dievo teisių šaltiniai 9-11.
Pseudoapaštalų, kolekcijos 55.

Quadripartita, kolekcija 57.
Quaestiones 88.
Quesnelliana, kolekcija 57.

Rašytinių, teisių šaltiniai 3.
Regulae, Iuris 61, Cancellariae Apostolicae 66.
Repetitiones 88.
Reportationes 88.
Reskriptas 20-21.
Rezoliucijos 20.
Rytų, Apeigų kongregacija 26.
Romos, kūrijos dikasterijos 25, teisės 46.
Rota, S. R. 27.

Sakramentų, kongregacija 26.
Sextus, Bonifacii VIII 61.
Sententia 20.
Seminarijų ir Univ., kongregacija 26.

Signatura, Apostolica 27.
Sinodas, diecezinis 43.
Sistematinė, kolekcija 56.
Statuta, Ecclesiae antiqua 57.
Stilius, kūrijos 34-35.
Susirinkimas, plenarinis 42, provincialinis 42, visuotinis 23-24.
Summa 88.

Šaltinis, apibrėžimas 2, padalinimas 3, bažn. teisių šaltinių mokslo reikalingumas 4.
Šv. Raštas 10-11.
Šv. Tėvai 36.

Tribunolai, Apaštališkojo Sosto 27.
Tridento, susirinkimas 69.

Universitetų ir Seminarijų, kongregacija 26.

Valstybės, įstatymai 45-48.
Vatikano, susirinkimas 70.
Versio, hispana seu isidoriana 57.
Vienuolių, kongregacija 28.
Vietos, ordinaras 41.
Visuotinis, Bažnyčios susirinkimas 23-24.
Visuotinių, bažnytinių teisių šaltiniai 3.

To paties autoriaus rašiniai.

1) Kryžiaus kelias (Vertimas iš Antanavičiaus), Kaunas 1912, 95 psl. in 24 (nebėra).
2) Ar moteris Joanna kadaise buvo papa? Kaunas 1913, 12 in 8⁰; ³1931, 18 in 16⁰.
3) Krikščionijos laimėjimas 313 m., Kaunas 1913, 10 psl. in 8⁰ (nebėra).
4) Vyskupų rinkimai, Kaunas 1919, 15 in 8⁰.
5) Moterystės teisės, Kaunas-Klaipėda 1923-1926, I-II 538 in 8⁰.
6) Diecezinis sinodas, Kaunas 1926, 16 in 8⁰.
7) Civilinės jungtuvės, Kaunas 1926, 31 in 16⁰.
8) Baudžiamosios teisės, Kaunas 1928, 404 in 8⁰.
9) Konkordatai ir Lietuvos konkordatas, Kaunas 1928, 40 in 8⁰.
10) Katalikiška mokykla, Kaunas 1929, 46 in 8⁰.
11) Katalikiškos draugijos, Kaunas 1930, 51 in 8⁰.
12) Bažnytinė cenzūra ir draudžiamosios knygos, Kaunas 1931, 30 in 8⁰.
13) Viešosios bažnytinės teisės, Kaunas 1931, 268 in 8⁰.
14) Dvasiškių teisės, privilegijos ir priedermės, Kaunas, 1931, 35 in 8⁰.
15) Bažnytinių teisių šaltiniai, Kaunas 1931, 117 in 8⁰.

Teol.-Filosofijos Fakulteto leidiniai [1]).

I. Knygos:

1) P. Malakauskis, Moterystės teisės, Kaunas 1923, I 1, I-VIII-114 in 8⁰.

2) Pr. Būčys, Teologijos enciklopedijos kursas, Mariampolė 1925, I-VIII-246 in 8⁰ (nebėra).

3) Al. Grigaitis, Senojo Įstatymo problemos, Mariampolė 1925, 1 dal. 174 in 8⁰ 7 lit.; Kaunas 1925, 2 dal., 108 in 8⁰, 4 lit.

4) J. Eretas, Henrich Seuse, Kaunas 1930, 62 in 8⁰.

5) J. Eretas, Jonas Tauleris, Kaunas 1930, 128 in 8⁰, 5 lit.

6) J. Eretas, Meister Eckehart, Kaunas 1930, I-VIII-146 in 8⁰, 4 lit.

7) J. Grinius, O. V. Milašius — poetas, Kaunas 1930, I-XV-196 in 8⁰, 7 lit.

8) Pr. Kuraitis, Pagrindiniai gnoseologijos klausimai, Kaunas 1930, 104 in 8⁰, 3, 50 lit.

9) P. Malakauskis, Viešosios bažnytinės teisės (Bažnyčia, valstybė, jųdviejų santykiai ir tt.), Kaunas 1931, I-X-268 in 8⁰, 7 lit.

10) Ant. Maliauskis, Teodiceja, Kaunas 1931, 180 in 8⁰, 5 lit.

11) J. Eretas, Vokiečių literatūros istorija, Kaunas 1931, 240 in 8⁰.

12) Pr. Venckus, Fundamentalinės teologijos paskaitos, Kaunas 1931, 1 d. 192 in 8⁰.

13) Pr. Kuraitis, Ontologija, Kaunas 1931, 160 in 8⁰.

14) P. Malakauskis, Bažnytinių teisių šaltiniai, Kaunas 1931, I-X+117 in 8⁰.

II. Žurnalai:

1) „Logos“ (filosofijos žurnalas):

1922 m.	— 5 lit.	1927 m.	— 8 lit.
1923 „	— 5 „	1928 „	— 8,50
1924 „	— 5,50	1929 „	—15 „
1925 „	— 7,50	1930 „	—18 „
1926 „	—15 „		

2) „Athenaeum“ (kalbos, literatūros, istorijos ir geografijos žurnalas):

1 (1930)	— 10 lit.	1 (1931)	— 6 lit.
2 (1930)	— 8 „	2 (1931)	— 4 „

3) „Soter“ (religijos mokslų žurnalas):

1924 m.	— 6 lit.	1928 m.	— 9,50
1925 „	— 8 „	1929 „	—20 lit.
1926 „	— 5 „	1930 „	—10 lit.
1927 „	— 7,50	1 (1931) „	— 5 „
		2 (1931) „	— 5 „

---

[1]) Visų Teol.-Filosofijos Fakulteto leidinių komisionierius: Šv. Kazimiero Draugijos Centralinis Knygynas Kaune.